

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Avaliku õiguse instituut

Siim Loitme

**ELEKTRIMÜÜJA VAHETUSE MUDELI PUUDUSED ÕIGUSLIKUS
REGULATSIOONIS**

Magistritöö

Juhendaja: MBA Moonika Kukke
Kaasjuhendaja: PhD Mari Ann Simovart

Tallinn
2015

Sisukord

SISUKORD.....	2
SISSEJUHATUS.....	3
1. ELEKTRITURU LIBERALISEERIMINE EUROOPAS JA EESTIS.....	8
1.1. ELEKTRITURU LIBERALISEERIMISE EESMÄRGID EUROOPAS JA KAASNEVAD HÜVED	8
1.2. ELEKTER KUI KAUP JA SELLE OSTMISE ERIPÄRAD.....	13
1.3. ELEKTRIMÜÜJA VAHETUSE MUDEL AVATUD ELEKTRITURUL	17
1.4. ELEKTRIMÜÜJA VAHETUSE MUDEL EESTIS	22
1.4.1. Elektrimüüja vahetamise mudeli kujunemine Eestis.....	22
1.4.2. Eesti elektrimüüja vahetamise mudel ning õiguslik regulatsioon	24
1.4.2.1. Elektrimüüja vahetuse protsessi reguleerivad õigusaktid.....	24
1.4.2.2. Elektrimüüja vahetamise protsess	25
2. PUUDUSED EESTI ELEKTRIMÜÜJA VAHETAMISE MUDELI ÕIGUSLIKUS	
REGULATSIOONIS	29
2.1. ELEKTRIMÜÜJA VAHETUSE PERIOODI PIKKUS	30
2.1.1. ETTEPANEK REGULATSIOONI MUUTMISEKS	39
2.2. ELEKTRIMÜÜJA VAHETAMISEKS KONTAKTEERUMINE TURUOSALISTEGA.....	44
2.2.1. ETTEPANEK REGULATSIOONI MUUTMISEKS	49
2.3. ARVETE ESITAMINE TARBIJALE	52
2.3.1. ETTEPANEK REGULATSIOONI MUUTMISEKS	59
3. KOKKUVÕTE.....	62
SUMMARY	66
SHORTAGES OF THE ESTONIAN ELECTRICITY SUPPLIER SWITCHING MODEL IN TERMS	
OF LEGISLATION	66
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	71
TEADUSAJAKIRJAD.....	71
KIRJANDUS.....	72
NORMATIIVAKTID.....	72
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	73
VEEBILEHED	73
MUUD MATERJALID	73
LISA 1	79
INTERVJUU EESTI ELEKTRIMÜÜJA VAHETUSE MUDELI ÜHE LOOJA, MAJANDUS JA	
KOMMUNIKATSIOONIMINISTEERIUMI EKSPERDI VIIVE ŠAVELIGA.....	79
LISA 2	81
INTERVJUUD EESTIS TEGUTSEVATE ELEKTRIMÜÜJATE ESINDAJATEGA.	81

Sissejuhatus

Elekter kui kaup erineb oma olemuselt väga palju teistest toodetest ja teenustest. Ta on hüve, mida inimesed vajavad igapäevaselt oma kodudes ja äritegevuses. Inimeste õigust elektriga varustatusele käsitletakse tänapäeva ühiskonnas juba inimõigusena, mis võimaldab inimestel elada inimväärsel elu.¹ Seetõttu on äärmiselt oluline, et riigid tagaksid kõigile elanikele elektri kättesaadavuse.

Kuni 1990-ndate aastateni tegutsesid Euroopa Liidu liikmesriikides energiaettevõtjatena enamasti monopolid, mis kuulusid riigile. Monopoolset turgu iseloomustas konkurentsi puudumine sektoris, takistuste olemasolu isikutele, kes soovisid turule siseneda, mitteläbipaistev hinnakujundusmehhanism ja õigusaktid, mille eesmärgiks oli vältida monopolide turupositsioonide igakülgset kõigutamist.² Sellised monopolid tegelesid iga liikmesriigi territooriumil nii energia tootmise, ülekande, müügi kui ka jaotamisega – teisisõnu pakkusid nemad tarbijatele kõiki elektriga seotud teenuseid.³ Eestis oli taoliseks turgu valitsevaks ettevõtteks kuni 2013. aastani riigile kuuluv Eesti Energia AS (edaspidi: Eesti Energia).

1990.-ndate aastate alguses jõudis Euroopa Komisjon seisukohale, et energiasektoris tegutsevad riiklikud monopolid takistavad Euroopas kaupade ja teenuste vaba liikumist, siseturu teket ning ei ole kooskõlas Euroopa Liidu aluslepingutes sätestatud muude põhimõtetega. Lisaks olid elektri hinnad kõrged ning investeeringuid sektorisse nappis.⁴ See andis tõuke elektri- ja gaasiturude avanemiseks kogu Euroopas. Avatud energiaturgudel oleks suurem konkurents, tarbijatele oleks tagatud õigus ise vabalt valida elektrimüüja, eksisteeriks läbipaistev hinnapoliitika ning see soodustaks investeeringute tegemist sektorisse.⁵ Lisaks toetasid elektriturude avanemist reaalse sammudega Suurbritannia ja Põhjamaad. Need riigid hindasid seniseid monopolseid energiaturge juba varasemalt ebaefektiivseteks ning olid seetõttu huvitatud elektriturude avamisest enne kui ülejäänud Euroopa riigid selles suunas mõtlema hakkasid.⁶ Nii Suurbritannia kui ka Norra avasid

¹ M. Kukke. Energiaturu korraldus. Kirjastus Äripäev: Tallinn 2011, lk 65.

² D.V. Rotaru. A Glance at the European Energy Market Liberalisation – CES Working papers. Volume 5, March 2013, lk 1.

³ F. Domanico. Concentration in the European electricity industry: The Internal Market Solution – Energy Policy, Volume 35, Issue 10, October 2007, lk 1.

⁴ Eleringi toimetised nr 2/2012 (4). Elektrituru käsiraamat. Tallinn 2012, lk 7.

⁵ D.V. Rotaru. A Glance at the European Energy Market Liberalisation, lk 1.

⁶ M. Kukke. Energiaturu korraldus, lk 16.

mõlemad oma elektriturud juba 1990.-ndate aastate alguses ning neile järgnesid mõne aastase vahega nii Rootsi, Soome kui ka Taani.

Selleks, et tagada liikmesriikides energiaturgude avamine ja nende turgude liitmine, võttis Euroopa Liit vastu mitu erinevat õigusaktide paketti.⁷ Need õigusaktide paketid sisaldasid regulatsioone nii elektriturude kui gaasiturude kohta. Esimene elektrituru avamist puudutav direktiiv 96/92/EÜ võeti vastu 1996. aastal. See lähtus kolmest põhilisest vabadusprintsipist: 1) asutamis – ja investeerimisvabadus kõikidele energiatootjatele ja müüjatele; 2) energiaga kauplemise vabadus nii hulgi – kui ka jaemüügi tasandil; 3) suurematele elektritarbijatele vabadus valida elektrimüüjat.⁸ Teine elektrituru avamist puudutav direktiiv 2003/54/EÜ võeti vastu 2003. aastal ning see avas elektrituru kõigile äritarbijatele 1. juulil 2004. aastal ja kõigile kodutarbijatele 1. juulil 2007. aastal. Kolmas elektrituru direktiiv 2009/72/EÜ võeti vastu 2009. aastal ning see nägi muu hulgas ette alused elektrimüüja vahetamise protsessiks.

2004. aasta 1. mail liitus Eesti Euroopa Liiduga. Sellega võttis Eesti kohustuse sarnaselt teiste liikmesriikidega avada enda energiaturud ning saada Euroopa ühtse energiaturu osaks. Euroopa Liitu kuuluvad riigid pidid vastavalt direktiivile 2003/54/EÜ avama oma elektri jaeturud äritarbijate jaoks 2004. aasta 1. juuliks ning kodutarbijatele 2007. aasta 1. juuliks. Eesti kauples liitumisläbirääkimistel välja erandi. Erandi kohaselt pidi Eesti avama elektrituru 35% ulatuses 1. jaanuariks 2009. aastal ning täielikult tuli turg avada 2013. aasta 1. jaanuariks.⁹ Põhjuseks oli asjaolu, et Eestis oli tehtud põlevkivi tootmisse suuri investeeringuid ning suletud turu olukorra pikendamine kaitses neid investeeringuid.¹⁰ Samuti oli see seotud sotsiaalse aspektiga - tööhõive Ida – Virumaal.¹¹ Tegelikkuses avanes Eesti elektriturg hiljem kui eelnevalt kirjutatud 1. jaanuar 2009. Vabatarbijad¹², kel oli õigus, mitte kohustus, alates 1. jaanuarist 2009. valida elektrimüüjat ning osta elektrit vabaturu hinnaga, ei teinud seda, sest vabaturu elektrihind olid suletud turu elektrihinnast kallim. Seetõttu võeti Eestis vastu elektrituruseaduse muudatused, millega võeti alates 1. aprillist 2010 vabatarbijatelt õigus osta suletud turult elektrit.¹³ Lisaks laienes 2010. aasta aprillis Eestisse

⁷ D.V. Rotaru. A Glance at the European Energy Market Liberalisation, lk 1.

⁸ M. Kukke. Energiaturu korraldus, lk 23-24.

⁹ M. Kukke. Energiaturu korraldus, lk 54.

¹⁰ M. Kukke. Energiaturu korraldus, lk 54.

¹¹ A-G. Tsahkna. Euroopa Liidu Liberaliseerimispoliitika mõju Eesti elektriturule. Magistritöö. Tartu 2010, lk 5.

¹² Vabatarbija – Vabatarbija on tarbija, kelle tarbimismaht aastas oli vähemalt 2GWh.

¹³ Elektrituruseaduse muutmise seadus – RT I 2010, 8, 40.

Põhjamaade elektribörs Nord Pool Spot.¹⁴ Seega toimus reaalne turu avanemine Eestis alles 1. aprillil 2010. aastal.

Kuni 2013. aastani omas Eesti Energia Eestis sisuliselt monopolset seisundit elektrimüügi jaeturul – tema turuosa oli ligi 88%.¹⁵ Elektrituru avamine kaotas ära taolise monopolse seisundi ning teistel ettevõtjatel tekkis võimalus alustada elektrienergia müüki klientidele ning tekitada sellega turul konkurentsi. Näiteks täna tegutseb Eesti elektriturul 12 erinevat elektrimüüjat¹⁶, kes pakuvad elektrit nii füüsilisest kui ka juriidilisest isikust tarbijatele. Lisaks andis elektrituru avanemine kõigile tarbijatele võimaluse ise otsustada, milliselt elektrimüüjalt, mis hinnaga ning millistel tingimustel nad avatud turu tingimustes elektrienergiat endale ostavad.

Selleks, et elektrituru avanemisel oleks tarbijatel võimalik elektrimüüjaid vahetada, oli tarvis töötada välja ning rakendada vastav tehniline kui ka õiguslik süsteem, mis oleks tarbijate seisukohalt võimalikult lihtne ning seejuures soodustaks ka konkurentsi toimimist erinevate elektrimüüjate vahel. Samuti pidi antud süsteem lähtuma Euroopa Liidu Lepingus sätestatud põhiprintsiipidest ning olema samuti kooskõlas Euroopa Liidu elektridirektiividega. Eelnevalt tulenevalt arendas süsteemihaldur Elering AS välja tarkvara ja riistvara lahendusest koosneva andmevahetusplatvormi “Andmeladu”, kus hallatakse elektrienergia mõõteandmete vahetamist turuosaliste vahel, toetatakse elektrienergia tarnijate vahetuse protsessi turul ning säilitatakse elektritarbimise mõõteandmed¹⁷ ning riik töötas välja vastava protsessi ja seda reguleeriva õigusliku regulatsiooni elektrimüüja vahetuseks. Antud protsessi ning regulatsiooni nimetatakse kirjanduses elektrimüüja vahetamise mudeliks. Seetõttu kasutatakse töös edaspidi eelnevalt nimetatud väljendit.

Tänaseks päevaks on Eestis vaba elektriturg toiminud veidi üle kahe aasta. Ometi on valdkonnaga seotud spetsialistid avaldanud arvamust, et elektriturg ei ole tegelikult lõplikult avanenud.¹⁸ Seda kinnitab ka asjaolu, et 2013. aastal vahetas müüjat ainult 2% tarbijatest

¹⁴ Nord Pool Spot Annual Report 2009 – Arvutivõrgus: <http://www.nordpoolspot.com/globalassets/download-center/annual-report/annual-report-nord-pool-spot-2010.pdf> (03.05.2015)

¹⁵ Sandor Liive: me võitleme iga kliendi eest – Postimees 12.12.2012 – Arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/1071730/sandor-liive-me-voitleme-iga-kliendi-eest> (03.05.2015)

¹⁶ Riiklik veebileht elektrituru avanemise kohta – Arvutivõrgus: <http://avatud2013.ee/elektirimyyjad/> (03.05.2015)

¹⁷ Andmeladu - Elering AS veebileht – Arvutivõrgus: <http://elering.ee/andmeladu-1/> (03.05.2015)

¹⁸ P. Tamm. Elektriturg pole aastaga lõplikult avanenud – Energiaturg 19.11.2013 – Arvutivõrgus: <http://energiaturg.ee/2013/11/tamm-elektriturg-pole-aastaga-loplikult-avanenud/> (03.05.2015)

ning 2014. aastal vahetas müüjat 5% tarbijatest.¹⁹ Võrdluseks Põhjamaades vahetab elektrimüüjat keskmiselt 10% tarbijatest aastas.²⁰ Austraalias Victoria osariigis, on see näitaja kõrgeim maailmas ning selleks on 26%.²¹ Eelnevast tulenevalt võib oletada, et õiguslik regulatsioon, mis reguleerib Eestis elektrimüüja vahetust, on takistavaks teguriks tarbijatele elektrimüüja vahetamisel. See omakorda pärsib konkurentsi tekkimist elektriturul. Mitmed Eestis tegutsevad elektrimüüjad ja eksperdid on sellele asjaolule tähelepanu pööranud ning ka Konkurentsiameti poole pöördunud, mistõttu on probleem väga aktuaalne.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida, kas Eestis toimiva elektrimüüja vahetamise mudeli õiguslik regulatsioon on kooskõlas direktiivis 2009/72/EÜ sätestatud eesmärkidega ning kas see aitab kaasa konkurentsi tekkele Eesti elektriturul. Töö keskendub Eesti elektrimüüja vahetuse mudeli kolmele põhikomponendile:

- a) elektrimüüja vahetuse perioodi kestus;
- b) kontakteerumise vajadus erinevate turuosalistega müüja vahetuseks; ning
- c) tarbijale arvete esitamine turuosaliste poolt.

Nende kolme komponendiga puutub tarbija elektriturul kõige enam kokku, mistõttu mõjutavad need tarbijat kõige rohkem. Töö peamiseks juhtmõtteks on leida kinnitus hüpoteesile, et eelnevalt nimetatud kolm aspekti ei soodusta elektrimüüja vahetust elektriturul ning seetõttu mõjuvad konkurentsile pärssivalt. Kuna Eesti elektriturg avati alles hiljuti, siis antud probleemi pole varem uuritud ning käesolev töö lahkab seda esmakordselt. Töös on kasutatud analüütilist, kvantitatiivset ja võrdlevat meetodit ning töö näol on tegemist teoreetilise uurimusega.

Magistritöö kirjutamisel toetun paljudele erinevatele antud teemaga seotud allikatele. Nende hulgas on erinevate valdkonnaga seotud rahvusvaheliste organisatsioonide ja ühenduste ettepanekud, suunised ning raportid, teiste Euroopa riikide praktika, erinevad teadusajakirjade artiklid ning Eesti ja Euroopa liidu õigusaktid. Nende allikate näol on tegemist kõige kaasaegsemate ja ülevaatlikumate teostega antud valdkonnas. Samuti viisin läbi intervjuud

¹⁹ Siim Loitme teabenõue Eesti elektrisüsteemihaldurile Elering AS-ile, 08.04.2015.

²⁰ R. Videvik: Kuhu jäid lubatud võrdsed tingimused elektriturul? – Ärileht, 03.11.2013 – Arvutivõrgus: http://arileht.delfi.ee/news/energia/raivo-videvik-kuhu-jaid-lubatud-vordsed-tingimused-elektriturul?id=67020526&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+delfimajandus+%28DELFI+%3E+Majandus%29 (03.05.2015).

²¹ P. E. Lewis. Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market – A research conducted for and in co-operation with the NordREG Market Rules task Force, lk 20, Arvutivõrgus: <http://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2013/02/Consultancy-report-on-billing.pdf> (03.05.2015).

kolme erineva Eestis tegutseva elektrimüüja esindajaga, kellelt uurisin, mida näevad nemad suurimate probleemidena Eesti elektrimüüja vahetuse mudelis. Lisaks viisin läbi ka intervjuu Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetikaosakonna eksperdi Viive Šaveliga, selleks et saada teada nende seisukoht uuritavas küsimuses.

Magistritöö on jaotatud kaheks peatükiks. Esimeses peatükis antakse ülevaade elektriturgude liberaliseerimise eesmärkidest Euroopas, elektri kui kauba eripärast ning hetkel kehtivast elektrimüüja vahetamise protsessist, tutvustades seejuures elektrimüüja vahetamise protsessi efektiivsuse olulisust, selle kujunemist Eestis ning kehtivat õiguslikku regulatsiooni.

Teine peatükk on omakorda jaotatud kolmeks osaks. Esimeses osas analüüsitakse elektrimüüja vahetuseks kuluva perioodi mõju ühtse energia siseturu ja konkurentsile tekkimisele. Selleks võrreldakse Eestis kehtiva perioodi pikkust teiste Euroopa riikide praktikaga ning selle mõju tarbijate aktiivsusele. Teises osas analüüsitakse tarbijate kontakteerumise vajadust erinevate turuosalistega elektrimüüja vahetamiseks ning selle probleemkohtade mõju konkurentsile. Kolmandas osas analüüsitakse seda, kuidas toimub elektriarvete esitamine tarbijatele ning kuidas see mõjutab tarbijate otsuseid elektriturul. Igas osas on eraldi välja toodud ka analüüsi tulemusel saadud järeldused ning autori poolne ettepanek regulatsiooni muutmiseks. Taoline töö jaotus on vajalik tulenevalt valdkonna spetsiifikast. Ainult probleemkohtade analüüsimine ilma elektrimüüja vahetamise mudeli ülevaata jääks töö lugejale mõistmatuks.

1. Elektrituru liberaliseerimine Euroopas ja Eestis

1.1. Elektrituru liberaliseerimise eesmärgid Euroopas ja kaasnevad hüved

Energiasektor on strateegilise tähtsusega, kuna elamine ilma energiat kasutamata on muutunud praktiliselt võimatuks. Meil on vaja energiat valguse ja soojuse saamiseks, reisijate- ja kaubaveoks, energiast sõltuvad ka kõik majandussektorid: põllumajandus, tööstus ja teenused, samuti teaduse areng.²² Euroopa Liidu majanduskasvu ja tarbijate heaolu saavutamisel on võtmetähtsus hästitoimivatel energiaturgudel, mis tagavad konkurentsivõimeliste hindadega energiavarustuse. Selle saavutamiseks otsustas Euroopa Liit avada Euroopa elektri ja gaasiturud konkurentsile ning luua ühtse Euroopa energia siseturu.²³ Konkurents on vaieldamatult kõige efektiivsem meede – võib olla isegi ainus efektiivne meede, millega kaitsta tarbijaid monopolide eest.²⁴ Euroopa elektri ja gaasiturgude avamine konkurentsile tähendab seda, et Euroopa Liidu liikmesriikidest kaotatakse ära energiasektorist monopolset seisundit omavad ettevõtted ning nende kõrvale lubatakse tegutsema samu tooteid pakkuvad konkureerivad ettevõtted.

Siseturu definitsiooni annab Euroopa Liidu toimimise Lepingu konsolideeritud versiooni artikkel 26. Selle kohaselt hõlmab siseturg sisepiirideta ala, mille ulatuses tagatakse kaupade, isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumine vastavalt aluslepingute sätetele.²⁵ See tähendab, et:

- a) energia turul saavad kõik Euroopa Liidu liikmesriikide tarbijad vabalt valida endale elektrimüüjad ning kõik elektrimüüjad saavad vabalt tegutseda erinevates liikmesriikides; ning
- b) kõigi tootjate ja tarnijate omavahelist konkurentsi.²⁶

Elektrituru avamine konkurentsile ning ühtse Euroopa energia siseturu loomist võib vaadelda laiemate eesmärkidena liberaliseerimise saavutamiseks. Oluline on märkida, et nad on omavahel väga tugevalt seotud ja ning üksteist täiustavad.

²² Euroopa Liidu Poliitika lahtiseletatuna – Energeetika. Euroopa Liidu väljaannete talitus 2015, lk 3 – Arvutivõrgus: http://europa.eu/pol/ener/index_et.htm (03.05.2015).

²³ B. Delvaux, M. Hunt, K. Talus. EU Energy Law and Policy Issues – Euroconfidentiel S.A, 2013, lk 33.

²⁴ J. Burton. The Competitive order or ordered competition?: The UK Model of Utility Regulation in Theory and Practice – Public administration, Volume 75, Issue 2, lk 162.

²⁵ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioon. Artikkel 26 p 2. lk 59

²⁶ Euroopa Liidu Poliitika lahtiseletatuna – Energeetika, lk 6.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu kolmanda direktiivi 2009/72/EÜ²⁷ (edaspidi direktiiv 2009/72/EÜ) preambulast võib välja lugeda ka kitsamad/konkreetsamad eesmärgid, mis seonduvad elektrituru avanemisega konkurentsile ning Euroopa ühtse siseturu loomisega. Järgnevalt loetlen need ning annan lühiülevaate neist.

Ühtse siseturu loomisega seotud eesmärkideks on:

- a) uued ettevõtlusvõimalused – energiasektor oli enne elektrituru liberaliseerimist monopoolne sektor, kuhu uutel tulijatel polnud asja. Turu liberaliseerimisel said uued ettevõtted võimaluse soovi korral hakata elektrienergiat tootma ja müüma;
- b) suurem piiriülene kaubandus – liikmesriikide ettevõtted, kes tegutsesid energiasektoris, saavad õiguse hakata müüma elektrienergiat piiriüleselt teiste liikmesriikide tarbijatele;
- c) kaupade vaba liikumine – elektrituru liberaliseerimisel oli eesmärgiks luua ühtne Euroopa elektriturg, kus ettevõtete tegevus ei ole piiratud riigipiiridega;
- d) asutamisvabadus – uued tulijad saavad õiguse mistahes liikmesriigis asutada ettevõtteid, mis toodavad ja/või müüvad elektrienergiat. Varasemalt oli selline õigus ainult riigi poolt heaks kiidetud monopoolsel ettevõttel;
- e) teenuste osutamise vabadus – ettevõtjad saavad õiguse hakata osutama teenuseid mõne teise liikmesriigi elektriturul. Varem oli selline õigus ainult riigile kuuluval või tema poolt heaks kiidetud monopoolsel ettevõttel.

Direktiivis kirjeldatud konkurentsiga seonduvateks eesmärkideks on:

- a) tarbijatele tõelise valikuvabaduse pakkumine – konkurentsile avatud turul eksisteerib teenusepakkujate rohkus. Tarbijad saavad võimaluse ja õiguse ise hakata valida kellelt ja mis hinnaga nad elektrienergiat ostma hakkavad. Varem oli tarbijatel võimalus osta elektrit ainult monopoli omavalt ettevõttelt fikseeritud hinnaga;

²⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009.a direktiiv 2009/72/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/54/EÜ – ELT L211/55, 14.08.2009.

- b) tõhususe kasv – energiatarbimise vähendamine ja energiakadude likvideerimine on Euroopa Liidu jaoks üha suureneva tähtsusega.²⁸ Konkurentsile avatud turul peavad ettevõtted väga tähelepanelikult jälgima, et nende tegevus oleks võimalikult tõhus – võimalikult väikeste kuludega tuleb saavutada parim võimalik tulemus. Tõhususe kasvu üheks näiteks on soojuse ja elektrienergia koostootmise arendamise edendamine. Tõhususe kasv aitab kaasa sellele, et tooteid ja teenuseid on võimalik pakkuda võimalikult odava hinnaga;
- c) konkurentsivõimelised (madalad) hinnad – konkurentsile rajatud turg surub oma olemuse tõttu erinevate teenuste ja toodete hinnad alla. Müüjad on sunnitud tarbijate pärast võistlema ning seetõttu pakkuma üksteisest paremaid hindu. Madalad hinnad ei ole head mitte ainult tarbijatele, vaid sellel on soodustav mõju ka majandusele: kuna rohkem tarbijaid saab endale erinevate teenuste ja toodete ostmist lubada, siis see omakorda julgustab ka ettevõtjaid rohkem tootma, millel omakorda on positiivne mõju kogu majandusele;
- d) kõrgemad teenindusstandardid – monopoolsel ettevõttel ei ole vaja pöörata väga palju tähelepanu oma teenindusstandarditele, kuna tarbijal ei ole võimalust valida tema konkurenti. Konkurentsile avatud turul peab ettevõtja pöörama sellele väga palju tähelepanu, kuna vastasel juhul vahetab tarbija ta välja mõne konkurendi vastu, kes pakub paremaid teenindusstandardeid;
- e) varustuskindlus – Euroopa tarbib ja impordib järjest rohkem energiat.²⁹ Euroopa Liit on maailmas suuruselt teine majandusjõud, mis tarbib viiendiku maailmas toodetud energiast, kuid mille enda reservid on väga piiratud.³⁰ Seetõttu on äärmiselt oluline tagada varustuskindlus, et kindlustada elektri siseturu nõuetekohane toimimine, piisavad võrkudevahelised ühendused liikmesriikide vahel, piisava tasemega tootmisvõimsus ning nõudluse ja pakkumise tasakaal.³¹ Konkurentsile avatud elektriturg julgustab ettevõtjaid investeerima infrastruktuuri ja uutesse tootmisvõimsustesse ning aitab oluliselt kaasa varustuskindluse tagamisele;

²⁸ Euroopa Liidu teemalised teabelehed 2015. Energiatõhusus, lk 1 – Arvutivõrgus:

http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/et/FTU_5.7.3.pdf (03.05.2015)

²⁹ Euroopa Liidu Poliitika lahtiseletatuna – Energeetika, lk 3.

³⁰ Euroopa Liidu Poliitika lahtiseletatuna – Energeetika, lk 4.

³¹ Euroopa Liidu teabelehed 2015 – Energia siseturg, lk 3 – Arvutivõrgus:

http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/et/FTU_5.7.2.pdf (03.05.2015)

- f) säästlikkus – nagu eelnevalt mainitud on Euroopa enda energiereservid väga piiratud. Euroopa impordib üle poole vajaminevast energiast. Ta on sunnitud leppima maailmaturu või isegi ainult üksikute energiat tarnivate riikide pakutava hinnatasemega. Tõhusaim viis, kuidas energiaarvet kahandada, on seega energiatarbimise vähendamine.³² Euroopa Liidu juhid otsustasid vähendada 2020. aastaks iga-aastast energiatarbimist Euroopa Liidus 20% võrra.³³ Lisaks on Euroopa Liidu üheks eesmärgiks taastuvenergia osakaalu suurendamine. Konkurentsile avatud turul on tarbijal võimalik osta elektrit, mis on tehtud taastuvatest ressurssidest (tuli, vesi, biogaas jne.) ning see omakorda annab ettevõtjatele julguse investeerida taastuvenergia tootmisseadmetesse. Euroopa Komisjonil on eesmärgiks tõsta aastaks 2030 taastuvatest ressurssidest toodetud energia osakaal 27 protsendini.³⁴

Eelnevalt olid välja toodud need eesmärgid, mis olid sõnastatud direktiivi 2009/72/EÜ preambulas. Lisaks on oluline mainida, et energiaturu avamine konkurentsile toob endaga kaasa ka muid tarbijatele olulisi hüvesid. Nendeks hüvedeks on:

- 1) parem toodete ja teenuste kvaliteet – konkurents sunnib ettevõtjaid rohkem panustama enda poolt pakutavate toodete ja teenuste kvaliteedile. Tarbijad muutuvad konkurentsitihedal turul nõudlikumaks ning ettevõtjad peavad panustama rohkem oma toodete ja teenuste kvaliteeti, et võita tarbija enda kliendiks;
- 2) suurem toodete ja teenuste valik – konkurentsitihedal turul peavad äriühingud leidma viise selleks, et olla suutelised eristama oma tooteid ja teenuseid konkurentide omadest. Tänu sellele suureneb toodete ja teenuste valik ning tarbijatel on võimalik valida endale tooteid, millel on nende jaoks parim hinna ja kvaliteedi suhe;
- 3) toodete ja teenuste innovatsioon – konkurentsipõhistel turgudel on elektrimüüjatel oht kaotada turuosa või isegi minna pankrotti, kui nad ei ole piisavalt tõhusad ja innovaatilised.³⁵ Tarbijatel on mitmekesisem toodete ja teenuste valik, kuna

³² Euroopa Liidu Poliitika lahtiseletatuna – Energeetika, lk 5.

³³ Euroopa Liidu teabelehed 2015 – Energiatõhusus, lk 1.

³⁴ Komisjoni Teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele. Kliima ja Energiapoliitika Raamistik ajavahemikus 2020 – 2030. Brüssel 22.01.2014. COM (2014)15, lk 6 – Arvutivõrgus: <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/document/COM20140015.do> (03.05.2015).

³⁵ Lessons from liberalised electricity markets. IEA 2005, lk 47 – Arvutivõrgus: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/lessonsnet.pdf> (03.05.2015)

elektrimüüjad püüavad arvestada tarbijate erinevaid vajadusi ja eelistusi.³⁶ Samuti üritavad nad pakkuda tarbijatele uudseid tooteid (näiteks elektripakette koos telekommunikatsiooni või gaasipakettidega);

- 4) euroopa Liidu ettevõtjate ja nende poolt pakutavate teenuste ja kaupade suurem konkurentsivõime maailmaturgudel – Mida suurem on Euroopa Liidu sisene konkurents, seda tugevamaks ja paremaks arenevad Euroopa Liidu ettevõtjad. See omakorda aitab kaasa ka nende konkurentsivõimesse teistel maailmaturgudel;

Euroopa Liidu energiapoliitika eesmärk on tuua kasu tarbijale, olgu selleks eraisik või ettevõtja, väike³⁷ - või suurtarbija.³⁸ Eelnevalt väljatoodu näitas, et elektriturul liberaliseerimisel on palju eeliseid ning sellega kaasnevad Euroopa Liidu liikmesriikide tarbijatele mitmed väga olulised hüved. Selle kasuks räägib ka teistel eelnevalt konkurentsile suletud turgudel saadud kogemused. Kahel kõige esimesel konkurentsile avatud turul (lennutransport ja telekommunikatsioon) on hinnad märkimisväärselt langenud.³⁹ Elektriturul nii märgatavat efekti veel ei ole ilmnunud. Üheks põhjuseks on asjaolu, et turgude avanemisest on möödunud väga vähe aega, teiseks on aga see, et energiahinnad sõltuvad suuremal või vähemal määral kütuste, sealhulgas nafta, kivisöe ja gaasi maailmaturu hindadest, mida on võimatu suunata.⁴⁰ Elektriturul on huvitavaks nähtuseks veel asjaolu, et hulgiturul olevad madalad elektri hinnad ei jõua jaeturule. Selle põhjuse väljaselgitamine vajaks majanduslikku analüüsi. Aga aja jooksul võidavad tarbijad liberaliseeritud elektriturul kindlasti rohkem, kui konkurentsile suletud turul.

³⁶ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus ja Sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele. Toimiv Energiaturg. Brüssel 15.11.2012. COM (2012)663, lk 9 – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2012:0663:FIN> (03.05.2015).

³⁷ Väiketarbija – Väiketarbijateks on kõik kodutarbijad, korteriühistud, korteriomanike ühisused ja need väiksemad äritarbijad, kelle elektripaigaldis on ühendatud võrguga madalpingel kuni 63- amprise peakaitme kaudu.

³⁸ Euroopa Liidu Poliitika lahtiseletatuna – Energeetika, lk 4.

³⁹ Euroopa Liidu poliitika lahtiseletatuna – Konkurents. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus 2014, lk 9 – Arvutivõrgus: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/et/competition_et.pdf (03.05.2015).

⁴⁰ Euroopa Liidu Poliitika lahtiseletatuna – Energeetika, lk 9.

1.2. Elekter kui kaup ja selle ostmise eripärad

Elektrienergia näol ei ole tegemist oma olemuselt tarbija jaoks hariliku tootega. Enamik teisi tarbijale pakutavaid teenuseid ja tooteid on üksteisest võimalik eristada kvaliteedi, disaini ja muude iseloomulike omaduste poolest ning tarbijal on võimalik oma otsuses, millist teenust või toodet valida, lähtuda viimati nimetatud parameetritest. Elektri puhul antud omadus ei kehti. Elekter on täiesti mitteeristatav, mistõttu elektrimüüjatel ei ole ühtegi omadust, millega nad saavad enda poolt müüdavat elektrit visuaalselt eristada konkurentide tootest.

Elektri puhul on tegemist ühetaolise tootega, mille suurima või isegi ainsa erinevuse moodustab erinevate tootjate poolt pakutav elektriühiku hind ja päritolu.⁴² Kuna enamike tarbijate jaoks on üheks suurimaks motivaatoriks otsustamisel, millist toodet või teenust endale osta, just selle hind, siis ideaalis oleks tarbijal väga lihtne otsustada, milliselt elektrimüüjalt nad elektrienergiat ostavad. Tegelikult see kahjuks nii ei ole. Elekter on toode, mille nõudluse elastsus on madal, nii et isegi suhteliselt kõrgete hindade puhul ei vähenda tarbijad oma tarbimist väga oluliselt.⁴³ 1999. aastal viidi Saksamaal Bremenis läbi uuring, kus uuriti tarbijatelt, millised faktorid mõjutaksid nende otsust elektrimüüjat vahetada. Elektri hind määratleti küll ühe põhifaktorina, mis ajendaks tarbijaid elektrimüüjat vahetama, kuid paljudele tarbijatele polnud ainuüksi see siiski piisavaks ajendiks.⁴⁴ Kuigi elektri hinnad on kogu aeg tõusnud, moodustavad nad tarbija sissetulekust väga väikese osa.⁴⁵ Tarbija ei panusta väga palju vaeva elektrimüüja valikusse.⁴⁶ Need tarbijad, kellel on potentsiaalselt võimalik saada suuremat kasu elektrimüüja vahetusest (näiteks kodumajapidamised, kellel on elektriküte), vahetavad müüjat suurema tõenäosusega kui need, kelle potentsiaalne kasu on väiksem.⁴⁷

Enamus kaupu, mida tarbijad endale muretsesvad, pole püsivad ning nende kasutamisega on piiratud. Näiteks poest ostetud riided kuluvad, toit saab otsa ning tehnikaseadmed vananevad.

⁴² T. Gärling, A. Gamble, E. A. Juliusson. Consumer's switching inertia in a fictitious electricity market – *International Journal of Consumer Studies*, Volume 32, Issue 6, lk 613.

⁴³ Komisjoni teatis Nõukogule ja Euroopa Parlamendile. Gaasi ja elektri siseturu väljavaated. Brüssel 10.1.2007, KOM (2006) 841, lk 14 – Arvutivõrgus: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2006\)0841/_com_com\(2006\)0841_et.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2006)0841/_com_com(2006)0841_et.pdf) (03.05.2015).

⁴⁴ A. Watson, H. Viney, P. Schomaker. Consumer attitudes to utility products: a consumer behaviour perspective – *Marketing Intelligence & Planning*, Volume 20, Issue, lk 400

⁴⁵ E.A. Juliusson, A. Gamble, T. Gärling. Loss aversion and price volatility as determinants of attitude towards and preference for variable price in the Swedish electricity market – *Energy Policy*. Volume 35, Issue 11, lk 595

⁴⁶ T. Gärling, A. Gamble, E. A. Juliusson – Consumer's switching inertia, lk 613

⁴⁷ P. Söderholm, K. Ek. Household's switching behaviour between electricity suppliers in Sweden – *Utilities Policy*, Volume 16, Issue 4, 2008, lk 259.

See omadus sunnib tarbijaid tihti otsima ja ostma uut toodet. Elektri kohta need omadused ei kehti. Elekter on üldjuhul katkematu ja temal kasutusperiood puudub ehk rahvakeeli “ta ei saa otsa”. Seetõttu puudub tarbijal enamasti praktiline vajadus üldse endale elektrimüüjat otsida. See elektrile iseloomulik omadus aga muudab tarbija laisaks ning mitteaktiivseks konkurentsile avatud elektriturul. Tihti on ainus olukord, mil tarbijal on vaja otsida uut elektrimüüjat, siis kui ta kolib, ning uues elu- või töökohas on vaja uut tarnijat, kes teda elektriga varustaks.⁴⁸

Eelnevalt väljatoodud põhjused pole ainsad, miks tarbija jääb elektriturul passiivseks. Elektrimüüja vahetuseks peab tarbija esmalt olema teadlik, et tal on võimalus elektrimüüjat vahetada ja teiseks, kui ta on oma võimalusest teadlik, peavad vahetusega kaasnevad kasud kaaluma üle sellega seotud kulud.⁴⁹ Eelnevalt nimetatud kulud jaotatakse teaduskirjanduses kaheks: a) müüjavahetusega seotud kulud (*switching costs*) ja b) otsinguga seotud kulud (*search costs*). Järgnevalt annan lühiülevaate, millega on nende kulude näol tegemist:

a) Vahetusega seotud kulud hõlmavad endas kulutusi, millega tarbija puutub kokku, kui ta vahetab elektrimüüjat - näiteks lepingu sõlmimise tasud või leppetrahvid eelmise lepingu lõpetamisel, kuid lisaks ka psüühiline vastumeelsus uute lepingute sõlmimisele, usaldamatus uute ettevõtete vastu ning emotsionaalsed sidemed (lojaalsus) vana teenusepakkuja suhtes⁵⁰. Vahetusega seotud kulud muudavad müüjavahetuse tarbijale kulukamaks ning mõjutavad elektrimüüjate käitumist.⁵¹ Kui elektrimüüja vahetusega seotud kulud tunduvad tarbijale liiga suured, siis ta hoidub vahetusest. Lisaks võimaldavad need kulud olemasoleval elektrimüüjal tõsta elektri hinda tarbijale kartmata neid kaotada, kuna tarbija, tajudes müüjavahetusega seotud kulusid, hoidub elektrimüüja vahetusest.⁵²

Samuti on tarbija emotsionaalne side üks tähtsamaid põhjuseid, miks tarbija hoidub elektrimüüjat vahetamast. Nimelt on tarbija lojaalsus elektrimüüja vastu väga tihedalt seotud rahuloluga.⁵³ Kui tarbija on olemasoleva elektrimüüjaga rahul, ei pruugi ta soovida teda

⁴⁸ A. Watson, H. Viney, P. Schomaker. Consumer attitudes to utility products: a consumer behaviour perspective, lk 396.

⁴⁹ M. Giulietti, C. W. Price, M. Waterson. Competition and Consumer Choice in the Residential Energy Markets – Warwick Business school. Research paper series, lk 9

⁵⁰ J.T. Sturluson. Consumer Search and Switching Cost in Electricity Retailing. Ph.D Thesis, Stockholm School of Economics. Stockholm Sweden. 2003, lk 5 – Arvutivõrgus: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:221397/FULLTEXT01.pdf> (03.05.2014).

⁵¹ The Pros and Cons of Antitrust in Deregulated Markets. Swedish Competition Authority. 2004, lk 32 – Arvutivõrgus: <http://www.konkurrensverket.se/globalassets/english/research/the-pros-and-cons-of-antitrust-in-deregulated-markets-3503kb.pdf> (03.05.2015)

⁵² The Pros and Cons of Antitrust in Deregulated Markets, lk 32.

⁵³ R.O. Oliver. Whence Consumer Loyalty – Journal of Marketing, Volume 63, 1999, lk 33.

vahetada, sest kuigi ta teab, et müüja vahetus võib tuua talle majanduslikult nii kasu kui ka kahju, on talle kasu saamisest vastumeelsem kahju saamine.⁵⁴

b) Otsinguga seotud kulud hõlmavad kulutusi, mida tarbijad teevad selleks, et hankida vajalikku informatsiooni elektrimüüja vahetuseks. Kulutuste näol on tegemist põhiliselt ajalise ressursiga, mis tarbijal kulub selleks, et leida informatsiooni elektrimüüja vahetuse protsessi, elektrimüüjate ja nende poolt pakutavad toodete kohta. Sellise kulutuse tegemise ulatuse suurus sõltub asjaolust, millist toodet või teenust soovitakse osta.⁵⁵ Mida vähem väärtuslik on toode, seda vähem panustab tarbija informatsiooni otsimisse. Nagu eelnevalt kirjutasin, on elektri näol tegemist tootega, millele kulutused moodustavad väga väikese osa tarbija sissetulekust. Seetõttu on tarbijad nõus panustama elektrimüüja vahetamisel informatsiooni otsimisse pigem vähe ressursi. Kuna elektrituru vahetamise protsess on keeruline, elektriturul tegutseb väga palju erinevaid elektrimüüjaid, kes omakorda pakuvad tohutult palju erinevaid pakette, siis nõuab valiku tegemine palju aega. Seetõttu, kui tarbijal puudub tugev motivatsioon elektrimüüja vahetuseks, rahuldub ta pigem olemasoleva elektrimüüjaga ning loobub vahetuse tegemisest.⁵⁶ Seda kinnitab ka Lulea Tehnika Ülikooli professori P. Söderholmi poolt läbi viidud uurimus. P. Söderholm uuris Rootsi majapidamistelt, millised faktorid mõjutavad neid elektrimüüjaid vahetama. Üheks uurimistulemuseks oli asjaolu, et mida suuremad on majapidamise otsingukulud, seda vähemtõenäolisem on, et see otsustab elektrimüüjat vahetada.⁵⁷ Lisaks tuleb märkida, et sarnast trendi on täheldatud ka Suurbritannia gaasiturul: kuigi inimesed on teadlikud, et neil on võimalus teenusepakkujat vahetada, on neile uue tarnija otsinguga seotud kulud liialt kõrged võrreldes kasuga, mis nad vahetusest saaksid.⁵⁸

Eelnevalt kirjutatu tõendas, et elektri kui toote omapärade puudumine, selle katkematus ning müüjavahetusega kaasnevad kulutused, teevad tarbija jaoks elektrimüüja vahetuse pigem ebaatraktiivseks. See on väga suur oht avatud elektrituru toimimisele. Kui tarbijad ei vaheta avatud turul elektrimüüjaid, siis võib avatud elektrituru tõhusus ohtu sattuda.⁵⁹ See omakorda tähendab, et müüjad ei pea tarbijate pärast nii palju konkureerima ning seetõttu tekib oht, et tarbija jääb ilma punktis 1.1 kirjeldatud hüvedest, mis kaasnevad konkurentsile avatud turuga.

⁵⁴ T. Gärling, A. Gamble, E. A. Juliusson, Consumer's switching inertia, lk 614.

⁵⁵ A. Watson, H. Viney, P. Schomaker, lk 397.

⁵⁶ A. Watson, H. Viney, P. Schomaker, lk 397.

⁵⁷ P. Söderholm, K. Ek. Household's switching behaviour, lk 259.

⁵⁸ M. Giuliatti, C. W. Price, M. Waterson. Competition and Consumer Choice in the Residential Energy Markets – Warwick Business school. Research paper series, 2000, lk 3.

⁵⁹ A. Gamble, E. Asgeir Juliusson, T. Gärling. Consumer attitudes towards switching supplier in three deregulated markets – The Journal of Socio – Economico, Volume 38, Issue 5, lk 1.

Samuti takistab see uute müüjate sisenemist elektriturule, kuna tarbijate passiivsuse korral on neid väga raske kliendiks meelitada.

1.3. Elektrimüüja vahetuse mudel avatud elektriturul

Elektrimüüja vahetamise näol on tegemist tarbija vabatahtliku liikumisega ühe elektrimüüja juurest teise juurde. Elektrimüüja vahetuse võib liigitada kaheks:

- a) ümbervahetus – tarbija vahetab elektrimüüja teise elektrimüüja vastu teist või sellele järgnevat korda;
- b) tagasivahetus – tarbija vahetab elektrimüüja tagasi oma eelmise elektrimüüja vastu.⁶⁰

Konkurentsi surve hindade alandamisele sõltub elektriturul tarbijate valmidusest madalama hinna tõttu elektrimüüjat vahetada.⁶¹ Siinkohal tasub märkida, et müüjavahetamisega on tarbijatel võimalik saavutada märkimisväärne raha kokkuhoid. Elektri- ja gaasitarbijate vahetamisega võib kaasneda Euroopas rohkem kui 13 miljardi euro suurune sääst aastas, mis teeb umbes 100 eurot majapidamise kohta aastas.⁶² Seetõttu on tarbijate huvides oluline, et nad vahetaksid elektriturul müüjaid.

Eelnevalt kirjutatust nähtus, et tõhusa konkurentsi tekitamine elektriturul on üpris keeruline: elektri ja selle ostmise omapärade ning kulude tõttu ei ole tarbijad väga motiveeritud elektrimüüjaid vahetama. Kogemused on näidanud, et ainult turu avanemisest ei piisa konkurentsi tekkeks.⁶³ Seetõttu peavad lisaks ka kõik elektrituru erinevad funktsioonid, protsessid ja regulatsioonid seda eesmärki toetama. Ainult nii on tagatud täielik pühendumus efektiivse ja toimiva konkurentsi saavutamiseks elektriturul.

Üheks selliseks protsessiks teiste seas on ka see, kuidas toimub avatud elektrituru tingimustes tarbija jaoks elektrimüüja vahetus – n.ö elektrimüüja vahetuse mudel. Siinkohal vajab märkimist, et tarbija seisukohast võib seda mudelit pidada üheks tähtsaimaks protsessiks, kuna sellega puutub ta kõige enam kokku. Lisaks on müüjavahetus kõige võimsam vahend, millega tarbija saab avaldada mõju elektriturule.⁶⁵ Seega on äärmiselt oluline, et tarbija jaoks oleks see protsess sobiv ning samuti oleks kooskõlas ja kannaks aktiivselt edasi väärtusi,

⁶⁰ P. E. Lewis. A Universal Indicator of Customer Switching Activity, lk 13 – Arvutivõrgus: <http://www.vaasaett.com/wp-content/uploads/2009/07/Supplier-Switching-Activity-IndicatorV31.pdf> (03.05.2015)

⁶¹ A. A. Goett, K. Hudson, K. E. Train. Customers' choice Among Retail Energy Suppliers: The willingness –to-Pay For Service Attributes – Energy Journal, Volume 21. Issue 4, 2000, lk 1.

⁶² Euroopa Liidu Poliitika Lahtiseletatuna. Energeetika, lk 10

⁶³ O. J. Olsen, T. A. Johnsen, P. E. Lewis, A Mixed Nordic Experience: Implementing Competitive Retail Electricity Markets for household Customers – The Electricity Journal, Volume 19, Issue 9, lk 38.

⁶⁵ Council of European Energy Regulators. Electricity and Gas Retail Market design, with focus on supplier switching and billing, lk 19.

millest tingituna elektriturgude liberaliseerimist alustati. Iseküsimus on see, milline elektrimüüja mudel on tarbija jaoks sobilik ja vastab eelnevalt nimetatud väärtustele.

Euroopa Liit ei ole täpselt ette näinud, milline peab olema elektrimüüja vahetuse mudel. Seetõttu puudub Euroopas ühtne elektrimüüja vahetuse mudel ning iga liikmesriik on välja töötanud oma enda mudelid. Kuigi need mudelid on kõik kooskõlas eelnevalt väljatoodud artikliga, on nad üksteisest väga erinevad.

Elektrimüüja vahetuse mudeli teemat on oma väljaannetes käsitlenud mitmed rahvusvahelised organisatsioonid. Lisaks on nad andnud välja soovitusi, millistele parameetritele see mudel peaks vastama. Järgnevalt toon välja erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide käsitlused antud mudeli kohta:

1. Euroopa elektri ja gaasi regulaatorite ühendus (ERGEG) / Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööamet (ACER)

Euroopa elektri ja gaasi regulaatorite ühendus (edaspidi: ERGEG) oli Euroopa Komisjoni poolt loodud asutus, mis viis ellu ühtset Euroopa Liidu elektri ja gaasi turgu. ERGEG andis 2006. aastal välja dokumendi, mis käsitles elektrimüüja vahetuse protsessi. See dokument määratleb strateegilised prioriteedid, toob välja parimad tavad, annab soovitusi ning sätestab põhiprintsiibid, mida liikmesriigid peaksid arvesse võtma enda elektrimüüja vahetuse mudeli loomisel/täiustamisel. Vastavalt sellele dokumendile võiks liikmesriikide müüja vahetuse mudel vastata järgmistele tingimustele⁶⁷:

- a) müüja vahetuse protsess peab tarbija vaatepunktist olema lihtne, ning tarbija ei tohiks maksta ühtegi otsest tasu elektrimüüja vahetuse eest;
- b) müüja vahetuseks kuluv periood peab olema nii lühike kui võimalik. Tarbija vaatepunktist ei tohiks olla ühtegi ebavajalikku takistust protsessi läbiviimiseks;
- c) kui tarbija soovib elektrimüüjat vahetada, peaks ta olema otseses kontaktis ainult ühe isikuga, eelistatavalt uue elektrimüüjaga. Lepingu sõlmimine peaks toimuma kirjalikult, kuid seda peaks olema võimalik sõlmida ka elektrooniliselt;
- d) andmevahetuse protsess elektrimüüjate ja jaotusvõrgu operaatori vahel peab olema tõhus ja standardne.

⁶⁷ European Regulators Group for Electricity and Gas. Supplier Switching Process. Best Practice Proposition. 21 July 2006, lk 2 – Arvutivõrgus:

http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_CONSULT/CLOSED%20PUBLIC%20CONSULTATIONS/CUSTOMERS/Customers%20Issues/CD/E06-PC-07-01b_E05-CFG-03-05.PDF (03.05.2015)

2011. aastal loodi mitmest samal aastal jõustunud direktiivist ja määrusest koosneva kolmanda energiapaketi alusel Energeetikasektorit Reguleerivate asutuste Koostööamet (edaspidi ACER).⁶⁸ ACER tegeles paljude Euroopa Liidu ühtset elektri ja gaasiturgu puudutavate ülesannetega. ACER-i loomise järel likvideeriti 1. juulil 2011. aastal ERGEG.

2. Euroopa Energiaregulaatorite nõukogu (edaspidi: CEER)

Euroopa Energiaregulaatorite Nõukogu asutati 2000. aastal ning selle eesmärgiks oli koostöö loomine Euroopa riikide energiaturgu reguleerivate asutuste vahel.⁷⁰ CEER on samuti käsitlenud elektrimüüja vahetuse mudeli valdkonda. 2012. aastal andis eelnevalt nimetatud organisatsioon välja suunised⁷¹, milles olid välja toodud soovitusel, millele liikmesriikide elektrimüüja vahetuse mudel peaks vastama. Eelnevalt nimetatud dokumendis väljatoodud suunised olid järgnevad:

- a) elektrimüüja vahetus peab toimuma nii kiiresti kui võimalik. See võiks toimuda isegi 24 tunni jooksul;
- b) müüja vahetus peab olema võimalik igal nädalapäeval;
- c) ükski turuosaline ei tohiks saada takistada müüja vahetust (välja arvatud piiratud juhtudel, mis on ette nähtud õigusaktidega);
- d) elektrimüüja vahetusel peaks tarbija kontakteeruma ainult uue elektrimüüjaga.

3. Põhjamaade energiaregulaatorite ühendus (edaspidi Nordreg)

Põhjamaade energiaregulaatorite ühendus on samuti antud küsimust käsitlenud. Seda on ta teinud kahes väljaantud aruandes, millest esimene avaldati 2008. aastal ja teine 2013. aastal. Mõlemad, nii 2008. kui ka 2013. aastal avaldatud aruanded sisaldasid nägemust selle kohta, milline võiks välja nähta Taani, Norra, Rootsi ja Soome ühtne elektrimüüja vahetuse mudel. Nendest raportitest tulenes, et sobivaim elektrimüüja vahetuse mudel peaks vastama järgmistele tingimustele⁷²:

⁶⁸ Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööamet – Arvutivõrgus: http://www.acer.europa.eu/Media/Leaflets/ACER_A5_ET.pdf (03.05.2015)

⁷⁰ Euroopa Energia Regulaatorite veebileht – Arvutivõrgus: http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_ABOUT (03.05.2015)

⁷¹ Electricity and Gas Retail Market design with a focus on supplier switching and billing. Guideline of Good Practice. 24. January 2012.

⁷² Nordic Energy Regulators. Harmonised Model For Supplier switching. Report 2/2008, lk 9 -11.

- a) elektrimüüja vahetus peab toimuma võimalikult kiiresti (14 päeva peaks olema maksimaalne aeg, mis kulub lepingu sõlmimisest uue elektrimüüjaga kuni reaalse elektrimüüja vahetuseni);
- b) elektrimüüja vahetuse toimumine peaks olema võimalik igal kalendripäeval;
- c) elektrimüüja vahetumine ei tohi tuua tarbijale kaasa ühtegi tasu;
- d) endisel elektrimüüjal ei tohi olla võimalust keelata elektrimüüja vahetust tarbijale;
- e) elektrimüüja vahetuse mudel peab olema lihtne, ühtlane ja turvaline.⁷³

Lisaks erinevatele rahvusvahelistele organisatsioonidele on elektrimüüja vahetuse mudelil peatunud mitmed teadlased enda teadusartiklites. Professorid O. J. Olsen, T. A. Johnsen ning P. E. Lewise käsitlesid antud teemat põgusalt oma artiklis, mis kirjeldas Põhjamaade kogemust avatud elektriturul. Nende arvates on elektrimüüja vahetuse mudelil väga tähtis mõju elektrituru toimimisele ning kui tarbijad leiavad, et see on neile koormav, siis võib see olla oluliseks takistuseks müüja vahetusele.⁷⁴ A. Watson, H. Viney ja P. Schomaker käsitlesid müüjavahetuse valdkonda lühidalt oma artiklis, milles kirjeldasid tarbijate käitumist kommunaalteenuste tarbimisel. Nemad on antud artiklis viidanud asjaolule, et üheks peamiseks põhjuseks, mis tarbijate endi arvates ennetab elektrimüüja vahetamist, on see, kui müüjavahetuse protsess on ise liialt keeruline.⁷⁵ Seega võib järeldada, et ka nende arvates peab elektrimüüja vahetuse mudel olema tarbija jaoks võimalikult lihtne.

Tuginedes eelnevalt välja toodud organisatsioonide ja teadlaste arvamustele, võib väita, et elektrimüüja vahetuse mudel peab vastama kokkuvõtlikult järgmistele tingimustele:

- a) see peab olema tarbija jaoks lihtne;
- b) see peab toimuma võimalikult kiiresti;
- c) tarbijale ei tohi müüja vahetamisega kaasneda otseseid kulusid;
- d) müüja reaalne vahetumine peab olema võimalik igal nädalapäeval;
- e) kui tarbija soovib elektrimüüjat vahetada, peaks ta olema otseses kontaktis ainult ühe isikuga, kelleks on eelistavalt uus elektrimüüja.

Eelnevalt loetletud tingimustele vastavaks viimisel on viidud müüja vahetamise mudelist tulenevad otsingu ja vahetamiskulud, mis tarbijale kaasnevad, minimaalseks. See omakorda

⁷³ Nordiv Energu Regulators, Harmonised Model for Switching, Report 4/2013, lk 4.

⁷⁴ O. J. Olsen, T. A. Johnsen, P. E. Lewis, A Mixed Nordic Experience: Implementing Competitive Retail Electricity Markets for household Customers – The Electricity Journal, Volume 19, Issue 9, November 2006, lk 40.

⁷⁵ A. Watson, H. Viney, P. Schomaker, Consumer attitudes to utility products: a consumer behaviour perspective, lk 402.

tähendab, et minimaalne on ka tõenäosus, et tarbija loobub elektrimüüja vahetusest protsessi keerukuse tõttu. Lihtsa, kiire ja tasuta elektrimüüja vahetuse mudeli olemasolul on tarbijal võimalik mugavalt ja lihtsa vaevaga elektrimüüjaid valida ja vahetada. Selle tulemusel muutub müüjavahetus tarbijale atraktiivseks, samuti muutub tarbija omakorda elektriturul aktiivseks, mistõttu elektrimüüjad on sunnitud tarbijaga rohkem arvestama. See aga omakorda aitab kaasa konkurentsi tekkele elektrimüüjate vahel ning tagab elektrituru eduka ja tõhusa toimimise.

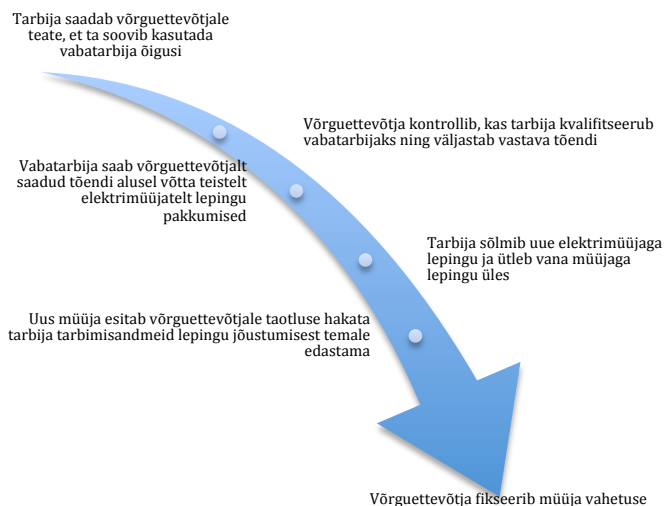
1.4. Elektrimüüja vahetuse model Eestis

1.4.1. Elektrimüüja vahetamise mudeli kujunemine Eestis

Erinevates Euroopa riikides on elektrimüüja vahetamise mudeli väljatöötajateks olnud kas turuosalised või riiklikud asutused. Näiteks Soomes ja Hispaanias on müüja vahetamise mudeli välja töötanud turuosalised ning see ei ole seadusega reguleeritud.⁷⁷

Eestis olid selle mudeli väljatöötajateks peamiselt riiklikud asutused, kuid kaasatud olid ka teised asjasse puutuvad isikud. Väljatöötajateks olid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Konkurentsiamet ning erinevad turuosalised. Lisaks kaasati protsessi ka Tarbijakaitseamet ning süsteemihalduri juurde loodud elektrituru arendamise nõukoda.⁷⁸ Eelnevast järeldub, et kõigil asjassepuutuvatel huvigruppidel oli võimalus kaasa rääkida Eesti elektrimüüja vahetamise mudeli loomisel ning seetõttu peaks see ka arvestama nende huvigruppide soovidega.

Eestis alustati elektrituru vahetamise mudeli väljatöötamisega 2009. aastal. Selleks ajaks pidi Eesti olema avanud enda elektrituru 35% ulatuses. Tol ajal said elektrimüüjat vahetada ainult vabatarbijad, keda oli ligi 250. Elektrimüüja vahetamise mudel oli jaotusvõrguettevõtja keskne.⁷⁹ Vabatarbija jaoks toimus elektrimüüja vahetus järgnevalt:

⁷⁷ Obstacles to supplier switching in the electricity retail market. Guideline of Good Practice and Status review, Ref: E08-RMF-06-03. 10 April 2008. lk 14 – Arvutivõrgus:

http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/CEER_PAPERS/Customers/2008/E07-RMF-06-03_switching%20electricity%20GGP%20status%20review_10-Apr-2008.pdf (03.05.2015)

⁷⁸ Intervjuu Majandus- ja Kommunikatsiooni ministeeriumi eksperdi Vive Saveliga.

⁷⁹ M. Kukke, Elektriturukoraldus ja elektri müüja vahetamise probleemide uurimine Eestis, Magistritöö, Tallinn 2009, lk 52.

Joonis 1. Elektrimüüja vahetuse protsess vabatarbijale⁸⁰

2010. a sügisel alustati direktiivi 2009/72/EÜ ülevõtmisega ning Andmelao infosüsteemi väljatöötamisega⁸¹. Seoses sellega täpsustati ka müüja vahetamise mudelit ning viidi sisse eelnevalt nimetatud direktiivist tulenevad nõuded. Müüjavahetus ei olnud enam võrguettevõtjakeskne vaid muutus andmekeskusekeskseks. See tähendab, et müüjavahetusel oli keskne roll tsentraliseeritud andmekeskusel (Andmelao infosüsteem), mille kaudu toimub elektriettevõtjate vahel info edastus.⁸² Elektrimüüja vahetamise mudeli regulatsioon avaldati Võrgueeskirjas laupäeval, 29.12.2012. a ning see hakkas kehtima 01.01.2013. a.

Elektrimüüja vahetamise mudeli väljatöötamisel ei võetud aluseks ühegi teise riigi mudelit, vaid otsustati see luua iseseisvalt arvestades Eesti riigi olusid ja elektrituru eripärasid. Samuti ei võetud mudeli loomisel arvesse otseselt ühegi rahvusvahelise organisatsiooni ega asutuse (Nt: Nordreg, ERGEG, CEER, Eurelectric) juhendeid ja soovitusi. Mudeli loojad lähtusid põhimõttest, et kuna need organisatsioonid ja asutused on olnud kaasatud Euroopa Liidu siseturu direktiivide väljatöötamisel, siis on kaudselt nende soovitusi järgitud, siis kui võeti üle Euroopa Liidu direktiive.⁸³

Eelnevast tulenevalt võib väita, et Eestis kehtiv elektrimüüja vahetamise mudel on loodud eestlaste poolt ning ideaalis peaks otseselt arvestama Eesti elektrituru omapärade ning kaudselt rahvusvaheliste organisatsioonide ja asutuste juhendite ning soovitustega.

⁸⁰ M. Kukke, Elektriturukoraldus ja elektri müüja vahetamise probleemide uurimine Eestis, Magistritöö, Tallinn 2009, lk 52.

⁸¹ Andmeladu on infosüsteem, kuhu on koondatud kõik elektri müügi ja ülekandmisega seotud lepingud ning elektritarbimise mõõteandmed. – Andmelao koduleht – Arvutivõrgus: <http://andmeladu.elering.ee/consumer/home> (03.05.2015)

⁸² M. Kukke, Elektriturukoraldus ja elektri müüja vahetamise probleemide uurimine Eestis, Magistritöö, Tallinn 2009, lk 47.

⁸³ Intervjuu Majandus- ja Kommunikatsiooni ministeeriumi eksperdi Vive Saveliga.

1.4.2. Eesti elektrimüüja vahetamise mudel ning õiguslik regulatsioon

1.4.2.1. Elektrimüüja vahetuse protsessi reguleerivad õigusaktid

Elektrimüüja vahetamise protsessi ning tarbija ja erinevate turuosaliste vahelisi suhteid reguleerivad Eestis mitmed erinevad õigusaktid. Käesolevas punktis annan ülevaate tähtsamatest seadustest ja määrustest, mis näevad Eestis ette nõuded elektrimüüja vahetuse protsessile ja elektrienergia müügile.

Elektrienergia müüki reguleerib Eestis elektrituruseadus. Selle seaduse näol on tegemist ühe tähtsaima valdkonda puudutava õigusaktiga Eestis. See näeb ette nõuded elektrimüüjatele ja teistele turuosalistele, defineerib elektrilepingu olemuse ning sätestab ka nõuded arvete sisule, mida elektrimüüjad on kohustatud tarbijatele teenuse osutamisel edastama.

Elektrimüüja vahetamise protsessi reguleerib Eestis vastavalt elektrituruseaduse⁸⁵ § 42 lg 1 p 5¹ võrgueeskiri. Võrgueeskirja näol on tegemist Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud määrusega, mis sätestab peamiselt elektrisüsteemi varustuskindluse suhtes kohaldatavaid nõudeid ja varustuskindlusest tulenevaid tehnilisi nõudeid, mida kohaldatakse elektripaigaldiste suhtes ning lisaks näeb see ette nõuded elektripaigaldiste ühendamiseks elektrivõrguga ning bilansivastutusega seotud turuosaliste õigused ja kohustused.

29. detsembril 2012. aastal lisati võrgueeskirja⁸⁷ peatükk 8¹, mis sisaldab elektrimüüja vahetamise korda. Peatükk 8¹ hakkas kehtima 1. jaanuaril 2013. aastal, mil avati ka Eesti elektriturg. Eelnevalt kirjutatu tähendas seda, et müüjavahetuse regulatsioon avaldati ainult kaks päeva enne elektrituru täielikku avanemist ning seetõttu tekitas see tarbijate seas väga palju segadust.

Kuna elektrimüüja vahetus oma olemuselt tähendab tarbija jaoks eraõigusliku elektrilepingu ülesütlemist ning uue sõlmimist, siis võib väga oluliseks pidada siinkohal välja tuua ka võlaõigusseaduse⁸⁸. See seadus näeb ette üldised alused elektrilepingu sõlmimiseks, selle ülesütlemiseks ning sellest taganemiseks, sealhulgas ka elektrilepingutele, mis on sõlmitud erinevate sidevahendite (telefon, arvuti, e-post) teel. Lisaks sätestab antud seadus tingimused elektrilepingu automaatseks pikenemiseks ning füüsilisest isikust tarbija õiguse elektrilepingu ülesütlemiseks.

⁸⁵ Elektrituruseadus – RT I, 28.06.2012, 25

⁸⁷ Võrgueeskiri – RT I 29.12.2012, 61

⁸⁸ Võlaõigusseadus – RT I, 11.04, 13.

1.4.2.2. Elektrimüüja vahetamise protsess

Elektrimüüja vahetuse protsessis osalejad

Elektrimüüja vahetuse protsessis on keskseks süsteemiks Andmeladu. Protsessis osalevad lisaks tarbijale mitmed erinevad isikud, kellel on kõigil kanda tähtis roll tarbija sujuvaks liikumiseks ühe elektrimüüja juurest teise juurde. Käesolevas punktis toon välja, kes on protsessi osalised ja mis on süsteemielemendid ning annan ülevaate nende põhiülesannetest ning nende omavahelistest suhetest.

- a) Tarbija – on turuosaline, kes kasutab elektrienergiat enda tarbeks tarbimiskoha kaudu.⁸⁹ Elektrienergia ostab tarbija elektrilepinguga elektrimüüjalt.
- b) Vana avatud tarnija - elektrimüüja, kes müüb tarbijale tähtajalise või tähtajatu elektrilepinguga elektrienergiat ning kellega tarbija müüja vahetamisel tähtajatu elektrilepingu üles ütleb.
- c) Uus avatud tarnija – elektrimüüja, kellega tarbija müüja vahetamisel uue elektrilepingu sõlmib.
- d) Jaotusvõrguettevõtja – on turuosaline, kes osutab võrguteenust jaotusvõrgu kaudu ning võimaldab teistel turuosalistel füüsiliselt elektrienergiaga kauplemist, transportides elektrienergiat tootjalt tarbijale.⁹⁰ Jaotusvõrguettevõtja rolliks on ka tarbija mõõteandmete fikseerimine.
- e) Andmeladu - on keskne süsteem, mis koosneb tarkvara ja riistvara lahendusest, kus hallatakse elektrienergia mõõteandmete vahetamist turuosaliste vahel, toetatakse elektrienergiaga tarnijate vahetuse protsessi turul ning ühtlasi säilitatakse elektritarbimise mõõteandmed.⁹¹

⁸⁹ Eleringi elektrituru käsiraamat. Tallinn 2012, lk 59.

⁹⁰ Eleringi elektrituru käsiraamat, lk 60.

⁹¹ Põhivõrguettevõtja Elering AS veebileht – Arvutivõrgus: <http://elering.ee/andmeladu/> (03.05.2015)

Seaduses sätestatud eeldused elektrilepingu sõlmimiseks

Elektrileping, mis reguleerib müüja ja tarbija vahelist suhet, kujutab endast elektriturust avanemise tuumikut.⁹² Eestis on õigusaktidega ette nähtud eeldused, mille täitmisel on tarbijal võimalik sõlmida elektrimüüjaga elektrileping.

Elektrilepingu sõlmimisel kehtivad tarbijale samad üldised nõuded, mis iga teise eraõigusliku lepingu sõlmimisel: näiteks tsiviilseadustiku üldosa seaduses⁹³ sätestatud nõuded tarbija teovõimele. Lisaks eelnevale näeb elektrituruseadus ette täiendava nõude tarbijale elektrilepingu sõlmimiseks. Nimelt ütleb elektrituruseadus § 88 lg 3, et elektrilepingu saab sõlmida turuosaline, kellel on sõlmitud tema tarbimiskoha mõõtepunkti suhtes kehtiv võrguleping. Antud säte tähendab seda, et elektrimüüjat saavad vahetada ning elektrilepingu saavad elektrimüüjaga sõlmida ainult need tarbijad, kellel on eelnevalt sõlmitud võrguettevõtjaga võrguleping. Selline nõue vähendab vigade tekkimise riski, mis on seotud tarbija identifitseerimisega elektrilepingu sõlmimisel.⁹⁴

Kehtiva elektrilepingu lõpetamine

Selleks, et tarbija saaks elektrimüüjat vahetada ning liikuda vana elektrimüüja juurest uue juurde, peab ta eelnevalt vana elektrimüüjaga kehtiva elektrilepingu lõpetama. Elektrilepingu lõpetamist vana elektrimüüjaga ei reguleeri ei võrgueeskiri ega elektrituruseadus. Seda reguleerib enamasti elektrimüüjaga sõlmitud elektrileping ning seetõttu tuleb antud leping üles öelda vastavalt selles kokkulepitud tingimustele. Siiski on olemas üks erand, mil elektrilepingu lõppemist reguleeris elektrituruseadus. Elektrituruseaduse rakendussätte § 107¹ kohaselt lõppesid kõik müügikohustuse alusel sõlmitud elektrilepingud 2012. aasta 31. detsembril. See säte oli vajalik selleks, et elektriturust avanemisel, 1. jaanuaril 2013. aastal, elektriturg toimima hakkaks ning tarbijad oleksid sunnitud valima endale elektrimüüja. Kui tarbijad tol hetkel endale elektrimüüjad ei valinud, läksid nad üle üldteenusele.⁹⁵

⁹² O.J. Olsen, T. A. Johnsen, P. E. Lewis. A mixed Nordic Experience: Implementing Competitive Retail Electricity Markets for Household Customers – The Electricity Journal, Volume 19, Issue 9, November 2006, lk 39.

⁹³ Tsiviilseadustiku üldosa seadus – RT I 2002, 35, 216.

⁹⁴ Nordic Energy Regulators. Harmonized supplier switching model. Report 2/2008, lk 13.

⁹⁵ Üldteenus – Mõistlikud, põhjendatud ja võrdse kohtlemise põhimõtet järgiva hinnaga elektrienergia, mida tarbija saab enda võrguettevõtjalt või tema poolt nimetatud müüjalt.

Elektrilepingu ülesütlemisel tuleb eristada juriidilisest isikust tarbijaid ja füüsilisest isikust tarbijaid.

Juriidilisest isikust tarbijatele kohaldub eelnevalt nimetatud põhimõtte, mille järgi saab elektrilepingut lõpetada vastavalt elektrilepingus kokkulepitud tingimustele.

Füüsilisest isikust tarbijatele kohaldub lisaks elektrilepingu tingimustele ka võlaõigusseaduses sisalduv regulatsioon. Võlaõigusseaduse⁹⁷ § 234 lg 3 sätestab järgmist: tarbijast ostja võib käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud lepingu sõltumata sellest, kas leping on tähtajaline või tähtajatu, üles öelda, teatades ülesütlemisest ette vähemalt 1 kuu. Antud regulatsioon ei kohaldu juriidilisest isikust tarbijatele tulenevalt asjaolust, et võlaõigusseaduse § 34 kohaselt tähendab mõiste “tarbija” võlaõigusseaduse tähenduses füüsilist isikut, kes teeb tehingu, mis ei seonu iseseisva majandus- või kutsetegevuse läbiviimisega. VÕS § 234 lg 3 sätestatud norm on imperatiivne⁹⁸, mis tähendab, et sellest tarbija kahjuks kõrvalekalduv kokkulepe on tühine.

Eelnevast järeldub, et olenemata füüsilisest isikust tarbijaga sõlmitud lepingu tingimustest, on sellisel tarbijal alati õigus elektrileping üles öelda 1 kuulise etteteatamistähtajaga. Seda ka siis, kui tarbija on elektrimüüjaga sõlminud tähtajalise elektrilepingu. Antud õigusakti säte tekitab ühiskonnas väga palju arutelu. *Pacta sunt servanda* põhimõtte kohaselt tuleb lepinguid ehk võetud kohustusi täita.⁹⁹ Elektrimüüjad, kui nad sõlmivad tarbijaga tähtajalise lepingu, arvestavad lepingutingimustega ning nende täitmiseks võtavad ka ise teatud riske ja kohutusi. VÕS § 234 lg 3 läheb selle põhimõttega vastuollu, kuna võimaldab tarbijal tähtajalise lepingu üles öelda. Selline ootamatu ülesütlemine aga võib omakorda tekitada kahju elektrimüüjale. Teiselt poolt aitab see säte soodustada konkurentsi. Müüjad, sõlmides tarbijatega pikkasid fikseeritud tähtajaga lepinguid, võtavad need tarbijad väga kauaks turult ära. VÕS § 234 lg 3 võimaldab neil tarbijatel aktiivselt turule tagasi tulla.

Elektrilepingu sõlmimine uue elektrimüüjaga

Elektrilepingu sõlmimiseks peab tarbija valima välja ettevõtja, kellelt ta elektrienergiat osta soovib ning seejärel tegema ettepaneku elektrilepingu sõlmimiseks. Väga tihti teostavad ka elektrimüüja ise aktiivset müüki ning teevad tarbijatele ettepanekuid nendega elektrilepingu sõlmimiseks. Elektrilepingu sõlmimisega algab elektrimüüja vahetamise protsess, mida reguleerib võrgueeskiri.

⁹⁷ Võlaõigusseadus RT I, 29.11.2013, 4

⁹⁸ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Kärdi, Võlaõigusseadus II, Kommenteeritud väljaanne, Kirjastus Juura: Tallinn 2007, §234/4.

⁹⁹ L. Mälksoo, K.Land, H. Lindpere, L. Madise, Heiki Pisuke. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura: Tallinn 2012, PõhiS § 123/6.

Võrgueeskirja § 62² lg 3 esimene lause ütleb, et kui turuosaline sõlmib uue avatud tarne lepingu, esitab avatud tarnija teabe võrguettevõtjale andmevahetusplatvormi (Andmeladu) kaudu vähemalt 21 päeva enne kalendrikuu vahetust ja lepingu kehtivuse algust. Eelnevast paragrahvist nähtub, et elektrimüüja vahetuse protsess võtab aega minimaalselt 21 päeva. Lisaks on väga oluline müüja vahetuse juures asjaolu, et vastavalt võrgueeskirja § 62² lg-le 5, vahetub avatud tarnija kalendrikuu vahetusel kell 00.00. Antud säte tähendab seda, et elektrimüüja tarbija suhtes vahetub kalendrikuu vahetusel. Seega eelnevast kahest sättest järeldub, et kui tarbija soovib elektrimüüjat vahetada, peab ta uue elektrimüüjaga sõlmima lepingu vähemalt 21 päeva enne järgmise kuu algust. Kui tarbija sõlmib elektrilepingu vähem kui 21 päeva enne järgmise kalendrikuu algust, siis vahetub elektrimüüja ülejäärgmisel kuul. See tähendab, et elektrimüüja vahetus võib tarbija jaoks aega võtta olenevalt kuu pikkusest maksimaalselt kuni 52 päeva.

Võrgueeskiri sätestab ka eriregulatsiooni juhuks, kui elektrimüüja peaks pankrotti minema. Nimelt ütleb võrgueeskirja § 62⁶ lg 4, et kui pärast avatud tarne lepingu katkemist sõlmitakse uus avatud tarne leping, vahetub avatud tarnija uue lepingu sõlmimisele järgneval päeval kell 00.00.

2. Puudused Eesti elektrimüüja vahetamise mudeli õiguslikus regulatsioonis

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida, kas Eestis toimiva elektrimüüja vahetamise protsessi õiguslik regulatsioon on kooskõlas direktiivis 2009/72/EÜ sätestatud eesmärkidega. Selleks analüüsitakse kas ja kuidas soodustavad Eesti elektrimüüja vahetuse mudeli kolm põhikomponenti ühtse Euroopa energia siseturu tekkimist ja efektiivse konkurentsi tekkimist Eesti elektriturul. Nendeks kolmeks põhikomponendiks, mida analüüsitakse, on:

- a) elektrimüüja vahetuseks kuluva perioodi kestus;
- b) tarbija kontakteerumise vajadus erinevate turuosalistega müüja vahetuseks; ning
- c) tarbijale arvete esitamine turuosaliste poolt.

Magistritöö punkt 2.1 keskendub analüüs elektrimüüja vahetuseks kuluva perioodi pikkusele. Analüüsi teostamiseks on esmalt uuritud, kuidas on Eestis elektrimüüja vahetuse periood kooskõlas direktiivis 2009/72/EÜ sätestatud tähtajaga. Seejärel on välja toodud teiste riikide praktika ning rahvusvaheliste organisatsioonide seisukohad antud küsimuses. Peale seda analüüsitakse, kas ja kuidas on eelnevalt nimetatud mudeli põhikomponent kooskõlas elektriturgude liberaliseerimise kahe põhieesmärgiga, milleks oli ühtse Euroopa siseturu loomine ja elektriturul konkurentsi tekitamine.

Magistritöö punkt 2.2. keskendub teisele elektrimüüja vahetamise põhikomponendile, milleks on tarbija kontakteerumise vajaduse erinevate turuosalistega elektrimüüja vahetuse teostamisel. Analüüsi teostamiseks on esmalt uuritud, kellega peavad tarbijad kontakteeruma elektrimüüja vahetamiseks teistes riikides ning kui erinev on see Eestist. Seejärel on uuritud rahvusvaheliste organisatsioonide seisukohtasid antud küsimuses. Peale seda analüüsitakse, kas ja kuidas soodustab antud põhikomponent Euroopa ühtse energia siseturu teket ja konkurentsi Eesti elektriturul.

Käesoleva töö punktis 2.3. analüüsitakse tarbijale arvete esitamist turuosaliste poolt. Selleks uuritakse esmalt kuidas toimub Eestis elektriarvete esitamine tarbijale. Järgmisena uuritakse milline on arvete esitamise süsteem teistes välisriikides ning millised on rahvusvaheliste organisatsioonide seisukohad antud küsimuses. Seejärel uuritakse, kuidas mõjutab Eestis olev kahe arve süsteem konkurentsi Eesti elektriturul ning viimasena analüüsitakse kuidas on Eesti suurima elektrimüüja ja võrguettevõtja omavaheline kokkulepet arvete edastamise osas kooskõlas direktiiviga 2009/72/EÜ.

2.1. Elektrimüüja vahetuse perioodi pikkus

Käesolevas peatükis analüüsitakse ühte olulisemat aspekti elektrimüüja vahetuse mudelis, elektrimüüja vahetuse perioodi pikkust. Antud vahetuse periood hõlmab ajavahemikku alates tarbija poolt uue elektrimüüjaga lepingu sõlmimisest kuni hetkeni, mil müüja vahetus tarbija jaoks reaalselt aset leiab.¹⁰¹ Selle aja jooksul toimub andmevahetus elektrimüüja ja võrguettevõtja vahel ning muude protseduuride tegemine, mis on vajalik selleks, et uus elektrimüüja saaks asuda tarbijale elektrit müüma. Andmed, mida elektrimüüjad ja võrguettevõtja omavahel vahetavad, on teave elektrilepingu kehtivusaja kohta ning nende mõõtepunktide EIC-koodid¹⁰², mille suhtes elektrileping sõlmiti.

Perioodi pikkus, mille jooksul elektrimüüja vahetub, sõltub kahest aspektist:

- a) kui pikk on õigusaktidega ettenähtud aeg, mis kulub andmete vahetuseks elektrimüüjate ja võrguettevõtja vahel;
- b) kas müüja vahetus saab toimuda igal päeval, või õigusaktidega on selleks määratletud konkreetne päev.

Punktis 1.4.2.2 oli välja toodud, et minimaalselt võtab Eestis elektrimüüja vahetamise protsess aega 21 päeva. Sellise perioodi pikkuse näeb ette võrgueeskirja § 62² lg 3. Eesti on sellise perioodi pikkuse kehtestamisel lähtunud direktiivi 2009/72/EÜ artiklist 3 lg 4 p a, mille kohaselt liikmesriigid tagavad, et kui klient, kes järgib lepingu tingimusi, soovib tarnijat vahetada, teostab muutmistoimingut asjassepuutuv võrguettevõtja kolme nädala jooksul. Direktiivis välja toodud 3 nädala pikkuse tähtaja näol on tegemist maksimaalse perioodiga, mille jooksul müüjavahetus peab kindlasti toimuma. Eelnevalt kirjutatust selgub, et Eesti on Euroopa Liidu direktiivis sisalduvat kohustust täpselt järginud ning selle sisuliselt üks – ühele siseriiklikku õigusesse kirjutanud.

Päev, mil tarbija jaoks vahetub elektrimüüja, on Eestis sätestatud võrgueeskirjaga. Vastavalt võrgueeskirja § 62² lg 5, vahetub avatud tarnija kalendrikuu vahetusel kell 00.00. Eelnev säte tähendab seda, et õigusaktiga on kindlaks määratud asjaolu, et tarbija jaoks vahetub elektrimüüja ainult kalendrikuu vahetusel ning vahetus ei saa toimuda vabalt valitud päeval. Müüjavahetusel on võrguettevõtjal vaja kindlaks teha arve näit, kuni milleni esitab arve vana

¹⁰¹ Obstacles to supplier switching in the electricity retail market, lk 20.

¹⁰² EIC kood – (European identification code) on unifitseeritud kodeerimissüsteemi alusel turuosalisele või mõõtepunktile määratud unikaalne identifikaator, mis on vajalik elektriturul tegutsevate turuosaliste kohta käiva infovahetuse automatiseerimiseks.

elektrimüüja ning millest alates alustab arveldamist uus müüja. Juhul kui tarbijal on kaugloetav elektriarvesti, saab võrguettevõtja fikseerida näidu igal päeval. Probleeme tekitab olukord, kus tarbijal sellist elektriarvestit ei ole. Sellisel juhul fikseerib võrguettevõtja tarbija elektrinäidu tema poolt teatatud info alusel või prognoosib selle tema varasema tarbimise ja tüüpkoormusgraafiku põhjal. Kuna hetkel ei ole kõigil tarbijatel kaugloetavaid elektriarvesteid, siis on võrguettevõtjal lihtsam fikseerida tarbija elektrinäit 1 kord kuus ehk kalendrikuu vahetusel. See on üheks põhjuseks, miks elektrimüüja vahetus toimub kalendrikuu vahetusel.

Erandiks on võrgueeskirjas § 62⁶ lg 4 nimetatud juhtum, kus avatud tarne leping on katkenud (Müüja pankroti tõttu) ning sellisel juhul vahetub müüja uue lepingu sõlmimisele järgneval päeval kell 00.00. Siinkohal tuleb märkida, et sellised juhtumid on väga erandlikud ning praktikas juhtub neid äärmiselt harva.

Äärmiselt oluline on elektrimüüja vahetuse mudelis eristada eelnevalt kirjeldatud aspekte, sest perioodi pikkus, mille jooksul müüja vahetus tarbija jaoks tegelikult toimub, sõltub neist mõlemast. Minimaalseks perioodiks, mille jooksul müüjavahetus võib Eestis toimuda, on vastavalt võrgueeskirja § 62² lg 3 21 päeva. See periood kehtib juhul, kui tarbija poolt valitud uus elektrimüüja esitab kõik võrgueeskirjas loetletud andmed vähemalt 21 päeva enne kalendrikuu vahetust. Kui tarbija seda ei tee ning sõlmib lepingu näiteks 20 päeva enne kalendrikuu vahetust, siis ei ole õigusaktis sätestatud tingimused täidetud ning elektrimüüja vahetus vastavalt võrgueeskirja § 62² lg-le 5 toimub tarbijale alles järgmise kalendrikuu vahetusel. Nagu punktis 1.4.2.2 oli välja toodud, võib see teha kogu perioodi pikkuseks kuni 52 päeva. Sellest järeldub, et nii pikk periood on vastuolus direktiivi 2009/72/EÜ artiklist 3 lg 5 p –iga a, mille kohaselt tuleb muutmistoiming teostada 3 nädala jooksul.

Teistes Euroopa riikides on müüja vahetuseks kuluvad minimaalsed perioodid äärmiselt erinevad ning varieeruvad mõnest nädalast kuni mitme kuuni. See tähendab, et erinevad Euroopa riigid, lähtudes oma elektriturgude iseärasustest, tõlgendavad direktiivis 2009/72/EÜ sisalduvaid nõudeid erinevalt. Näiteks kahes riigis - Iirimaal ja Norras, kulub lepingu sõlmimisest kuni müüja vahetuseni nädal.¹⁰³ Soomes, Prantsusmaal, Portugalis, Hispaanias ja Rootsis¹⁰⁴ võtab elektrimüüja vahetus aega kaks nädalat.¹⁰⁵ Ülejäänud Euroopa riikides

¹⁰³ Council of European Energy Regulators, Electricity and Gas Retail market design, with focus on supplier switching and billing, lk 17

¹⁰⁴ Swedish electricity act (1997; 857) Chapter 8, Section 6 – Arvutivõrgus:

http://ei.se/Documents/Publikationer/lagar_pa_engelska/Electricity_Act_.pdf (03.05.2015)

¹⁰⁵ Council of European Energy Regulators, Electricity and Gas Retail market design, with focus on supplier switching and billing, lk 17

toimub müüjavahetus kolme nädala kuni 2 kuu jooksul. Eesti, kus müüja vahetus võtab minimaalselt aega 21 päeva, paigutub sellises pingereas keskele.

Erinevates Euroopas riikides on erinevused ka selle vahel, kas on fikseeritud konkreetne päev kuus, mil elektrimüüja tarbija jaoks saab vahetuda, või saab see toimuda igal päeval. Selles aspektis võib leida Eestiga nii sarnaseid kui ka teistsuguseid lähenemisi. Sarnane regulatsioon, kus elektrimüüja vahetus toimub kuu esimesel kuupäeval, on Põhjamaades kasutusel nii Taanis kui Rootsis.¹⁰⁶ Samuti on selline mudel kasutusel Austrias.¹⁰⁷ Osad riigid on sellele lähenenud vastupidi ning võimaldavad müüja vahetumist vabalt valitud päeval. Sellisteks riikideks on näiteks Norra ning Soome.¹⁰⁸

Uuritavat elektrimüüja vahetuse mudeli aspekti on käsitletud ka rahvusvahelised organisatsioonid Nordreg ja CEER. Nii 2008¹⁰⁹, kui ka 2013¹¹⁰. aastal andis Nordreg välja raportid, kus sisaldasid soovitusi selle kohta, milline võiks see ühtne Põhjamaade elektrimüüja vahetamise mudel olla. Raporti koostamisel on lähtutud sellest, et nende mudel oleks kooskõlas Euroopa Liidu õigusaktidega ning et mudel oleks kliendisõbralik ning parandaks elektrituru efektiivsust ja konkurentsi. Antud raportites leiti, et elektrimüüja vahetuseks kuluv aeg peaks olema võimalikult lühike ning 14 päeva alates lepingu sõlmimisest elektrimüüjaga on maksimaalne periood, mille jooksul peaks elektrimüüja vahetus aset leidma. 14-päevast maksimaalset perioodi pikkust põhjendas Nordreg aspektiga, et tarbijal peab olema aeg, mil ta saab taganeda sidevahendi teel sõlmitud elektrilepingust. Nordreg on võtnud seisukoha ka selles aspektis, kas peaks olema piiratud konkreetse päevaga see, mil on müüjavahetus võimalik. Nende seisukohaks on, et müüjavahetus peaks olema võimalik igal kalendripäeval.¹¹¹

CEER on samuti andnud soovitusi nii elektrimüüja vahetamise perioodi pikkuse osas kui ka selle osas, kas müüja vahetus peaks olema võimalik igal kalendripäeval. Müüjavahetuse perioodi pikkuse osas erineb selle organisatsiooni soovitus oluliselt Nordregi soovitusest. Kuigi mõlemad organisatsioonid on seisukohal, et elektrimüüja vahetus peaks toimuma nii kiiresti kui võimalik, on CEER välja toonud, et pikemas perspektiivis võiks müüja vahetus toimuda 24 tunni jooksul.¹¹² See on oluliselt lühem aeg kui NordRegi poolt välja pakutud 14

¹⁰⁶ Nordic Energy Regulators. Report 2/2008. Harmonized supplier switching model, lk 10.

¹⁰⁷ Status review. Supplier switching process Electricity and Gas Markets. Five case studies, lk 7. Arvutivõrgus: http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/CEER_PAPERS/Customers/2008/E08-RMF-10-04_Supplier%20Switching%20case%20studies_19%20Sept%202008.pdf (03.05.2015)

¹⁰⁸ Obstacles to supplier switching in the electricity retail market, lk 20

¹⁰⁹ Nordic Energy Regulator: Harmonized supplier switching model. Report 2/2008

¹¹⁰ Nordic Energy Regulators: Harmonised Model for Supplier switching. Report 4/2013

¹¹¹ Nordic Energy Regulator: Harmonized supplier switching model. Report 2/2008, lk 13

¹¹² Electricity and Gas Retail market design, with a focus on supplier switching and billing, lk 18.

päeva. Samas on CEER ka seisukohal, et kui õigusaktidest tulenevalt on tarbijale sideteenuste vahendusel sõlmitud lepingu puhul ette nähtud mingi periood lepingust taganemiseks, tuleks seda järgida.¹¹³

Sarnaselt Nordregile ei poolda CEER seda, et müüjavahetus võiks olla lubatud ainult mõnel konkreetsel päeval kuus. Nende arvates peaks see olema võimalik igal nädalapäeval.¹¹⁴ Nimelt leiab CEER, et kui müüjavahetust on võimalik läbi viia iga päev, lihtsustab see oluliselt tarbija jaoks kogu müüja vahetuse protsessi ning soodustab konkurentsi ja elektrituru efektiivsust. Lisaks on nad välja toonud, et sellisel juhul on tarbijal võimalus kasu saada rohkematest ajutistest sooduspakkumistest. Päev, mil elektrimüüja vahetub peaks olema võimalikult paindlik ning tarbija peaks olema see, kes otsustab, millal tegelik müüjavahetus aset leiab.

Järgnevalt analüüsitakse seda, kas ja kuidas on kooskõlas minimaalne 21 päevane müüjavahetuse periood ühe peamise elektriturgude liberaliseerimise eesmärgiga, milleks oli ühtse siseturu loomine. Vastavalt direktiivile 2009/72/EÜ sooviti ühtse siseturu loomisega luua uusi ettevõtlusvõimalusi, suurendada piiriülest kaubandust, tagada kaupade vaba liikumine, ettevõtete asutamise vabadus ja teenuste osutamise vabadus.

Energia on selline sektor, kus suurimat majanduslikku tõhusust on võimalik saavutada üleeuroopalisel tasandil.¹¹⁵ Hetkel ei ole Euroopa Liidus tekkinud päris ühtset elektri siseturgu. Siiani on elektriturud peamiselt olnud liikmesriigi põhised või on tekkinud suuremad regionaalsed turud. See aga tähendab, et Euroopa elektriturg on siiani killustatud. Killustatud turud ohustavad varustuskindlust, kuid samas ka vähendavad energiaturu konkurentsist saadavat kasu.¹¹⁶ Seetõttu liigub Euroopa jõudsalt edasi ühtse Euroopa elektri siseturu loomise suunas. Hetkel tegeletakse Euroopa Komisjonis selle teemaga väga tõsiselt. Euroopa Komisjoni president Jean- Claude Junker on käivitanud energialiidu projekti. Energialiidu projekt näol on tegemist kõige kaugeleulatuvama Euroopa energiaprojektiga alates söe- ja terasühenduse loomisest ning see projekt koondab 28 Euroopa energiaturgu ühtseks energialiiduks.¹¹⁷ Energialiit põhineb kolmel Euroopa Liidu energiapoliitika

¹¹³ Electricity and Gas Retail market design, with a focus on supplier switching and billing, lk 18.

¹¹⁴ Electricity and Gas Retail market design, with a focus on supplier switching and billing, lk 18.

¹¹⁵ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ja regioonide komiteele. Energia 2020. Säästva Konkurentsivõimelise ja kindla energia strateegia. COM (2010) 639, Brüssel 10.11.2010, lk 4 – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0639:FIN:ET:PDF> (03.05.2015)

¹¹⁶ Energia 2020. Säästva Konkurentsivõimelise ja kindla energia strateegia, lk 4

¹¹⁷ Euroopa Komisjoni Pressiteade – Arvutivõrgus: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4497_et.htm (03.05.2015)

pikaajalisel eesmärgil: varustuskindlus, säästlikkus ning konkurentsivõime. Nende eesmärkide saavutamiseks keskendub energialiit viiele üksteist toetavale elemendile, mida on vaja integreerida ja kooskõlastada: energiajulgeolek, solidaarsus ja usaldus; energia siseturгу; energiatõhusus energianõudluse muutmiseks; majanduse dekarboniseerimine; teadusuuringud, innovatsioon ja konkurentsivõime.¹¹⁸

Eelnevalt oli välja toodud, et erinevates Euroopa riikides on müüjavahetuseks kuuluvad ajad äärmiselt erinevad. See on killustatud Euroopa elektrituru üks tagajärgedest. Igal liikmesriigil on oma riigile iseloomulik süsteem ning sellega seoses ka enda elektrimüüja vahetuse mudel. Energiasektoris nõuab EL-i siseturu väljakujunemine paljude takistuste ja kaubandustõkete kõrvaldamist, maksu- ja hinnapoliitika ning meetmete ühtlustamist normide ja standardite osas ning keskkonnaalaseid ja ohutuseeskirju.¹¹⁹ Euroopa on selles suunas vaikselt liikuma hakanud. Näiteks luuakse Euroopa võrgueeskirju, mis tekitavad ühtsed eeskirjad regulatiivsetes küsimustes, mis mõjutavad piiriülest kaubandust.¹²⁰ Mida ühtsemad on elektriturgu puudutavad reeglid ja protsessid, seda lihtsam on elektriturul tegutsevatel ettevõtjatel pakkuda oma tooteid ja teenuseid nii piiriüleselt kui ka üleeuroopaliselt. Sama reegel kehtib ka regulatsioonis, mis puudutab elektrimüüja vahetamise mudelit. Kui Euroopas oleks liikmesriikidele ühtne reeglistik müüja vahetuse protsessiks, oleks ettevõtjatel lihtsam selles orienteeruda ning see julgustaks neid ka piiriüleselt elektrit müüma. Kuigi erinevad rahvusvahelised organisatsioonid on andnud suuniseid, kuidas võiks elektrimüüja vahetuse protsess toimuda, ei ole liikmesriikidel selle kohta kindlaid reegleid. Seetõttu on keeruline kui mitte võimatu hinnata, kas ja kuidas mõjutab Eestis kehtiv müüja vahetamise regulatsioon, täpsemalt periood, mis kulub elektrimüüja vahetuseks, piiriülest kaubandust. Lisaks regulatsioonidele on erinevused ka liikmesriikide väljaarendamise majanduslikes tingimustes. Euroopa Komisjon ja ACER püüavad erinevusi vähendada eelkõige piirkondlike algatustega, mis peaksid aitama luua täiendavaid piirkondlikke gaasi- ja elektribörse ning liita täielikult elektriturud kõikjal EL-is nii kiiresti kui võimalik.¹²¹ Kokku on Euroopas hetkel 16 elektribörsi, millest suurimad on Nord Pool Spot ja European Power Exchange.¹²² Eesti

¹¹⁸ Energialiit teabeleht – Arvutivõrgus:

[http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-15-4485 et.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4485_et.htm) (03.05.2015)

¹¹⁹ Euroopa Liidu teemalised teabelehed – Euroopa Siseturгу, lk 1

¹²⁰ Green Paper. A European Strategy for sustainable, Competitive and Secure Energy. COM (2006) 105, Brussels, 08.03.2006, lk 6 – Arvutivõrgus:

http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf (03.05.2015)

¹²¹ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide komiteele. Toimiv Energiaturгу, lk 9.

¹²² Kauplemine elektribörsil. Elering veebileht – Arvutivõrgus <http://elering.ee/elektribors/> (03.05.2015)

elektrituru osalised saavad elektrit osta elektribörsilt Nord Pool Spot-ilt, kuhu lisaks Eestile kuuluvad veel Saksamaa, Norra, Rootsi, Soome, Taani ja Leedu.¹²³

Arvestades, et tulevikus on Euroopas plaanis piirkondlikud börsid omavahel liita, siis aitaks kindlasti siseturu tekitamisele kaasa see, kui Eestis kehtiv elektrimüüja vahetuse regulatsioon on võimalikult sarnane teiste Nord Pool Spot osaliste regulatsiooniga. Teiste samal börsil kauplevate riikidega sarnane mudel aitaks kindlasti kaasa siseturu tekkimisele, kuna see julgustaks välisriikide elektrimüüjaid piiriüleselt tegutsema. Eelnevalt väljatoodud riikide võrdluses selgus, et Norral oli minimaalseks ajaks, mis kulub elektrimüüja vahetamiseks, 1 nädal ning Soomel ja Rootsil 2 nädalat. Taanis on selleks hoopis 1 kuu ning Leedus sarnaselt Eestiga 3 nädalat.¹²⁴ Samuti oli nendes riikides erinevalt reguleeritud see, kas müüjavahetus saab toimuda iga päev või mõnel konkreetselt fikseeritud päeval kuus. Eelnev näitab, et ühtne regulatsioon Nord Pool Spot-il kauplevatel riikidel puudub. Siiski tuleb siinkohal märkida, et Rootsit, Soomet, Taanit ja Norrat ühendab Põhjamaade Energiaregulaatorite ühendus (Nordreg), mille eesmärgiks on see, et kõik Põhjamaade elektritarbijad saaksid osta elektrit piiriüleselt.¹²⁵ Nordreg soovib luua 2015. aasta lõpuks ühtset elektrimüüja vahetuse mudelit kõigis Põhjamaades. Seega oleks ühtse siseturu loomise huvides, et ka Eestil võiks olla Põhjamaadega võimalikult sarnane elektrimüüja vahetuse mudel.

Järgnevalt analüüsitakse seda, kuidas on Eestis müüja vahetuseks kuluv periood kooskõlas konkurentsi tekitamisega elektriturul. Selleks uuritakse, kuidas soodustab 21-päeva pikkune periood konkurentsiga kaasnevate hüvede omakssaamist tarbijatele. Direktiivi 2009/72/EÜ kohaselt peaks elektrituru liberaliseerimisega tarbijatele kaasnema järgmised hüved: 1) tõeline valikuvabadus elektrimüüjate vahel, 2) konkurentsivõimelised (madalad) hinnad ning 3) kõrgemad teenindusstandardid. Lisaks, nagu peatükis 1 välja oli välja toodud, kaasnevad tarbijatele konkurentsile avatud turul järgnevad hüved: 1) parem toodete ja teenuste kvaliteet, 2) suurem toodete ja teenuste valik, 3) suurem toodete ja teenuste innovatsioon.

Avatud turul müüvad elektrit need elektrimüüjad, kes omavad selleks tegevusluba. Seega valikuvabadus elektriturul tarbijatele ei ole otseselt sõltuv sellest, kui kiiresti on tal võimalik vahetada elektrimüüjat. CEER, kelle arvates müüjavahetuse periood peaks olema väiksem kui kolm nädalat, on toonud välja, et pikk periood võib takistada tarbijatel saada osa ajutistest

¹²³ Kauplemine elektribörsil. Elering veebileht – Arvutivõrgus <http://elering.ee/elektribors/> (03.05.2015)

¹²⁴ Siim Loitme kiri Leedu Konkurentsiameti energeetikaosakonda 20.04.2015

¹²⁵ Common Nordic End-User Market - Arvutivõrgus <http://www.nordicenergyregulators.org/projects/common-nordic-end-user-market/> (03.05.2015).

sooduskampaaniatest.¹²⁶ See omakorda tähendab, et tarbija valikuvabadust on piiratud, sest ta ei saa liiga pika perioodi tõttu vahetada vana elektrimüüjat uue vastu. Siiski on oluline märkida, et elektrimüüjad on oma sooduskampaaniate tingimusi välja töötades teadlikud antud perioodist ning arvestavad sellega. Seega Eestis kehtiv minimaalne 21 päevane periood, mis kulub müüjavahetuseks, ei takista ega aita ka kaasa Eesti tarbijate valikuvabadusele elektriturul.

Madalate hindade eelduseks elektriturul on asjaolu, et konkurents toimiks ning tarbijad oleksid väga aktiivsed elektriturul. Müüjad peavad tarbijate pärast võistlema pakkudes neile madalamaid hindu. Lühem müüjavahetuseks kuluv periood teeb tarbijale müüjavahetuse lihtsamaks ning seeläbi suureneb tarbija aktiivsus elektriturul.¹²⁷ See on otseselt seotud elektrimüüja vahetuseks kuluvate otsingu kuludega – pikem periood muudab tarbija jaoks otsingukulud suuremaks, kuna protsess tundub temale keerulisem ning see omakorda vähendab tema aktiivsust elektriturul. Rootsis on 5,2 miljonit elektritarbijat, kellest 87% on kodutarbijad.¹²⁸ 2012. aastal vahetas elektrimüüjat või pidas uue elektrimüüjaga läbirääkimisi 1,7 miljonit kodutarbijat, mis on 37% kodutarbijatest ning uue elektrimüüjaga sõlmis neist lepingu 9,9%.¹²⁹ 2013. aastal oli vastav number 10,7%.¹³⁰ Norras on ligi 2,5 miljonit kodutarbijat, kellest 2013. aastal vahetas elektrimüüjat 387 000.¹³¹ See on 15,5% tarbijatest, mis on üsna suur arv. Soomes oli vastav näitaja 10,1%.¹³² Eelnevalt kirjutasin, et Norras kulub müüjavahetuseks üks nädal ning Soomes ja Rootsis on selleks perioodiks 2 nädalat. Eestis, kus minimaalseks perioodiks on 21 päeva, vahetas tarbijat 2013. aastal 2% tarbijatest ning 2014. aastalt 5% tarbijatest, mis on mitu korda väiksem number. Võrdluseks võib siinkohal tuua veel Austria, kus elektrimüüja vahetuse protsess on pikem kui Eestis ja

¹²⁶ Council of European Energy Regulators, Electricity and Gas Retail market design, with focus on supplier switching and billing, lk 18.

¹²⁷ Council of European Energy Regulators, Electricity and Gas Retail market design, with focus on supplier switching and billing, lk 18.

¹²⁸ The Swedish Energy Market Inspectorate, The swedish electricity and natural gas market 2012, lk 36 – Arvutivõrgus:

http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/NATIONAL_REPORTS/National%20Reporting%202013/NR_En/C13_NR_Sweden-EN.pdf (03.05.2015)

¹²⁹ The swedish electricity and natural gas market 2012, lk 40

¹³⁰ The Swedish Energy Market Inspectorate, The swedish electricity and natural gas market 2013, lk 28 – Arvutivõrgus:

http://www.energimarknadsinspektionen.se/Documents/Publikationer/rapporter_och_pm/Rapporter%202014/EiR201418.pdf (03.05.2015)

¹³¹ Norwegian Water Resources and Energy Directorate. National report 2014, lk 29 – Arvutivõrgus:

http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/NATIONAL_REPORTS/National%20Reporting%202014/NR_En/C14_NR_Norway-EN.pdf (03.05.2015)

¹³² Energy Authority, National Report 2014 to the Agency for the Cooperation of Energy Regulators and to the European Commission. Finland. lk 34 – Arvutivõrgus:

<https://www.energiavirasto.fi/documents/10179/0/National+Report+2014+Finland+1602-601-2014+-+20140710.pdf/61dd1249-c1d7-4b15-8af6-e2ce41f8dcd9> (03.05.2015)

Põhjamaades ning võtab aega 4-6 nädalat.¹³³ 2013. aastal vahetas Austrias elektrimüüjat 1,9% tarbijatest.¹³⁴ Varasemalt esitletud 2013. aasta andmed on lugemise lihtsustamise huvides kokkuvõtvalt toodud välja järgnevas tabelis:

Riik	Müüjavahetuseks kuluv periood	Aktiivsete tarbijate protsent kõigist tarbijatest
Norra	1 nädal	15,5%
Soome	2 nädalat	10,1%
Rootsi	2 nädalat	9,9%
Eesti	3 nädalat	2% (2014. aastal 5%)
Austria	4-6 nädalat	1,9%

Tabel 1. Tarbijate aktiivsus Euroopa riikides 2013. aastal

Kui omavahel võrrelda eri riikide elektrimüüja vahetuseks kuluva perioodi pikkust ja tarbijate hulka, kes elektrimüüjat vahetasid, siis järeldub, et mida lühem on müüjavahetuseks kuluv periood, seda suurem on aktiivsete tarbijate hulk.

Eestis kulub müüja vahetuseks minimaalselt 21 päeva ning maksimaalselt võib selleks kuluda 52 päeva. Selline periood on väga pikk eriti arvestades, et osades riikides on müüjat võimalik vahetada mitu korda lühema perioodi jooksul. Elektrimüüjate Elektrum Eesti OÜ esindaja Priit Pruul kui ka Alexela Energia AS esindaja Jaak Urm on öelnud, et protsess võiks olla kiirem kui praegune 21 päeva. Seetõttu võib järeldada, et nii pikk periood pigem kahjustab tarbijate huve, kuna see muudab nad elektriturul vähemaktiivseteks, mille tõttu müüjate vaheline konkurents ei suurene ning hinnad alanevad vähem, kui võiks.

Tarbijate aktiivsus on otseselt seotud ka kõrgemate teenindusstandarditega. Teenused muutuvad mitmekesisemaks ning lisandväärtusega teenused arenevad üksnes siis, kui tarbijatel on huvi turul osaleda.¹³⁵ Kui madalad hinnad muudavad tarbijad elektriturul aktiivseks, siis elektrimüüjad on omakorda sunnitud pakkuma tarbijatele paremat teenindust, et neid endaga lepingut sõlmima meelitada. Näiteks paremad kontaktivõimalused, suuremad

¹³³ Status review. Supplier Switching process Electricity and Gas Markets. Five case studies, lk 7

¹³⁴ E- Control, Executive Summary - National report Austria 2014, lk 7 – Arvutivõrgus:

http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/NATIONAL_REPORTS/National%20Reporting%202014/NR_En/C14_NR_Austria-EN_Summary.pdf (03.05.2015)

¹³⁵ Toimiv Energiaturg. COM (2012)663, lk 9.

vastutulekud klientidele ning personaalsemad kliendisuhted. Nagu eelnevalt kirjutatud, muudab Eestis olev müüjavahetuse periood tarbija elektriturul pigem passiivseks. Seetõttu võib järeldada, et tarbija huvid saavad nii pika perioodi puhul kahjustada, kuna see ei taga tarbijatele parimaid võimalikke teenindusstandardeid.

Müüjavahetuseks kuluv aeg on seotud ka sellega kui paljude ja kui innovaatiliste toodete ja teenuste vahel tarbija valida saab. Elektriturul on tarbija jaoks toodeteks erinevad elektripaketid, mida elektrimüüjad neile pakuvad. Nagu eelnevalt öeldud, muudab lühem periood tarbija elektriturul aktiivsemaks. Seega samalaadselt teeninduskvaliteedi tõstmisega peavad müüjad pakkuma ka tarbijatele rohkem sobivaid ja innovaatilisemaid tooteid ehk elektriturul elektripakette, et neid konkurentidelt endale võita. Lisaks muudab lühem müüjavahetuse periood tarbija elektriturul suhtes paindlikumaks ning kui müüjatel on võimalik pakkuda suuremat valikut erinevaid elektripakette, mis arvestavad, et müüjavahetus toimub kiiresti. Näiteks on CEER välja toonud, et elektrimüüja vahetuse mudel, mis võimaldab tarbijale kiiret vahetuse teostamist, võimaldab paremini osa saada erinevatest kampaaniat pakkest.¹³⁶

Eeltoodud analüüsi tulemusel on töö autor jõudnud järgmiste järeldusteni:

- a) rahvusvahelised organisatsioonid Nordreg ja CEER on seisukohal, et elektrimüüja vahetus peaks toimuma nii kiiresti kui võimalik, see peaks arvestama tarbija elektrilepingust taganemise õigusega ning müüjavahetus toimumine peaks olema võimalik igal kalendripäeval. Nordreg on toonud välja, et elektrimüüja vahetus peaks toimuma 14 päeva jooksul peale uue elektrilepingu sõlmimist;
- b) Euroopa riikide elektriturud on killustunud, mistõttu puudub Euroopas ka ühtne elektrimüüja vahetuse mudel. Kui Euroopas oleks liikmesriikidele ühtne konkreetne reeglistik müüja vahetuse protsessiks, oleks ettevõtetele lihtsam selles orienteeruda ning see julgustaks neid ka piiriülevalt elektrit müüma. Seetõttu on hetkel keeruline kui mitte võimatu hinnata, kas ja kuidas mõjutab Eestis kehtiv müüja vahetamise regulatsioon, täpsemalt periood, mis kulub elektrimüüja vahetuseks, piiriülest kaubandust;

¹³⁶ Council of European Energy Regulators, Electricity and Gas Retail market design, with supplier switching and billing, lk 18.

- c) tulevikus on Euroopas plaanis piirkondlikud börsid omavahel liita. Seetõttu aitaks siseturu tekitamisele kaasa see, kui Eestis kehtiv elektrimüüja vahetuse regulatsioon oleks võimalikult sarnane teiste elektribörsi Nord Pool Spot osaliste regulatsiooniga, eelkõige Põhjamaade regulatsiooniga, kuna seal luuakse ühtset Põhjamaade elektriturgu;
- d) Eestis müüjavahetuseks kuluv periood, mis on 21-52 päeva, muudab tarbijad elektriturul vähemaktiivseteks, mõjub konkurentsile pärssivalt ning on vastuolus direktiivi 2009/72/EÜ artiklis 3 lg 4 p a väljatoodud tähtajaga, mille jooksul peab elektrimüüja vahetus teostuma. Kui omavahel võrrelda eri riikide elektrimüüja vahetuseks kuluva perioodi pikkust ja tarbijate hulka, kes elektrimüüjat vahetasid, siis nähtub, et mida lühem on müüjavahetuseks kuluv periood, seda suurem on aktiivsete tarbijate hulk. Riikides, kus on Eestist 2-3 korda lühem periood, on tarbijate aktiivsus 2-3 korda suurem;
- e) Tarbijate aktiivsus on seotud otseselt madalamate hindade saavutamise, kõrgemate teenindusstandardite ja innovaativsemate toodetega;

2.1.1. Ettepanek regulatsiooni muutmiseks

Käesoleva töö punktis 2.1 oli välja toodud asjaolu, et Eestis võtab müüjavahetus väga kaua aega ning on seetõttu ohuks efektiivse konkurentsi tekkele elektriturul. Müüjavahetuse periood, mis on minimaalselt 21 päeva ning maksimaalselt 52 päeva, on tänapäeva ühiskonnas, kus info vahetus toimub kiiresti, äärmiselt pikk. Lühikese müüja vahetuse perioodi puhul on tarbijal võimalus osa saada müüjate poolt tehtavatest sooduspakkumistest ning samuti suurendab see tarbijate aktiivsust elektriturul.¹³⁷ See omakorda suurendab müüjate vahelist konkurentsi ning tagab tarbijale parema teeninduse.

Võttes arvesse eelnevalt väljatoodut, teeb käesoleva töö autor ettepaneku, et antud perioodi, mille jooksul toimub elektrimüüja vahetus, tuleb lühendada ning selleks tuleb teha õigusaktides vastavad muudatused. Nagu punktis 2.1.1 kirjutatud, sõltub müüja vahetuse

¹³⁷ Council of European Energy Regulators. Electricity and Gas Retail market design, with a focus on supplier switching and billing, lk 18.

periood võrgueeskirjaga ettenähtud ajast ning konkreetsest päevast, mil see saab toimuda. Seega tuleks perioodi lühendamiseks muuta võrgueeskirjas mõlemaid aspekte.

Muudatuste tegemine on iseenesest lihtne, kuid probleemiks võivad kujuneda järgnevad momendid:

- a) esiteks asjaolu, kas Eestis on tehniliselt võimalik müüja vahetus läbi viia kiiremini kui 21 päeva,
- b) kas tehniliselt oleks müüjavahetust võimalik teostada igal kalendripäeval; ning
- c) juhul, kui eelnev on võimalik, siis kui pikk oleks parim võimalik periood.

Eesti on juhtivaid infotehnoloogia riike maailmas. Seega Eesti riigi tehniline võimekus ei tohiks osutada takistuseks lühendamaks elektrimüüja vahetamiseks kuluvat aega. Ka Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ekspert Viive Šavel oli seisukohal, et tehniliselt on igasugused lahendused võimalikud ning tulevikus ei saa välistada, et müüjat saab vahetada lühema perioodi jooksul.¹³⁸

Seda, kas müüja vahetust saab teostada igal kalendripäeval, sõltub samuti peamiselt sellest, kas Eesti erinevad infotehnoloogilised süsteemid, mille abil müüjavahetuse protsessi läbi viiakse, võimaldavad seda. Nagu eelnevalt oli välja toodud, on üheks põhjuseks, miks toimub hetkel müüjavahetus kalendrikuu vahetusel, asjaolu, et nii on lihtne fikseerida tarbija tarbimisandmeid. See aga ei ole takistuseks sellele, et müüjavahetus saaks olla võimalik igal kalendripäeval – tarbijal on alati võimalik teatada enda tarbimisandmed võrguettevõtjale sel päeval, kui müüjavahetus võiks aset leida. Lisaks on oluline mainida, et 2016. aasta lõpuks vahetab Eesti suurim võrguettevõtja Elektrilevi AS (edaspidi Elektrilevi) välja kõik tavalised elektriarvestid kaugloetavate elektriarvestite vastu.¹³⁹ Need arvestid edastavad elektrinäite Andmelao infosüsteemi iga päev ning tunnipõhiselt. Seega alates 2017. aastast on võrguettevõtjal võimalik fikseerida kõigi tarbijate elektrinäite igal kalendripäeval.

Nagu eelnevalt oli kirjutatud, on teiseks problemaatiliseks küsimuseks asjaolu, kui pikk peaks olema müüja vahetuse perioodi kestus. Erinevatel Euroopa Liidu liikmesriikidel on need perioodid äärmiselt erinevad, venides osades riikides isegi kuni kahe kuu pikkuseks.¹⁴⁰ Autor on arvamusel, et Eesti peaks võtma eeskujuks ning lähtuma riikidest, kus tarbijad on avatud

¹³⁸ Intervjuu Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi eksperdi Viive Šaveliga

¹³⁹ Arvestite paigaldamine Elektrilevi klientidele. Elektrilevi veebileht – Arvutivõrgus: <https://www.elektrilevi.ee/et/kauglugemine-paigaldamine> (05.03.2015)

¹⁴⁰ Obstacles to supplier switching in the electricity retail market, lk 21 – 22.

elektriturul olnud aktiivsed ning seetõttu ka müüjate vaheline konkurents on turul olnud suur. Punktis 2.1. välja toodud riikides võrdlusest selgus, et pingerea esitsas on kolm põhjamaad: Norra, Rootsi ja Soome. Nendes riikides kulus elektrimüüja vahetuseks 1-2 nädalat ning seejuures vahetas elektrimüüjat 10-15% tarbijatest. Erinevad analüütikud ja energiasektori esindajad on seisukohal, et põhjamaade elektriturg on väga edukalt toimima saanud.¹⁴¹ Selline tulemus ei saa olla üllatav, kuna tegemist on riikidega, kes viisid esimestena ellu elektriturude liberaliseerimise Euroopas. Seega võiks Eestile kindlasti need riigid eeskujuks olla.

Elektrimüüja vahetuse perioodi pikkuse leidmiseks tuleb arvestada ka tarbijate õigustega, mida võimaldavad neile muud õigusaktid. Üheks selliseks on tarbijate taganemisõigus. Elektripakette müüakse tarbijatele väga erinevate müügikanalite kaudu. Nende müük toimub näiteks telefoni teel ning neid on võimalik osta internetist. Sellise müügi puhul on tegemist sidevahendi teel sõlmitud lepinguga vastavalt võlaõigusseaduse § 52. Samuti müüakse elektripakette kaubanduskeskustes või teistes avalikes kohtades, kus elektrimüüjad pöörduvad tarbija poole individuaalselt. Kuigi Eestis seda veel ei ole praktiseeritud, võiks elektripakette müüa ka külastades inimeste kodusid. Nende lepingute näol on tegemist vastavalt võlaõigusseaduse § 46 lg1-le väljaspool äriruume sõlmitava lepinguga. Eelnevalt nimetatud lepingute puhul peab riik tarbijat kaitsetumaks pooleks. Seetõttu on vastavalt võlaõigusseaduse § 49 lg-le 1 ja § 56 lg-1e 1 füüsilisest isikust tarbijal õigus sidevahendi abil ja väljaspool äriruume sõlmitud lepingutest taganeda põhjust avaldamata 14 päeva jooksul. Müüjavahetuse perioodi muutmisel tuleb kindlasti sellise taganemisõigusega arvestada.

Eelmises punktis kirjeldasin, kuidas on antud küsimust käsitlenud rahvusvahelised organisatsioonid Nordreg ja CEER. Nende arvamus oli, et elektrimüüja vahetus peaks toimuma maksimaalselt 14 päeva jooksul ning müüjavahetus peaks olema võimalik igal kalendripäeval. Teise rahvusvahelise organisatsiooni, CEER, arvates peaks müüjavahetus toimuma nii kiiresti kui võimalik ning selle kehtestamisel tuleks järgida perioodi, mille jooksul tarbijal on õigus sõlmitud elektrilepingust taganeda. Samuti arvasid nad, et müüjavahetus peaks olema võimalik igal nädalapäeval.

Lähtudes eeltoodust on autor on arvamusel, et küsimuses, mis puudutab seda, kas müüjavahetus peaks olema lubatud igal kalendripäeval, peaks Eesti lähtuma nii Norra ja

¹⁴¹ E. S. Amundsen, L. Bergman, Why has to Nordic electricity market worked so well? – Utilities Polici, Volume 14, Issue 3, September 2006, lk 148.

Soome praktikast kui ka rahvusvaheliste organisatsioonide arvamustest ning võimaldama müüjavahetust igal kalendripäeval. Tehnilisi takistusi selleks ei ole ning kindlasti peaks see olema võimalik 2017. aastal kui Eestis on kõigil tarbijatel kaugloetavad arvestid. Selleks, et elektrimüüja vahetus oleks võimalik igal nädalapäeval tuleb muuta ka õiguslikku regulatsiooni. Täpsemalt võrgueeskirja § 62² lõiget 5. Autor on arvamusel, et selle sätte sõnastus võiks olla järgnev:

5) Avatud tarnija vahetub kalendripäeva vahetusel kell 00.00.

Eelnevalt väljatoodud sõnastuse puhul võib elektrimüüja vahetus tarbija jaoks aset leida igal kalendri päeval.

Olukorras, kus müüjavahetus saaks toimuda igal kalendripäeval lüheneks märgatavalt maksimaalne aeg, mis kulub elektrimüüja vahetuseks. Samuti muudaks see elektrimüüja vahetuse tarbija jaoks lihtsamaks ning tarbijal kuluks vähem aega ja vaeva protsessi teostamiseks. Lisaks märkaks tarbija elektrimüüja vahetuse mõju kiiremini ning saaks sellest positiivse kogemuse. Selline varasemalt saadud kogemus omakorda julgustab tarbijat ka järgmistel kordadel vajadusel elektrimüüjat vahetama, mistõttu muutub konkurents Eesti elektriturul veelgi tihedamaks.

Eelnevalt kirjutatust nähtus, et riikides, kus on konkurentsile avatud turg edukalt toimima hakanud, kulub elektrimüüja vahetuseks minimaalselt üks nädal ning maksimaalselt 2 nädalat. Viimane on ka periood, mida on soovitanud mitmed rahvusvahelised organisatsioonid. Osad neist on märkinud, et mida lühem periood selleks kulub, seda paremini mõjub see konkurentsile ning ideaalis võiks müüja vahetus toimuda maksimaalselt 2 nädala jooksul. Autor on arvamusel, et Eesti peaks lähtuma enda regulatsioonis samuti edukate riikide kogemustest ning rahvusvaheliste organisatsioonide soovitudest ning lühendama enda regulatsioonis sätestatud minimaalset perioodi 14 päevale. Selline periood aitaks kaasa ka ühtse siseturu loomisele, kuna oleks ühtne tulevikus Põhjamaades kehtiva perioodiga. Selle teostamiseks tuleks muuta võrgueeskirja § 62² lõiget 3 ning lisada uus lõige elektrituruseaduse § 92.

Võrgueeskirja § 62² lõike 3 sõnastus võiks olla järgnev:

Kui turuosaline sõlmib uue avatud tarne lepingu, esitab avatud tarnija teabe võrguettevõtjale AVP kaudu vähemalt 14 päeva enne lepingu kehtivuse algust. Teave peab sisaldama avatud

tarne lepingu kehtivusaega ja nende mõõtepunktide EIC koode, mille suhtes leping on sõlmitud.

Sellise sõnastuse puhul on tagatud see, et elektrimüüja vahetus võtab tarbija jaoks aega 14 päeva ning juhul kui tarbijal on sõlminud elektrilepingu kas sidevahendi teel või väljaspool ettevõtja äriruume, on tal võimalus sellest taganeda enne elektrimüüja vahetuse toimumist.

Elektrituruseaduse § 92 uue lõike sõnastus võiks olla järgnev:

Elektrilepingu ülesütlemisest peab tarbija müüjale vähemalt 14 päeva ette teatama.

Eelnevalt väljatoodud sõnastuse puhul on tarbijal õigus vana elektrileping üles öelda täpselt 14 päeva enne uue lepingu kehtima hakkamist. Nii on tagatud see, et vana elektrileping lõppeb ning uus elektrileping algab samal päeval. Tarbijale jaoks ei teki vahemikku mil tal puudub elektrileping ning ta peab ostma elektrienergiat kallima üldteenusena.

Kindlasti on oluline märkida, et antud seaduse muudatuste näol on tegemist põhimuudatustega. Nende põhimuudatuste rakendamiseks tuleb õigusaktide, eeskätt võrgueeskirja, elektrituru- ja võlaõigusseaduse, tekstid süsteemselt üle vaadata ning ka muuta, et ei tekiks ebakõlasid ja vastuolusid.

2.2. Elektrimüüja vahetamiseks kontakteerumine turuosalistega

Käesolevas peatükis analüüsitakse teist tähtsat aspekti elektrimüüja vahetuse mudelis, milleks on tarbija poolt elektrimüüja vahetamiseks kontakteerumine turuosalistega. Elektrimüüja vahetamine hõlmab keerulist andmete vahetuse protsessi uue ja vana elektrimüüja ning võrguettevõtja vahel. Üksteisele on edastada vaja mitmed erinevad tarbija kohta käivad andmed. Nende hulgas on tarbija tarbimisandmed, et tarbijale saaks esitada õiged arved võrguteenustasude ning elektrienergia eest. Lisaks ka tarbija EIC kood, et kõik osapooled teaksid, milline tarbija tarbimiskoht elektrimüüjat vahetas. Tarbijat ei tohiks see protsess puudutada ning tema jaoks peaks elektrimüüja vahetus olema võimalikult kiire. Seetõttu peaks tarbija elektrimüüja vahetuseks suhtlema nii väheste turuosalistega kui võimalik.¹⁴²

Analüüsi teostamiseks on esmalt uuritud, kellega peavad tarbijad kontakteeruma elektrimüüja vahetamiseks teistes riikides ning kui erinev on see Eestist.

Erinevates Euroopa Liidu liikmesriikides on isikute arv, kellega tarbija peab elektrimüüja vahetuseks suhtlema, erinev. Osades riikides on kasutusel mudelid, kus tarbija peab kontakteeruma müüja vahetuseks ainult ühe turuosalisega (*“single point of contact”*), kuid on ka mudeleid, kus tarbijal on vaja kontakteeruda mitme turuosalisega (*“multiple point of contact”*). Selline vahe tuleneb eri riikide elektrimüüja vahetamise mudelite erinevusest. Tabelis 2. on välja toodud, mitme erineva isikuga, sealhulgas kellega erinevate Euroopa Liidu riikide tarbijad peavad kontakteeruma elektrimüüja vahetamiseks.

¹⁴² Obstacles to supplier switching in the electricity retail market, lk 14

Ainult uue elektrimüüjaga	Vana ja uue elektrimüüjaga	Uue elektrimüüja ja võrguettevõtjaga	Vana ja uue elektrimüüja ning võrguettevõtjaga
Austria, Belgia, Taani, Soome, Prantsusmaa, Saksamaa, Luksemburg, Norra, Portugal, Sloveenia, Hispaania, Rootsi, Suurbritannia	Tšehhi, Eesti, Rumeenia, Slovakkia	Iirimaa	Leedu, Poola

Tabel 2. Turuosalisel, kellega tarbija peab elektrimüüja vahetuseks kontakteeruma ¹⁴³

Nagu Tabelist 2 nähtub, siis enamikes Euroopa Liidu riikides peab tarbija elektrimüüja vahetuseks suhtlema ainult ühe isikuga, kelleks on uus elektrimüüja. Eesti sinna kategooriasse ei kuulu ning siin peab tarbija sarnaselt Tšehhi, Rumeenia ja Slovakkia tarbijaga elektrimüüja vahetamiseks kontakteeruma vähemalt kahe erineva isikuga.

Järgnevalt uurin, millised on rahvusvaheliste organisatsioonide seisukohad antud küsimuses. CEER on arvamusel, et elektrimüüja vahetuse mudel peaks olema müüjakeskne, sest on oluline, et elektriturul osalemine oleks tarbijale võimalikult lihtne. Müüja näol on tegemist turuosalisega, kellega tarbija üldjuhul kõige rohkem suhtleb. See tähendab seda, et tarbija peaks kõikide küsimuste korral, mis puudutavad müüjavahetust ja arveid, pöörduma elektrimüüja poole.¹⁴⁴ Samas CEER tunnistab, et küsimuste puhul, mis puudutavad elektrivõrku või katkestusi, peaks tarbija kindlasti pöörduma võrguettevõtja poole. CEER arwab, et tarbija peaks olema selgelt informeeritud selle kohta, et millise küsimuse korral millise turuosalise poole pöörduda.

Nordreg on antud küsimust käsitlenud kui ühte müüjavahetuse mudeli põhiprintsiipi. Nemad on seisukohal, et uuel elektrimüüjal on parim stiimul võimalikult ladusa müüjavahetuse läbiviimiseks ning seetõttu peaks tema tegelema kodu- ja väikeettevõtete müüjavahetuse protsessiga. Lisaks on nad samuti arvamusel, et tarbijal on kõige lihtsam olla müüjavahetuseks kontaktis ainult ühe turuosalisega.¹⁴⁵

¹⁴³ Obstacles to supplier switching in the electricity retail market, lk 14.

¹⁴⁴ Council of European Energy Regulators. Electricity and Gas Retail Market design, with focus on supplier switching and billing, lk 13.

¹⁴⁵ Nordic Energy Regulator: Harmonized supplier switching model. Report 2/2008, lk 9

Järgnevalt on analüüsitud kas ja kuidas soodustab antud põhikomponent Euroopa ühtse energia siseturu teket ja konkurentsi Eesti elektriturul.

Elektriturg oma olemuselt ning sellega kaasnev müüjavahetus on tarbijatele segadust tekitavad ning tihti on sealsed protsessid neile arusaamatud. Näiteks kui Eestis 2013. aastal elektriturg avanes, kartsid paljud väiketarbijad, kes ei jõudnud õigel ajal müüjat ära valida, et nad jäävad üldse ilma elektrita. Kuigi tegemist oli täiesti põhjendamatult kartusega, oli siiski taolisi tarbijaid väga palju. Riik ja eraettevõtjad püüdsid selliseid kartusi leevendada avades internetiportaale, kust oli võimalik leida vastused erinevatele elektriturgu puudutavatele küsimustele. Näiteks käivitas riik portaali www.avatud2013.ee, kust võis vastuse leida lihtsamatele elektriturgu puudutavatele küsimustele. Eraettevõtjad aga käivitasid hinnavõrdlusportaalid energiaturg.ee ning elektrihind.ee, mille eesmärkideks oli nii abistada tarbijat kui ka aidata tal lihtsalt sõlmida elektrilepinguid. Näiteks oli energiaturg.ee veebiportaal võimalik esitada küsimusi elektrituru avanemise, elektrimüüja vahetamise ja kõige muu elektrituruga seonduva kohta. Seda võimalust kasutati aktiivselt ning see eksisteerib seal veel tänasel päeval. Eelnev tõestab, et tarbija teadlikkus elektrituru ja selle protsesside kohta on üpris väike.

Eestis peab tarbija elektrimüüja vahetuseks kontakteeruma nii talle elektrit pakkuva elektrimüüjaga, kui ka uue elektrimüüjaga, kellelt ta soovib edaspidi elektrit osta. Seega on Eestis kasutusel nn *“multiple point of contact”* mudel. Vana elektrimüüjaga peab tarbija kontakteeruma selleks, et elektrileping lõpetada ning uue elektrimüüjaga peab sõlmima elektrilepingu, mille alusel talle edaspidi elektrienergiat müüakse. Sellest tulenevalt tuleb tarbijal väga täpselt arvestada kuupäevi, mil ühe elektrimüüjaga leping lõpeb ning millal teisega algab. Kui tarbija lõpetab vana elektrimüüjaga elektrilepingu varem, kui on kalendrikuu vahetus, võib ta mingiks ajaks üle minna üldteenusele¹⁴⁶. Juhul kui tarbijal puudub kaugloetav elektriarvesti ning ta soovib tagada võimalikult täpse müüjavahetuse, peab ta teavitama lisaks veel võrguettevõtjale oma elektrinäidud müüjavahetuse toimumise seisuga. See olukord peaks kaduma 2017. aastaks, kui kõigile tarbijatele paigaldatakse kaugloetavad elektriarvestid. Kokkuvõtlikult peab Eestis kasutusel oleva süsteemi puhul tarbija väga täpselt teadma, millise küsimuse korral millise turuosalise poole ja millal pöörduda. Lisaks järeldeb eelnevast, et Eesti süsteem ei ühti rahvusvaheliste organisatsioonide soovitustega.

¹⁴⁶ Üldteenus – elektrienergia, mida müüakse väiketarbijale võrguettevõtja või tema poolt nimetatud müüja poolt juhul, kui väiketarbijal ei ole kehtivat elektrilepingut elektrimüüjaga.

Mida rohkemate turuosalisega peab tarbija elektrimüüja vahetuse teostamiseks kontakteeruma, seda keerulisemaks ja segadust tekitavamaks läheb tarbija jaoks kogu protsess. Lihtne kontakteerumisvõimalus suurendab tarbija teadlikkust ja aitab kaasa tarbija aktiivsusele elektriturul.¹⁴⁷ *Multiple point of contact* mudel muudab Eesti elektrimüüja vahetuse niigi teadmatu tarbija jaoks koormavaks, keeruliseks ning ebamugavaks. See võib tekitada neile lisaküsimusi ja probleeme. See on aga vastuolus põhimõttega, mille kohaselt peab elektrimüüja vahetus olema tarbijale võimalikult lihtne. Tarbija peaks olema kaitstud erinevate elektrituru osapoolte vahelise infovahetuse eest ning kogema müüja vahetust kui kiiret ja lihtsat protsessi.¹⁴⁸ Tarbija soovib, et müüja valimisega seotud toimingud läheksid esimese kontakti käigus õigesti (*“first time right”*), et tarbija jaoks toimuks kogu protsess n.ö “nähtamatuna ja lava taga” ja tarbija soovib müüja vahetamise protsessis suhelda vaid ühe isikuga (*“single point of contact”*).¹⁴⁹ Eesti mudeli puhul see nii ei ole.

Elektrituruseadus ega võrgueeskiri ei sisalda regulatsiooni, mis sätestaks uue elektrimüüja kohustust teavitada vana elektrimüüjat tarbija poolt temaga elektrilepingu lõpetamisest ning elektrimüüja vahetusest. Seetõttu peavad täna Eesti tarbijad enamasti teavitama vana elektrimüüjat elektrilepingu lõpetamisest vastavalt nendega sõlmitud elektrilepingu tingimustele. Tarbija otsingukulud (*switching costs*) suurenevad märgatavalt, sest ta peab hakkama süvenema sellesse, kuidas lisaks uue elektrimüüjaga lepingu sõlmimisele tuleb vana elektrimüüjaga leping lõpetada. See eeldab väga täpselt lepingutingimuste selgestegemist, mis omakorda nõuab tarbijalt rohkema aja panustamist. Nende tarbijate puhul, kelle rahaline kulu elektrile on väike, ei ole valmis panustama nii palju ressursi elektrimüüja vahetuseks. Kui tarbija on rahul hetkel temale elektrit müüva ettevõttega, siis pigem loobub ta vahetuse tegemisest, isegi kui vahetuse korral võiks ta säästa elektritarbimiselt raha. Seda kinnitas ka Rootsis läbiviidud uuring, milles leiti, et mida suuremad on majapidamise otsingukulud (*switching costs*), seda vähemtõenäolisem on, see majapidamine otsustab elektrimüüjat vahetada.¹⁵⁰ 2010. aastal oli Eestis keskmine kodumajapidamise elektritarbimine 3464 kwh.¹⁵¹ Kui koostada sellise tarbimismahu puhul hinnavõrdlusportaalil www.energiaturg.ee elektripakettide hinnavõrdlus, siis nähtub, et kõige odavama ja kõige kallima paketi vahe on 3,31 eurot kuus.¹⁵² Kuna see summa ei ole väga suur, siis on väga tõenäoline, et ka Eesti

¹⁴⁷ CEER consultation on retail market design, with a focus on supplier switching and billing. A Eurelectriv response, lk 1.

¹⁴⁸ Obstacles to supplier switching in the electricity markets. Guideline of good practice and status review, lk 17.

¹⁴⁹ M. Kukke. Elektriturukorraldus ja elektrimüüja vahetamise probleemide uurimine Eestis, lk 37.

¹⁵⁰ P. Söderhol, K. Ek. Households switching behaviour between electricity suppliers in Sweden – Utilities Policy. Volume 16, Issue 4 2008, lk 259.

¹⁵¹ R. Raudjärv, L. Kuskova, Energiatarbimine kodumajapidamistes. Statistikaamet 2011.

¹⁵² Hinna võrdluse tulemused 27.04.2015

tarbija eelistab aja ja vaeva panustamise asemel elektrimüüja vahetusse leppida pigem olemasoleva tarbijaga. Sellest võib järeldada, et võttes arvesse otsinguga seotud kulud, mida tarbija Eestis elektrimüüja vahetamisel kannab, muudavad need tarbija elektriturul passiivseks ning see mõjub konkurentsile pärssivalt.

Siinkohal tuleb mainida, et Eestis on tarbijal võimalus volitada ka teist isikut tema eest elektrilepingut vana elektrimüüjaga lõpetama. Näiteks võib ta selleks volitada tema poolt välja valitud uut elektrimüüjat, et too tarbija asemel vana elektrimüüjaga lepingu lõpetaks. Lisaks pakub sellist võimalust ka elektrihindade hinnavõrdlusportaal www.energiaturg.ee, kes vahendab oma veebilehel tarbijatele ka erinevate elektrimüüjate elektripakette. Selliste volituste puhul ei ole kindlat meetodit kuidas neid edastada ning elektrimüüjad on tähendanud, et vana elektrimüüja ei aktsepteeri sellist volitust, reageerib sellele väga aeglaselt, hoiab tarbijat enda juures kinni ning üritab teda endale tagasi võita (nn. *win back*). On esinenud ka juhtumeid, kus tarbija kinnihoidmiseks talle lihtsalt valetatakse konkurentide poolt.¹⁵³ Tarbija tagasivõitmine on väga tõenäoline isegi kui vana elektrimüüja ei paku talle paremaid tingimusi. Selle põhjustab tarbija lojaalsus vana elektrimüüja vastu, eriti kui tarbija on olnud eelmise elektrimüüja kliendiks pikemal perioodil. Kui tarbija kaalub vana elektrimüüja vahetamist uue vastu, võib ta tunda, et on vana elektrimüüjat alt vedanud.¹⁵⁴ Seetõttu on vanal elektrimüüja üpris lihtne teda endale tagasi võita. Uuele elektrimüüjale kaasnevad kliendi endale võitmisega alati kulutused. Näiteks turundusele, lepingu sõlmimisele, jne. Kui vana elektrimüüja võidab tarbija tagasi ühe aasta jooksul, kaotab uus elektrimüüja tõenäoliselt rahaliselt, kuna tehtud kulutused osutuvad kasutuks, mis omakorda teeb kliendi esialgse endalevõitmise mõttetuks.¹⁵⁵ Sellest järeldub, et praegune volituste andmise süsteem on problemaatiline ning ei täida eesmärki. Lisaks on selline praktika kahjulik efektiivse konkurentsi tekkele Eesti elektri turul kui ka ühtse siseturu loomisele, kuna ta muudab uue elektrimüüja pingutused, kes on juba elektrilepingu tarbijaga sõlminud, tühiseks. See omakorda annab ettevõtetele, kes plaanivad turule tulla või hakata müüma elektrit Eestisse piiriülevalt, hoiatava signaali, et tarbijad turul ei liigu.

Eeltoodud analüüsi tulemusel on töö autor jõudnud järgmiste järeldusteni:

¹⁵³ Intervjuu Elektrum Eesti OÜ esindaja Priit Pruul-iga.

¹⁵⁴ T. Gärling, A. Gamble, E.A. Juliusson. Consumer 's switching inertia in a fictitious electricity market – International Journal of Consumer Studies. Volume 32, Issue 6, lk 614.

¹⁵⁵ P. Lewis. Market Entrant Processes, Hurdles and Suggestions in the Nordic Energy Market- the view of the market, Draft for Public Consultation. 10 October 2014, lk 4 – Arvutivõrgus:

http://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2014/10/NordREG_Market_Entry_Barriers_PublicDraft.pdf (03.05.2015)

- a) Eestis peab tarbija elektrimüüja vahetuseks kontakteeruma üldjuhul vähemalt kahe turuosalisega, kelleks on vana ja uus elektrimüüja. Kui tarbija soovib võimalikult täpsete elektrinäitudega elektrimüüjavahetust, siis peab tarbija lisaks kontakteeruma võrguettevõtjaga;
- b) mitme turuosalisega kontakteerumise vajaduse tõttu tarbija vaev elektrimüüja vahetamiseks on märgatavalt suurem, mistõttu väiksema tarbimismahuga tarbijad pigem hoiduvad elektrimüüja vahetusest. Selle tagajärjel on tarbijad vähemaktiivsed ning seetõttu on konkurents elektriturul pärsitud;
- c) tarbija võib volitada uut elektrimüüjat lõpetama tema asemel vana elektrimüüjaga lepingut. Selline volituse süsteem ei toimi korralikult, kuna elektrimüüjad tihti ei aktsepteeri seda volitust ning nendel on võrdlemisi lihtne tarbija endale tagasi võita (*win back*). Tagasivõitmine teeb uue elektrimüüja kulutused, mis ta on teinud tarbija enda kliendiks meelitamiseks, mõttetuks ning see annab teistele võimalikele elektrimüüjatele, kes turule plaanivad tulla, signaali, et tarbijad turul ei liigu.

2.2.1. Ettepanek regulatsiooni muutmiseks

Käesoleva töö punktis 2.2 tulenes, et Eestis peab tarbija elektrimüüja vahetuseks kontakteeruma vähemalt kahe turuosalisega, kelleks on uus ja vana elektrimüüja ning teatud juhtudel lisaks veel võrguettevõtjaga. Selle tõttu on protsess tarbija jaoks koormavaks ning võib mõjutada tarbijat hoiduma elektrimüüja vahetusest isegi kui sellega kaasneks rahaline kasu. Kuigi tarbijal on võimalik ka volitada uut elektrimüüjat enda asemel vana elektrimüüjaga eelnevat elektrilepingut lõpetama, ei toimi see volituste süsteem korralikult. See omakorda annab potentsiaalsetele uutele elektrimüüjatele, kes plaanivad turule tulla, signaali, et tarbijad turul ei liigu. Eelnevalt kirjeldatu tõttu kannatab elektriturul konkurents ning on takistatud eesmärkide täitmine, mida direktiiviga 2009/72/EÜ sooviti saavutada.

Lähtudes eeltoodust teeb käesoleva töö autor ettepaneku, et kui tarbija soovib elektrimüüjat vahetada, siis peaks ta selleks kontakteeruma ainult ühe elektrituru osalisega ning õigusaktidesse tuleks selleks sisse viia vastavad muudatused. Iseküsimus on, kas see üks osapool peaks olema võrguettevõtja, tarbija poolt valitud uus elektrimüüja, tema olemasolev elektrimüüja või hoopis keegi kolmas.

Kui vaadelda, milline turuosaline oleks sobivaimaks kontaktiks tarbijale, kui too soovib elektrimüüjat vahetada, siis autori arvates oleks kõige sobilikum uus elektrimüüja. Kuigi võrguettevõtja näol on tegemist turuosalisega, kes vastutab elektri edastamise eest ning kellel võib olla ka tegevusluba elektrimüügiks, ei sobi ta selleks, kuna tema ei ole elektrilepingu pooleks ning oma monopoolse seisundi tõttu ei ole temal motivatsiooni tarbijate eest turul võidelda. Vana elektrimüüja ei ole samuti sobilik, sest ta ei ole huvitatud kliendi kaotamisest. Seega ongi sobilikuimaks variandiks uus elektrimüüja, sest temal on põhihuviks kliendi endale meelitamine ning mille saavutamiseks on ta valmis konkureerima teiste ettevõtjatega.

Võrdluses Põhjamaadega, mis on oma elektrituru edukalt toimima saanud, on näha, et nemad on lahendanud antud küsimuse Eesti praegusest lahendusest teistmoodi. Rootsis, Norras ja Soomes on kasutusel süsteem, kus tarbija peab elektrimüüja vahetuseks kontakteeruma ainult ühe turuosalisega, kelleks on uus elektrimüüja. Teiste elektrituru osalistega neil vaja kontakteeruda ei ole. Veel enam, kui vaadata Tabelit 2, siis selgub, et rohkem kui pooled Euroopa riigid on eelistanud mudelit, kus tarbija peab müüja vahetuseks kontakteeruma ainult ühe osapoolega. Seega Eesti liigitub teistsuguse mudeli valimisega selles küsimuses vähemuse hulka.

Rahvusvaheliste organisatsioonide seisukohad on antud küsimuses sarnased. Nii CEER kui Nordreg toetavad müüjakeskset mudelit – nende arvates peaks tarbija peamiseks kontaktiks olema uus elektrimüüja ning elektrimüüja vahetamiseks peaks tarbija kontakteeruma ainult temaga.

Eelnevalt tulenevalt on autor arvamisel, et tarbija peaks elektrimüüja vahetamiseks kontakteeruma ainult uue elektrimüüjaga. Uus elektrimüüja lõpetaks tarbija asemel tema eest vana elektrimüüjaga ise elektrilepingu. Sellise viisi loomist arutati ka Eesti elektrimüüja vahetuse mudeli loomisel, kuid andmevahetusplatvormi sujuvaks käivitamiseks otsustati praeguse süsteemi kasuks.¹⁵⁶ Kuna praegune volituste süsteem ei toimi korrektselt siis peaks kogu turuosaliste vaheline suhtlus, k.a volituste andmine ja vana elektrimüüja teavitamine, käima läbi andmevahetusplatvormi “Andmeladu”. Sellisel juhul toimuks protsess automaatselt ning väheneb märgatavalt oht, et vana elektrimüüja ebaausate võtetega tarbijat kinni hoiab ja endale tagasi võidab (*win back*). Siinkohal tuleb märkida, et Andmelao süsteemis on juba täna tarbijatel võimalik volitada elektrimüüjaid nende tarbimisandmeid nägema. Seega ei tohiks lisavolituse võimaluse loomine selles keeruline olla.

¹⁵⁶ Intervjuu Majandus- ja Kommunikatsiooni ministeeriumi eksperdi Viive Šaveliga

Selleks, et tarbija saaks elektrimüüjat vahetada kontakteerudes ainult uue elektrimüüjaga, tuleks Eestis muuta ja täiendada regulatsiooni, mis puudutab elektrilepingu lõpetamist tarbija poolt ning uue sõlmimist. Autor pakub välja põhimuudatusena, et selleks lisatakse elektrituruseaduse § 92 järgnev lõige:

Tarbija on õigus volitada uut müüjat lõpetama tema asemel vana müüjaga elektrilepingu. Uus müüja esitab vastava teate vanale müüjale läbi andmevahetusplatvormi.

Ka siin peab autor vajalikuks märkida, et väljatoodud lõike sõnastuse näol on tegemist võimaliku põhimuudatustega. Selle põhimuudatuste rakendamiseks tuleb õigusaktide, eeskätt võrgueeskirja, elektrituru- ja võlaõigusseaduse, tekstid süsteemselt üle vaadata ja täiendada, et ei tekiks ebakõlasid ja vastuolusid.

Regulatsioon, kus tarbija peab elektrimüüja vahetuseks kontakteeruma ainult uue elektrimüüjaga lihtsustaks oluliselt tarbija ülesandeid elektriturul. Tal ei oleks vaja enam suhelda mitme turuosalisega ning enamike küsimuste korral oleks võimalik pöörduda abi saamiseks enda uue elektrimüüja poole. See aitaks kaasa ja soodustaks uute tulijate turule tulemist ja konkurentsi tekkimist. Samuti on sarnane süsteem kasutusel riikides, kus elektriturgudel on konkurents tunduvalt efektiivsem kui Eestis.

2.3. Arvete esitamine tarbijale

Käesolevas peatükis analüüsitakse teist tähtsat aspekti elektrimüüja vahetuse mudelis, milleks on arvete esitamine tarbijale turuosaliste poolt.

Elekter on nagu iga teine kaup, mille eest tarbijale esitatakse elektriarve. Elektriarve näol on tegemist peamise infoallikaga kliendile ning ainsa perioodilise kommunikatsiooniga elektrimüüja ja tarbija vahel.¹⁵⁷ Elektriarve peab olema täpne, läbipaistev, loetav ja lihtsasti mõistetav.¹⁵⁸ Avatud elektriturgudel saavad tarbijad elektriarveid kasutada selleks, et võrrelda elektripakette ning ratsionaalselt valida endale sobiv elektrimüüja seeläbi tõhustades konkurentsi turul.¹⁵⁹ Eestis moodustub see viiest erinevast komponendist. Nendeks on:

- a) tasu tarbitud elektri eest;
- b) tasu võrguteenuste eest;
- c) taastuvenergiatasu;
- d) elektriaktsiis; ja
- e) käibemaks.

Kuni elektrituru avanemiseni esitati nende kõigi erinevate komponentide eest tarbijale üks arve. Arve esitajaks oli üldjuhul Eesti Energia, kes oli riiklik monopol. Talle kuulusid nii elektrijaamad kui ka võrgud ning ta tegeles elektri tootmise, müümise kui ka tarbijani toimetamisega. Peale elektrituru avanemist see olukord muutus. Lisaks riiklikule monopolile hakkasid tarbijatele elektrit müüma paljud teised ettevõtted. Turu avanemise tulemusel tuli hakata konkreetselt eristama elektri müüki ja selle kohaletoimetamist. Elektrit hakkasid müüma elektrimüüjad ning edastamise eest hakkasid vastutama võrguettevõtjad. Kuna elektri edastamiseks on vaja elektrivõrke ning nende dubleerimine on majanduslikult äärmiselt ebaotstarbekas, jäi see monopoolseks sektoriks. Kõige suurem võrguettevõtja on Eesti Energia tütarfirma Elektrilevi OÜ, kelle turuosa on 87,5%¹⁶⁰. Kokku on Eestis üle 30 võrguettevõtja, kuid nende turuosad on oluliselt väiksemad: näiteks mõne tegevuspiirkond on ainult konkreetse kinnistu ulatuses. Koos elektrimüüjate ja võrguettevõtjate eristamisega hakati tarbijatele eelneva ühe arve asemel esitama kaks eraldi arvet. Elektrimüüjad esitavad

¹⁵⁷ Mediterranean Energy Regulators. Good Practice Guidance for Energy Consumers Information and Education, lk 7 – Arvutivõrgus: http://www.medreg-regulators.org/portals/45/newsletter/Newsletter_062014/download/Med14-17GA-8-CUS.pdf (03.05.2015)

¹⁵⁸ Implementation of EC Good Practice Guidance for Billing. ERGEG Status Review, Ref: E10-CEM-36-03, 08.09.2010, lk 15 – Arvutivõrgus: http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/CEER_PAPERS/Customers/Tab1/E10-CEM-36-03_EC%20billing%20guidance_8-Sept-2010.pdf (03.05.2015)

¹⁵⁹ Good Practice Guidance for Energy Consumers information and Education, lk 7.

¹⁶⁰ Elektrivõrk - Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi veebileht – Arvutivõrgus: <https://www.mkm.ee/et/tegevused-eesmargid/energeetika/elektriturg> (03.05.2015)

arveid tarbitud elektri eest ning selle pealt arvutatava käibemaksu eest. Võrguettevõtjad esitavad tarbijale arve võrguteenuse, taastuvenegiatsa, elektriaktsiisi ja nende pealt arvutatava käibemaksu eest. Kui võrguettevõtja ja elektrimüüja on üks ja sama isik, esitavad nad üldjuhul arve koos. Siinjuures on aga üks erand. Nimelt Eesti suurima elektrimüüja ja endise monopoli Eesti Energia ning tema tütarettevõtte, milleks on Eesti suurima turuosaga võrguettevõtja Elektrilevi vahel on sõlmitud kokkulepe, mille kohaselt esitab Elektrilevi võrguteenuste eest arveid tema emafirma Eesti Energia. See võimaldab Eesti Energial esitada oma klientidele ainult ühe arve, kuhu on koondatud nii võrguteenustasud kui ka tasu tarbitud elektri eest.

Järgmisena vaatlen, kuidas toimub teistes riikides elektriarvete esitamine tarbijale ning millised on rahvusvaheliste organisatsioonide seisukohad antud küsimuses. Eesti on üks vähesid riike, kus on kasutusel kahe arve süsteem. Lisaks Eestile saadetakse tarbijale kaks arvet ka Põhjamaades, milleks on Taani, Norra, Rootsi ja Soome. Kuid ka nendes riikides liigutakse seoses elektriturgude ühendamise ja kombineeritud/ühe arve süsteemi poole. Ühe arve süsteem on Euroopas kasutusel näiteks Iirimaa, Suurbritannias, Hollandis, Prantsusmaal, Portugalis, Hispaanias ja Rumeenias. Väljaspool Euroopat on see kasutusel Uus-Meremaal, Texas, ja neljas Austraalia osariigis: New South Wales, South – Australia, Queensland ja Victoria.¹⁶¹

Punktis 2.1 oli välja toodud, et Põhjamaid peetakse riikideks, kes on oma elektriturud efektiivselt toimima saanud ning nendes riikides vahetab iga aasta elektrimüüjat ca 10-15% tarbijatest. Siinkohal on oluline välja tuua asjaolu, et Suurbritannias, Iirimaa, Uus-Meremaal ja Austraalia osariigis Queensland-is vahetab aastas elektrimüüjat 15-21% tarbijatest ning teises osariigis Victoria-s on see arv 25%.¹⁶² Kuigi konkreetset uuringut, kus oleks uuritud seost 2 arve süsteemi ja tarbijate aktiivsuse vahel, pole tehtud, näitavad eelnevalt väljatoodud numbrid, et riikides, kus on kõige rohkem tarbijaid, kes elektrimüüjaid vahetavad, kasutusel ühe arve süsteem. Seega tõenäoliselt kahe arve süsteem avaldab pärssivat mõju tarbijate motivatsioonile elektrimüüjat vahetada ning seeläbi takistab efektiivse konkurentsi toimimist.

Lisaks asjaolule, et ühe arve süsteem on kasutusel riikides, kus tarbijad vahetavad kõige aktiivsemalt müüjaid, toetavad ühise arve süsteemi ka rahvusvahelised organisatsioonid.

¹⁶¹ P. E. Lewis, Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market. A research report conducted for an in co-operation with the Nordreg Market Rules Task Force. Final Report, 26 August 2011, lk 18 – Arvutivõrgus: <http://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2013/02/Consultancy-report-on-billing.pdf> (03.05.2015)

¹⁶² Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market, lk 38.

CEER on arvamusel, et tarbijale on kõige kasulikum, kui ta saab ühe arve, mis sisaldab nii elektri kui ka võrguteenustasusid, ühelt turuosaliselt, kelleks on elektrimüüja.¹⁶³

Nordreg on antud teemat käsitletud väga põhjalikult. Nende eesmärgiks on luua 1 arve süsteem ka Põhjamaadesse. Nende uurimuses, mis analüüsis ühtse arve süsteemi sobivust Põhjamaadesse, tõid nad välja järgmised eelised sellise arvesüsteemi puhul:

- a) tegemist on tarbijate poolt eelistatud lahendusega. See on mugavam, intuitiivsem, vähem segadust tekitav ning võimaldab tarbijaga järjekindlamat ja efektiivsemat suhtlemist;
- b) tarbijad on peale müüjavahetust rohkem rahulolevamad, ning seetõttu teostavad tulevikus müüjavahetust uuesti, mis omakorda säilitab konkurentsi turul;
- c) aitab kaasa selguse loomisele;
- d) elektrimüüjatel on keskne (aga mitte eksklusiivne) suhe tarbijaga;
- e) tõstab elektrisektori imagot ning näitab, et arveldusmeetodid on sarnaselt teiste sektoritega ajakohased;
- f) vähendab teostatavate pangatehingute ja arvete saatmise arvu, vähendades seeläbi kulusid;
- g) tarbijad saavad suurema õiguse otsustada, kes pakub neile klienditeenindust (sealhulgas võrguettevõtja arvetega seotud klienditeenindust);
- h) vähendavad terves elektrisektoris kõnekeskuste ja andmete töötlemise kulusid.¹⁶⁴

Nordreg uuris põhjalikumalt kahte erinevat varianti, kuidas võiks ühe arve süsteem toimida. Esimese variandi puhul saadaks elektrimüüja arve tarbijale ning tarbija peab tasuma nii elektri kui ka võrguteenuste eest elektrimüüjale. Seejärel tasub elektrimüüja võrguteenuste tasu võrguettevõtjale. Teise variandi puhul oleks elektrimüüja samuti tarbijale arve saatnud, kuid tarbija oleks pidanud eraldi maksma nii elektrimüüjale kui ka võrguettevõtjale. Nende koostatud analüüsis leiti, et esimene variant on Põhjamaadele sobilikum, sest see on lihtne ja otsekohene ning kõigi osapoolte kohustused on selgelt välja toodud.¹⁶⁵

Järgmisena analüüsitakse seda kuidas mõjutab Eestis olev kahe arve süsteem konkurentsi Eesti elektriturul. Üldjuhul on tarbijad suures segaduses, kui saavad elektri tarbimise eest kaks eraldi arvet. Elektrit tarbitakse pannes voolu vajava seadme elektripistikusse. Samamoodi

¹⁶³ Electricity and Gas Retail Market Design, with a focus on Supplier Switching and billing, lk 21.

¹⁶⁴ Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market, lk 5.

¹⁶⁵ M. Bröckl, L. Hakala, E. Ryyänänen, L. Vehviläinen, Payments and requirements with combined billing, Final report, 30.04.2013, Gaia Consulting Oy, lk 3 – Arvutivõrgus:

http://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2013/05/Gaia_Payment_Requirements_with_Combined_Billing1.pdf (03.05.2015)

tarbitakse ka tegelikult näiteks internetti ja kaabeltelevisiooni – ka need tulevad tarbijani läbi seinakontakti. Kuna nende teenuste puhul saab tarbija ainult ühe arve, on tarbijal raske mõista, miks peab ta elektri eest tasuma kaks erinevat arvet. Eriti arvestades, et enne elektrituru avanemist esitati tarbijale ainult üks arve. Väga suurt segadust võib see tekitada isikutele, kes elektrituru avanedes valisid elektrimüüjaks Eesti Energia ning nüüd on otsustanud esimest korda elektrimüüjat vahetada. Nendele hakkab uus elektrimüüja tarbitud elektri eest ise arveid saatma. Lisa arve saamine võib tarbijatele olla nii üllatav, segadust tekitav kui ka häiriv. Sellised emotsioonid võivad viia müüja tagasivahetuseni, tekitada negatiivse kogemuse, mis suusõnaliselt levima hakkab, ning vähendada motivatsiooni tulevikus uuesti müüjat vahetada.¹⁶⁶ Negatiivsed kogemused ning tarbijate vähene motivatsioon müüjat vahetada pärsivad aga efektiivse konkurentsi teket elektriturul.

Eraldi arved tarbitud elektri ja võrguteenuse eest ei anna tarbijale mingit lisaväärtust, pigem on üks kõige rohkem segadusttekitav element tarbijale, kes üritab elektriarvetest aru saada.¹⁶⁷ Eelmises peatükis oli välja toodud, et Eestis peab tarbija elektrimüüja vahetuseks kontakteeruma vähemalt kahe turuosalisega ning kui tal ei ole kaugloetavat arvestit ja ta soovib võimalikult täpselt edastada enda elektrinäidud, siis on tal vaja lisaks uuele ja vanale elektrimüüjale kontakteeruda ka võrguettevõtjaga. Kui tarbijal on küsimusi või probleeme arvetega, siis nende lahendamiseks peab ta pöörduma kahe erineva turuosalise poole. Kaks arvet tähendab, et on kaks kirja, mida tuleb avada, kaks arvet, mida tuleb lugeda ja maksta, vastavusse viia 1 asja tarbimisega ning kaks eraldi klienditeeninduse numbrit, kuhu helistada, üldjuhul aru saamata, milline ettevõte on vastutav mille eest ning kummale ettevõttele mingi probleemi korras helistada.¹⁶⁸ Monopoolses seisundis võrguettevõtja ei pea kartma tarbija kaotamist. Tarbijal ei ole teda kuidagi ka võimalik välja vahetada, välja arvatud juhul, kui ta kolib mõne teise võrguettevõtja teeninduspiirkonda. Selline monopoolne seisund mõjutab ka teenindusstandardeid, mis on halvemad kui ettevõttel, kes peab teistega konkureerima. Kui võrguettevõtja osutab tarbijale madala tasemega teenindust, siis kandub see üle ka elektriturule üldiselt, sealhulgas ka elektrimüüjale, kuna tarbija näeb elektri ostmist pigem ühe teenusena. Selline ülekandumine tekitab tarbijale negatiivse kogemuse elektriturust, mis võib ta tulevikus muuta elektriturul passiivseks.

¹⁶⁶ Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market, lk 37.

¹⁶⁷ D. Linden. M. Törnqvist. Tommy Änst. Billing Suggestion for Supplier Centric Model. Input from Tieto, lk 4 – Arvutivõrgus: http://www.tieto.fi/sites/default/files/files/tieto_nordreg_billing_report_1.1.pdf (03.05.2015)

¹⁶⁸ Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market, lk 72

Viimasena analüüsitakse kuidas on Eesti suurima elektrimüüja ja võrguettevõtja omavaheline kokkulepet arvete edastamise osas kooskõlas direktiiviga 2009/72/EÜ ning kuidas see mõjutab ühtse siseturu teket ja konkurentsi Eesti elektriturul.

Eestis on kahe arve meetodikaga elektriturul seotud varasemalt väljatoodud kahe vertikaalselt integreeritud ja turguvalitsevate ettevõtete Eesti Energia ja Elektrilevi omavaheline kokkulepe. Eesti konkurentsiseaduse¹⁶⁹ § 13 lg 1 teine lause ütleb, et turgu valitseva seisundi omamist eeldatakse, kui ettevõtjale või mitmele samal kaubaturul tegutsevale ettevõtjale kuulub kaubaturul vähemalt 40% käibest. Varasemalt oli välja toodud et Elektrilevi turuosa on 87,5%. Eesti Energia on suurim elektrimüüja Eestis ning tema turuosa oli 2014. aastal 59%.¹⁷⁰ Seega on mõlema puhul tegemist turgu valitseva ettevõttega elektri jaotamise ja elektri müügi kaubaturul Eestis. Eeltoodu tähendab ka seda et nende kahe ettevõtte klientideks on enamus Eesti tarbijatest.

Eestis ei ole õigusaktidega reguleeritud see, kuidas võib tarbijatele elektri ja võrguteenuste eest arveid esitada. Seega võib neid esitada ühtse arvena või eraldi arvena. Vastavalt Elektrilevi võrgulepingu tüüptingimuste punktile 1.5 võib võrguettevõtja võrgulepingus ettenähtud kohustusi täita ise, või kasutada kohustuste täitmiseks kolmandaid isikuid.¹⁷¹ Elektrilevi on sõlminud enda emaettevõtte Eesti Energiaga kokkuleppe ning kasutab arvete edastamiseks teda. See tähendab, et Eesti Energia, kes tegutseb elektriturul elektrimüüjana, saadab võrguteenuse eest arveid enamikele Eesti tarbijatele ning kes maksavad võrguteenuste eest Eesti Energiale. Sealjuures oli nendel arvetel varasemalt ka kujutatud Eesti Energia logo, mis tekitas tarbijates väga palju segadust.¹⁷² Nendele tarbijatele, kes on ka elektrilepingu sõlminud temaga, saadab Eesti Energia koondarve, kus on peal nii elektri kui ka võrguteenuste arve.

Direktiivis 2009/72/EÜ sisaldab sätet mille eesmärgiks on takistada vertikaalselt ühendatud võrguettevõtjal kasutada ära enda positsiooni, et seeläbi moonutada konkurentsi. Nimelt ütleb direktiivi artikkel 17 lg 1 p 4, et võrguettevõtja ei tohi oma äriidentiteedi, suhtlemise, kaubamärkide ja ruumiga seotult tekitada segadust seoses vertikaalselt integreeritud ettevõtja või mis tahes selle osa eraldiseisvusega. Direktiiv näeb selgelt ette situatsiooni, kus elektrimüüja ja võrguettevõtja kasutavad sarnaseid tunnuseid enda kommunikatsioonis ja

¹⁶⁹ Konkurentsiseadus RT I, 30, 12.2014, 15

¹⁷⁰ Eesti Energia kontserni 2014. Aasta auditeeritud tulemused. Arvutivõrgus: https://www.energia.ee/et/uudised/-/news/2015/02/27/eesti-energia-kontserni-2014-aasta-auditeeritud-tulemused#2015/2?controlPanelCategory=portlet_news_WAR_platformportlets (03.05.2015)

¹⁷¹ Elektrilevi OÜ võrgulepingu tüüptingimused madalpingel kuni 63A – Arvutivõrgus: https://www.elektrilevi.ee/-/doc/6305157/kliendile/el_tingimused_vorguleping_kuni63A_01102014.pdf (03.05.2015)

¹⁷² 220 Energia: Elektrilevi saadab meie klientidele Eesti Energia logoga arveid – Ärileht, 04.02.2013 – Arvutivõrgus: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/220-energia-elektrilevi-saadab-meie-klientidele-eesti-energia-logoga-arveid?id=65624044> (03.05.2015)

brandingus, ning mis tekitab segadust elektrimüüja eraldiseisvuse suhtes.¹⁷³ “Segaduse” mõiste on väga lai ning näeb ette üldise kohustuse vältida tarbijas segaduse tekkimist elektrimüüja ja võrguettevõtja vahel.¹⁷⁴ Arvestades, et Eesti Energia ja Elektrilevi omavaheline kokkulepe tegelikult tekitab tarbijates palju segadust, sest võrguteenuste eest saadab arveid ning nende eest tuleb tasuda Eesti Energiale, siis autor on seisukohal, et selline tegevus on vastuolus direktiivi 2009/72/EÜ artikkel 17 lg 1 p-ga 4.

Elektrituruseaduse § 65 lg 2 ütleb, et võrguettevõtja järgib võrguteenust osutades turuosaliste võrdse kohtlemise põhimõtet. Konkurentsiseaduse § 16 lg 1 kohaselt on turguvalitsevas seisundis oleval ettevõtjal keelatud otsene või kaudne ebaõiglaste äritingimuste kehtestamine või rakendamine. Eelnevast järeldub, et kõigil Eestis tegutsevatel elektrimüüjatel peaks olema võimalus sarnaselt Eesti Energiale soovi korral esitada tarbijale arveid ka võrguteenuse eest ning Elektrilevi peaks kõigile soovijatele seda võimaldama. Siiski teistel Eesti suurematel elektrimüüjatel täna ei ole võimalust saata oma tarbijatele ühiseid arveid. Kuigi õigusaktides selleks takistusi ei ole, pole võrguettevõtja Elektrilevi teiste Eestis tegutsevate elektrimüüjatega kokkuleppeid teinud ning nemad selliseid koondarveid saata ei saa. Sama probleemi on täheldatud ka Põhjamaade energiaturgudel ning ka seal on teoreetiliselt elektrimüüjal kokkuleppel võrguettevõtjaga võimalik saata tarbijale 1 arve, kuid seda praktiliselt ei juhtu.¹⁷⁵

Riigikohus on lahendis 3-3-1-66-02 öelnud, et konkurentsivabadus ei seisne vaid ühe ettevõtja vabaduses teiste ettevõtjatega konkureerida, vaid ka toote või teenuse ostja õiguses olla vaba müüja poolsest lepingutingimuste dikteerimisest.¹⁷⁶ Käesoleval juhul on ainult Eesti Energia klientidel võimalus saada elektri- ja võrguteenuste tarbimise eest üks arve. Seda saab vaadelda kui Elektrilevi poolset lepingutingimuste dikteerimist tarbijatele - kui tarbijad soovivad tarbitud elektrienergia ja võrguteenuste eest ühist arvet, peavad nad elektrit ostma Eesti Energialt. Sellest järeldub, et konkurentsivabadusest tulenevate hüvede osakssaamine tarbijale on piiratud.

Hoolimata funktsionaalsest eraldamisest, vertikaalne ühendatus elektrimüüja ja võrguettevõtja vahel võib anda konkurentsieelise ja seetõttu moonutada konkurentsi turul.¹⁷⁷ Ühe arve saatmisel on väga oluline argument, millega tarbijatele elektripakette müüa. Ühest arvest on

¹⁷³ C. Jones. C. Schoser. O. Silla. E. Cabau. A. Doherty. F. Ermacora. F. Gräper. W. Webster. The Internal Energy market: The Third Liberalisation Package. Claeys&Casteels, 2011, lk 203.

¹⁷⁴ The Internal Energy market: The Third Liberalisation Package, lk 204.

¹⁷⁵ Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market, lk 4.

¹⁷⁶ RKHKm 3-3-1-66-02 p 17.

¹⁷⁷ The Internal Energy market: The Third Liberalisation Package, lk 203

neil lihtsam aru saada ning samuti ei pea nad teostama kahte erinevat makset. See lihtsustab oluliselt tarbijate käitumist elektriturul ja mõjutab nende otsuseid. Väiksematel elektrimüüjatel on sellises eelisseisus oleva konkurendiga väga raske konkureerida. Alexela Energia juhatuse esimees Jaak Urm on nimetanud probleemist ka avalikult kirjutanud¹⁷⁸. Ta on seisukohal, et tarbijad eelistavad elektriarve ära maksta ühe korraga sest nii on mugavam, kiirem ja odavam ning kuna oma elu ei soovi ükski tarbija keerulisemaks teha, siis on see ka põhjus, miks elektrimüüjat mitte vahetada.

Tihti, kui tarbija avastab peale elektrimüüja vahetust, et endise ühe arve asemel hakkavad nad saama kaks eraldi arvet, vahetavad nad tagasi endise elektrimüüja. Kõrvaltvaatajale võib see tunduda naeruväärne, et nii väike aspekt võib nii palju mõjutada müüjavahetust, kuid rahalised säästmised müüjavahetusest on tihti nii väiksed, et tarbijate arvates ei kompenseeri need seda lisavaeva ja ebamugavust, mis kaasneb kahe eraldi arvega.¹⁷⁹ Sellises eelisolukorras oleval elektrimüüjal on turul konkurentsieelis ning see kahjustab tarbijate aktiivsust ja liikumist elektriturul ning uute elektrimüüjate turule tulekut.¹⁸⁰

Eeltoodud analüüsi tulemusel on töö autor jõudnud järgmiste järeldusteni:

- a) Eesti on üks väheseid riike, kus on kasutusel kahe arve süsteem;
- b) kahe arve süsteem tekitab tarbijatele negatiivseid emotsioone, mille tõttu nad võivad tulevikus loobuda müüjavahetusest;
- c) riikides, kus on kõige rohkem tarbijaid, kes elektrimüüjaid vahetavad, on kasutusel ühe arve süsteem;
- d) Eestis on suurim elektrimüüja Eesti Energia ja suurim võrguettevõtja Elektrilevi, mis on ühtlasi tema tütarettevõtte, sõlminud kokkuleppe, mille kohaselt Eesti Energial on õigus esitada kõigile Elektrilevi klientidele ise arveid. See võimaldab Eesti Energial saata enda klientidele tarbitud elektrienergia ja võrguteenuste eest ühe arve. Selline situatsioon annab Eesti Energiale ebaausa konkurentsieelise teiste elektrimüüja ees, kahjustab tarbijate huvisid ning on vastuolus direktiivi 2009/72/EÜ artikli 17 lg 1 p-ga 4.

¹⁷⁸ Jaak Urm: Eesti Energia ajab elektrituru juhtmeid kokku – Postimees, 18.03. 2015 – Arvutivõrgus: <http://arvamus.postimees.ee/3126949/jaak-urm-est-energia-ajab-elektrituru-juhtmeid-kokku> (03.05.2015)

¹⁷⁹ Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market, lk 72.

¹⁸⁰ Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market, lk 4.

2.3.1. Ettepanek regulatsiooni muutmiseks

Eestis ei ole hetkel õigusaktidega reguleeritud, kuidas esitatakse arveid tarbijatele elektri ja võrguteenuste eest. Seetõttu esitatakse tarbijale kaks eraldi arvet, mis on temale keerulisem ja segadust tekitavam ning võib põhjustada elektriturust negatiivse kogemuse. Lisaks on antud puudus tekitanud Eestis olukorra, kus turguvalitsevas seisundis oleval elektrimüüjal on võimalus esitada koondarve kõigile enda klientidele ning lisaks esitada kõigile Eesti suurima võrguettevõtja klientidele arve võrguteenuste tarbimise eest. See annab talle võrreldes teiste elektrimüüjatega konkurentsieelise. Sellele probleemile juhtisid tähelepanu ka kõik intervjuueeritud elektrimüüjad.¹⁸¹ Soomes 2005. aastal tehtud uuringu kohaselt pidasid osad tarbijad kahe arve süsteemi üheks elektrimüüja vahetust takistavaks teguriks.¹⁸² Tarbijad peaksid saama ühe arve, mis sisaldab nii elektri hinda kui ka võrguteenustasu.¹⁸³

Lähtudes eeltoodust teeb käesoleva töö autor ettepaneku, et kui tarbijale tuleks hakata Eestis esitama elektrienergia eest üks arve, mis sisaldab arvet nii tarbitud elektri kui ka võrguteenuste eest. Selle elluviimiseks tuleb õigusaktidesse sisse viia vastavad muudatused.

Elektriturg on nagu iga teine turg, kus tegutseb mitmeid omavahel konkureerivaid ettevõtteid. Kuigi võib arvata, et mida rohkem on turul ettevõtteid, seda suurem on konkurents, siis päris nii see ei ole. Konkurentsi tekkeks ei ole oluline mitte ainult see, kui palju on turul elektrimüüjaid, vaid see, kui palju on elektrimüüjaid, kelle eesmärgiks on enda turuosa kasvatamine tarbijate poolt tehtud elektrimüüja vahetuste näol.¹⁸⁴ Ka Eesti elektriturul on väga palju elektrimüüjaid, kes ei võta turuosa kasvatamiseks midagi ette. Näiteks väiksed võrguettevõtjad, kellel on küll elektrimüüja tegevusluba, kuid kelle väga suur huvi polegi endale rohkem kliente saada. Kahe arve süsteemi puhul on kliendisuhe tarbijaga nii elektrimüüjal kui ka võrguettevõtjal. Sealjuures Eestis on kliendisuhe tarbijal elektrimüüjaga enamasti nõrgem kui võrguettevõtjaga. Põhjus selleks on asjaolus, et võrguettevõtjat tarbijal ei ole võimalik vahetada. Selle tulemusel aga on võrguettevõtjal alati võimalik tarbijat kaudselt mõjutada sõlmima lepingut tema poolt eelistatud elektrimüüjaga. Eestis saab sellena käsitleda võrguettevõtja Elektrilevi ja Eesti Energia vahelist kokkulepet mille tulemusel saab

¹⁸¹ Lisa 1 – Intervjuu Eesti elektrituruosalistega

¹⁸² S. Annala, S. Honkapuro, S. Viljainen. Customer in Electricity Market, Lappeenranta University of Technology, lk 9, Arvutivõrgus:

http://energia.fi/sites/default/files/customer_in_electricity_market_loppuraportti_lut_2009.pdf (05.03.2015)

¹⁸³ Customer –Centric Retail Market: A Future – Proof Market Design, lk 5 – Arvutivõrgus:

http://www.eurelectric.org/media/26650/customer-centric_retail_markets-web-2011-321-0002-01-e.pdf (05.03.2015)

¹⁸⁴ Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market, lk 42.

Eesti Energia klient 1 arve. Ühe arve süsteemi puhul on tarbija ja võrguettevõtja vaheline suhe nõrgem ning seetõttu on ka tarbijat raskem kaudselt mõjutada. Kliendisuhe elektrimüüjaga oleks aga läbipaistvam ja laiaulatuslikum. Selline elektrimüüja ja tarbija vaheline laiaulatuslik kliendisuhe koos sellega kaasneva suurenenud tarbijate aktiivsusega suurendaks ka aktiivsete elektrimüüjate arvu turul. Tarbijate ja ka elektrimüüjate aktiivsuse suurenemine suurendaks ka vähemaktiivsete elektrimüüjate aktiivsust turul, kuna nad üritavad võita tagasi oma turuosa, mille nad kaotanud on – sellist fenomeni täheldati Suurbritannias ja Austraalias.¹⁸⁵

Punktis 2.3 oli välja toodud võrdlus erinevate riikide ja nende tarbijate aktiivsuse vahel. Sellest selgus, et nendes riikides, kus on kõige suurem tarbijate aktiivsus maailmas, on kasutusel ühe arve süsteem. Samuti liiguvad ka Põhjamaad, keda käesoleva töö autor on soovitanud Eestil eeskujuks võtta, 1 arve süsteemi poole.

Eelnevas analüüsis oli välja toodud ka rahvusvaheliste organisatsioonide, Nordregi ja CEER-i seisukoht arve süsteemi osas. CEER-i seisukohaks oli, et tarbija peaks saama elektrimüüjalt ühe arve, mis sisaldab nii võrguteenustasusid kui ka tasu tarbitud elektrienergia eest. Nordreg pooldas samuti ühe arve süsteemi, sest see avaldas väga palju positiivset mõju elektriturule.

Ühe arve süsteemi puhul on väga tähtis, et arvel oleks väga selgelt välja toodud, milline summa kuulub tasumisele võrguteenuste eest ja milline summa kuulub tasumisele elektrienergia eest. Kuigi kahe arve süsteemi puhul võib tarbijale segadust tekitada, miks on ühe teenuse eest esitatud kaks arvet, on selle juures heaks omaduseks asjaolu, et tarbijal on väga lihtne eristada summasid, mida makstakse võrguettevõtjale ja mida ta makstakse elektrimüüjale. See on tähtis kuna võrguteenustasusid tarbija muuta ei saa, kuid elektrienergia eest tasutavat summat on tarbijal võimalik muuta vahetades elektrimüüjat. Seega peab ühise arve puhul kindlasti olema seal väga selgelt eristatud võrguteenustasud ja tasu elektrienergia eest, et tarbijal oleks lihtne eristada konkureerivat ja mittekonkureerivat elementi.

Ühe arve süsteemi puhul on väga tähtis pöörata tähelepanu sellele, kuidas toimub arve eest tasumine, eeskätt kuidas saab võrguteenustasud kätte võrguettevõtja. Selle süsteemi puhul on võimalik kaks erinevat varianti. Nendest esimese puhul maksab tarbija kogu arve eest elektrimüüjale ning tema maksab omakorda võrguteenustasud võrguettevõtjale. Teiseks variandiks on see, et kuigi tarbija saab ühe arve, maksab ta ise seal sisalduvad tasud erinevatele ettevõtetele: võrguteenustasud võrguettevõtjale ja tarbitud elektri eest

¹⁸⁵Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market, lk 42.

elektrimüüjale. Autor on arvamisel, et sobilikum ja mõistlikum on neist esimene variant. Sellisel juhul saab tarbija ühe maksega arve tasuda ning see on vähem segadust tekitavam. Tegelikult toimib taoline variant hetkel ka Eesti Energia ja Elektrilevi vahel sõlmitud kokkuleppe raames. Kuigi siinkohal tuleb märkida, et võrguettevõtjale on sellisel juhul tegemist suurema majandusliku riskiga, kuna sisuliselt tekiks temale eelnevate tuhandete tarbijatest klientidest asemel mõned üksikud kliendid elektrimüüjate näol.

Eestis puudub regulatsioon elektriarvete saatmise kohta. See on loonud konkurentsi kahjustava olukorra, kus üldjuhul saavad tarbijad kaks arvet elektrienergia kasutamise eest, kuid suurima, turgu valitsevas seisundis oleva elektrimüüja kliendid saavad ühe arve. Tarbijatele kaasneb sellega halb emotsioon, suurenenud vaev arvetest arusaamisel ning kõrgemad kulud, mis kaasnevad arvete maksmisega. Ühe arve üheks fundamentaalseks eeliseks on asjaolu, et tarbijale on kõigi põhiküsimuste puhul kontaktiks üks turuosaline.¹⁸⁶ Seda süsteemi soovivad rahvusvahelised organisatsioonid ning samuti on see kasutusel riikides, kus on elektriturul kõige aktiivsemad tarbijad maailmas. Ühe arve süsteem suurendaks samuti ka elektrimüüjate omavahelist konkurentsi ning suurendaks nende elektrimüüjate aktiivsust, kes olid varasemalt elektriturul pigem mitteaktiivsed.

Eelnevast lähtuvalt on autor arvamisel, et Eestis tuleks muuta regulatsiooni ning samuti kehtestada 1 arve süsteem, kus tarbijale saadetakse elektrienergia tarbimise ja võrguteenuste kohta üks arve. Väga oluline on, et sellisel arvel oleks selgelt eristatud ja tarbijale arusaadav võrguteenustasud ja tasu elektrienergia eest. Muudatuse elluviimiseks on vaja kindlasti täiendada elektrituruseaduse, muuhulgas § 75¹ lg 1, mis reguleerib arvete saatmist elektrimüüja poolt. Autor pakub põhimuudatusena välja, et selle sätte sõnastus võiks olla järgnev:

1) müüja esitab tarbijale tarbitud elektrienergia ja võrgutasude eest üks kord kuus arve, kui ei ole kokku lepitud teisiti;

Ka siin peab autor vajalikuks märkida, et väljatoodud ettepaneku näol on tegemist võimaliku põhimuudatustega. Ühe arve süsteemi rakendamine on suurem töö ning selle rakendamiseks tuleb teha muudatusi ka teistesse õigusaktidesse, eeskätt võrgueeskirja, ning elektritu- ja võlaõigusseadusesse. Seejärel tuleb nende tekstid süsteemselt üle kontrollida, et ei tekiks ebakõlasid ja vastuolusid.

¹⁸⁶ Customer –Centric Retail Market: A Future – Proof Market Design, lk 15 - Arvutivõrgus:
http://www.eurelectric.org/media/26650/customer-centric_retail_markets-web-2011-321-0002-01-e.pdf (03.05.2015)

3. Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida, kas Eestis toimiva elektrimüüja vahetamise protsessi õiguslik regulatsioon on kooskõlas direktiivis 2009/72/EÜ sätestatud eesmärkidega ning kas see aitab kaasa konkurentsi tekkele Eesti elektriturul. Selleks uuriti töös Eesti elektrimüüja vahetuse mudeli kolme põhikomponenti, milleks on a) elektrimüüja vahetuseks kuluva periood pikkus; b) kontakteerumise vajadus erinevate turuosalistega müüja vahetuseks; ning c) tarbijale arvete esitamine turuosaliste poolt.

Töös kasutati analüütilist, kvantitatiivset ja võrdlevat meetodit ning lõpptulemusena sai püstitatud eesmärk täidetud ning leitud vastus püstitatud uurimisprobleemile – Eesti elektrivahetuse mudeli 3 põhiaspekti ei oles kooskõlas direktiivis 2009/72/EÜ sätestatud eesmärkidega ning ei aita kaasa konkurentsi tekkele Eesti elektriturul.

Magistritöö tulemusel tekkinud järeldused on üksikasjalikult kirjeldatud ja põhjendatud vastavalt punktides 2.1, 2.2. ja 2.3. Järgnevalt on esitatud lühidalt ja konkretiseeritult saadud järeldused ning toodud esile töös saavutatud uudsed momendid.

Analüüsides elektrimüüjavahetuse mudeli põhikomponenti, milleks on elektrimüüja vahetuseks kuluv periood, selgus:

- a) Euroopa ühtse siseturu tekkimisele aitaks oluliselt kaasa, kui Eesti ühtlustaks enda regulatsiooni teiste elektribörsi Nord Pool Spot osaliste regulatsiooniga, eelkõige Põhjamaade regulatsiooniga, kuna seal luuakse ühtset Põhjamaade elektriturgu. Kuna tulevikus on plaanis piirkondlikud elektribörsid omavahel liita, siis on sarnase regulatsiooni puhul on Eestil tulevikus ettevõtjatel tulevikus kergem teiste riikide elektriturgudel orienteeruda ja piiriüleselt elektrit müüja;
- b) Eestis müüjavahetuseks kuluv periood, mis on 21-52 päeva, muudab tarbijad elektriturul vähemaktiivseteks, mõjub konkurentstile pärssivalt ning on vastuolus direktiivi 2009/72/EÜ artiklis 3 lg 4 p a.

- c) tarbijate aktiivsus on otseselt seotud madalamate hindade saavutamise, kõrgemate teenindusstandardite ning innovaativsemate toodetega ning riikides kus on Eestist 2-3 korda lühem periood, mis kulub elektrimüüja vahetamiseks, on tarbijate aktiivsus 2-3 korda suurem.

Analüüsidest teist elektrimüüja vahetuse põhikomponenti, milleks oli tarbija poolne kontakteerumise vajadus turuosalistega elektrimüüja vahetuseks, selgus:

- a) mitme turuosalisega kontakteerumise vajadus on tarbijale koormav ning muudab ta elektriturul vähemaktiivseks;
- b) kuigi Eestis on tarbijal võimalik volitada uut elektrimüüjat lõpetama enda asemel vana elektrimüüjaga lepingut, ei toimi see süsteem korralikult, kuna elektrimüüjad ei aktsepteeri seda ning kasutavad seda võimalust pigem tarbija endale tagasivõitmiseks. Selle tulemusel muutub uue elektrimüüja pingutus tarbija endalevõitmise mõttetuks ning see annab teistele võimalikele elektrimüüjatele, kes plaanivad turule tulla signaali, et tarbijad turul ei liigu.

Kolmanda elektrimüüja vahetuse mudeli põhikomponendi, milleks on arvete esitamine tarbijale turuosaliste poolt, analüüsis selgus:

- a) Eesti on üks väheseid riike, kus on kasutusel kahe arve süsteem ning see süsteem tekitab tarbijale negatiivseid emotsioone, mille tõttu nad võivad tulevikus loobuda elektrimüüja vahetusest;
- b) nendes riikides, kus on kõige aktiivsemad tarbijad maailmas, on kasutusel ühe arve süsteem.
- c) Eesti suurima elektrimüüja Eesti Energia ja võrguettevõtja, kes on ühtlasi tema tütarettevõtte, vahel sõlmitud kokkuleppe tulemusel, on Eesti Energial võimalik tarbijatele esitada tarbitud elektri ja võrguteenuste eest üks arve. Selline situatsioon annab Eesti Energiale ebaausa konkurentsieelise teiste elektrimüüjate eest, kahjustab tarbijate huve ning on vastuolus direktiivi 2009/72/EÜ artikli 17 lg 1 p –ga 4.

Toetudes eelnevalt väljatoodud järeldustele, on magistritöös esitatud ettepanekud elektrimüüja protsessi reguleerivate seadusesätete muutmiseks. Nende muudatuste mõjul lüheneb elektrimüüja vahetuseks kuluv aeg, väheneb tarbija vaev elektrimüüja vahetamiseks ja elektrienergia eest maksmisel ning kaob suurima elektrimüüja konkurentsieelis teiste elektrimüüjate ees. See kõik aitab kaasa suurema konkurentsi tekkele Eesti elektriturul ning viib Eesti elektrimüüja vahetuse mudeli õiguslik regulatsiooni kooskõlas direktiivis 2009/72/EÜ sätestatud eesmärkidega. Autori ettepanekud seadusesätete muutmiseks on järgnevad:

- a) Elektrimüüja vahetuse perioodki lühendamiseks tuleks muuta võrgueeskirja § 62² lõiget 3 ja 5 ning lisada elektrituruseaduse § 92 uus lõige.

§ 62² lõike 3 sõnastus võiks olla järgmine:

3) kui turuosaline sõlmib uue avatud tarne lepingu, esitab avatud tarnija teabe võrguettevõtjale AVP kaudu vähemalt 14 päeva enne lepingu kehtivuse algust. Teave peab sisaldama avatud tarne lepingu kehtivusaega ja nende mõõtepunktide EIC koode, mille suhtes leping on sõlmitud;

§62² lõike 5 sõnastus võiks olla järgmine:

5) avatud tarnija vahetub kalendripäeva vahetusel kell 00.00;

Elektrituruseaduse § 92 uue lõike sõnastus võiks olla järgnev:

Elektrilepingu ülesütlemisest peab tarbija müüjale vähemalt 14 päeva ette teatama.

- b) Selleks, et tarbija saaks elektrimüüjat vahetada kontakteerudes ainult uue elektrimüüjaga tuleks lisada vastav lõige elektrituruseaduse § 92. Lõike sõnastus võiks olla järgnev:

Tarbija on õigus volitada uut müüjat lõpetama tema asemel vana müüjaga elektrilepingu. Uus müüja esitab vastava teate vanale müüjale läbi andmevahetusplatvormi.

- c) Tarbijale ühe arve esitamiseks tuleks muuta elektrituruseaduse § 75¹ lg 1.

§ 75¹ lg 1 esimese sõnastus võiks olla järgmine:

1) müüja esitab tarbijale tarbitud elektrienergia ja võrgutasude eest üks kord kuus arve, kui ei ole kokku lepitud teisiti;

Väljatoodud ettepanekute näol on tegemist võimalike põhimuudatustega. Ainult üksikute seadusesätete muutmine pole kindlasti piisav. Elektrimüüja vahetuse mudeli kolme põhikomponendi muutmine on väga mahukas töö ning nende rakendamiseks tuleb teha muudatusi ka teistesse õigusaktidesse, eeskätt võrgueeskirja, ning elektrituru- ja võlaõigusseadusesse. Seetõttu tuleb nende kõigi õigusaktide tekstid süsteemselt üle kontrollida, et ei tekiks ebakõlasid ja vastuolusid.

Summary

Shortages of the Estonian electricity supplier switching model in terms of legislation

The purpose of the current Master's thesis is to analyse whether the current legislation of the Estonian electricity supplier switching model is in compliance with the goals provided in the European directive 2009/72/EC and whether it helps to improve competition in the Estonian electricity market. This study concentrates on the three main components of the Estonian supplier switching model, which are the following:

- a) the duration of the supplier switch;
- b) main point of contact to the customer for performing the supplier switch;
- c) billing regime.

These three main components are the ones with the biggest influence for the customer. The leading principle of the current study is to find confirmation to the hypothesis that the above-mentioned three main components do not promote supplier switching in the electricity market, and therefore they inhibit the competition in the Estonian electricity market. The Estonian electricity market was liberalized only two years ago, therefore, this problem has not been analysed before and the current study examines it for the first time. The research is performed by using analytical, quantitative and comparative research methods and the current study is a theorethical research.

The current study is based on several contemporary and comprehensive sources, including reports and guidelines from different national organisations, experiences of other countries, scientific articles and Estonian and the European Union legislations. Also, the author of the current study has conducted interviews with three different Estonian electricity suppliers and an expert in the energy department of the Estonian Ministry of Economic Affairs and Communication.

The current study is divided into two chapters. The first chapter gives a detailed overview of the current supplier switching model, introducing the importance of the effectiveness of the supplier switching model, its formation in Estonia and current legislation.

The second chapter is divided into three parts. Each part analyses one of the main components of the Estonian electricity supplier switching model.

Sub-point 2.1 of the current study focuses on the duration of the supplier switching model. Firstly, in order to perform the analysis, the author studied if the duration of the Estonian supplier switching model is in compliance with the deadline established in the directive 2009/72/EC. Secondly the experiences of other countries and opinions of international organisations are studied. Thereafter, the author studies whether and how is the duration of the Estonian supplier switching model in compliance with the two objectives of the energy market liberalization which are creating a common electricity market in Europe and promoting effective competition in the electricity market.

The results of the above-mentioned analysis are the following:

- a) The opinions of the international organisations Nordreg and CEER is that supplier switching should take place as fast as possible, but it should take into account any withdrawal rights of the customer and the switch should be possible any day of the week. Nordreg has pointed out that supplier switch should take place at least 14 days after concluding a contact with the new supplier.
- b) The national energy markets in Europe are fragmented, and therefore there is no common supplier switching model in Europe. If there would be a common supplier switching model in Europe, it would be easier for the suppliers to act on the electricity market and it would encourage them to sell electricity to other European countries. Due to the aforementioned, it is very hard, rather impossible to evaluate whether and how the regulation of Estonian supplier switching model, namely duration for performing the supplier switch, affects the cross-border trade.
- c) There is a plan to merge all the regional power exchanges in Europe. Therefore, it would be best, if Estonian legislation, concerning the supplier switching, would be similar with the legislation of all the other participants of the Nord Pool Spot power exchange, namely with the Nordic countries, because they are creating a common energy market.

d) The duration of the switch in Estonia takes 21- 52 days. A duration this long makes the customers in the electricity market less active, decreases competition and is not in compliance with the deadline established in the article 5 section 5 point A of the directive 2009/72/EU. When comparing the duration of the switch and the number of active customers in electricity markets in other countries, it can be concluded that the shorter the duration of the period, the more active (are) the customers. In the countries where the duration of the switch is 2-3 times shorter than in Estonia, the customers are 2-3 times more active.

e) Consumer activity is directly related with achieving smaller prices, higher service standards and with more innovative products.

f) In Estonia, supplier switch should take place within 14 days after concluding the contract with the new supplier and the switch should be possible any day of the week. Then the duration of the supplier switch would be significantly shorter and customers would still have a possibility to withdraw from the distance and offpremises contracts. National organisations have recommended such a duration and this is also used by some of the Nordic countries which, according to experts, have electricity markets with very effective compention.

Sub-point 2.2 of the current study focuses on the second main component of the Estonian supplier switching model, which is 'main point of contact to the customer for performing the supplier switch'. In order to perform the analysis, the author has studied to whom do the customers in other countries have to contact in order to perform the supplier switch and how different is it from Estonia. Secondly, the opinions of the national organisations in this matter were studied. Finally, it is analysed whether this component of the supplier switching model is in compliance with the two objectives of the energy market liberalization, which are creating a common electricity market in Europe and promoting effective competition in the electricity market.

The results of the above-mentioned analyses are the following:

a) For performing the supplier switch in Estonia, the customer needs to be in contact with at least two different market participants, which are the previous and the new supplier. If

the customer wishes to perform the switch with very accurate meter reading, he/she needs to also contact the distribution system operator also.

b) The fact that customers need to contact so many different market participants, requires more effort from them to perform a switch. Therefore, customers who use less electricity would rather avoid switching. Due to the aforementioned, customers are less active in the electricity market and competition is inhibited.

c) The consumer may authorize the new supplier to terminate his electricity contract with the previous supplier in his place. This kind of authorization system does not work properly since suppliers often do not accept it and it is very easy for them to win the customer back. This win-back makes the efforts and expenses made for attracting the customer to become their client, pointless and gives the other suppliers who are thinking about entering the market a signal that the customers don't switch suppliers.

d) The legislation which regulates the termination and concluding of the electricity agreements should be amended. The customer should only be in contact with the new supplier for performing the switch. In this case supplier switching would be easier, and therefore he would be more active in the electricity market. A similar system is in use in most of the other European countries and is also recommended by the international organisations.

Sub-point 2.3 of the current study focuses on the third main component of the Estonian supplier switching model, which is billing regime. Firstly, it is studied how electricity bills are sent to the customers in Estonia. Secondly, it is studied which billing regimes are used in other countries and what are the opinions of the international organisations in that matter. Finally it is studied how the Estonian billing regime affects competition in the Estonian electricity market and how is the agreement made between the Estonian biggest electricity supplier and biggest distribution system operation, which is also its subsidiary, in accordance with directive 2009/72/EC.

The results of the above-mentioned analysis are the following:

a) Estonia is one of the few countries where two different bills are sent to the customer.

- b) This system generates negative emotions to the customer due to which they might give up their right to choose a new electricity supplier for themselves.
- c) In countries with the most active customers in the world, a combined billing system is in use.
- d) The largest electricity supplier in Estonia, Eesti Energia, and the biggest distribution system operator, Elektrilevi, which is also the former's subsidiary, have concluded an agreement according to which Eesti Energia sends out all Elektrilevi's bills. This enables Eesti Energia to send out one combined bill to its customers. This situation gives Eesti Energia an unfair competitive advantage and is in contradiction to article 17 section 1 point 4 of the directive 2009/72/EC.
- e) Combined billing needs to be implemented in Estonia where customers receive one bill for electricity use and network charges combined. On that bill, charges for the electricity use and network must be clearly differentiated.

Kasutatud materjalide loetelu

Teadusajakirjad

1. D.V. Rotaru. A Glance at the European Energy Market Liberalisation – CES Working papers. Volume 5, March 2013.
2. F. Domanico. Concentration in the European electricity industry: The Internal Market Solution – Energy Policy. Volume 35, Issue 10, October 2007.
3. B. Moreno, A. J. Lopez, M. T. Garcia- Alvarez, The Electricity prices in the European Union. The role of Renewable Energies and regulatory electric market reforms – Energy. Volume 48 Issue 1, December 2012.
4. A. Watson, H. Viney, P. Schomaker. Consumer attitudes to utility products: a consumer behaviour perspective – Marketing Intelligence & Planning, Volume 20, Issue 7, 2002.
5. T. Gärling, A. Gamble, E. A. Juliusson. Consumer's switching inertia in a fictitious electricity market – International Journal of Consumer Studies, Volume 32, Issue 6, 2008.
6. E.A. Juliusson, A. Gamble, T. Gärling. Loss aversion and price volatility as determinants of attitude towards and preference for variable price in the Swedish electricity market – Energy Policy, Volume 35, Issue 11, November 2007.
7. R.O. Oliver. Whence Consumer Loyalty – Journal of Marketing, Volume 63, 1999.
8. P. Söderhol, K. Ek. Household's switching behaviour between electricity suppliers in Sweden – Utilities Policy, Issue 16, 2008.
9. O. J. Olsen, T. A. Johnsen, P. E. Lewis. A Mixed Nordic Experience: Implementing Competitive Retail Electricity Markets for household Customers – The Electricity Journal, Volume 19, Issue 9, November 2006.
10. J. Burton. The Competitive order or ordered competition?: The UK Model of Utility Regulation in Theory and Practice – Public administration. Volume 75, Issue 2. Summer 1997.
11. M. Giulietti, C. W. Price, M. Waterson. Competition and Consumer Choice in the Residential Energy Markets – Warwick Business school. Research paper series. November 2000.
12. A. Goett, K. Hudson, K. E. Train. Customers' choice Among Retail Energy Suppliers: The willingness –to-Pay For Service Attributes – Energy Journal, Volume 21, Issue 4, October 2000.

E. S. Amundsen, L. Bergman. Why has to Nordic electricity market worked so well?- Utilities Policy, Volume 14, Issue 3, September 2006.

Kirjandus

13. Euroopa Liidu Poliitika lahtiseletatuna – Energeetika. Euroopa Liidu väljaannete talitus 2015 – Arvutivõrgus: http://europa.eu/pol/ener/index_et.htm (03.05.2015).
14. Lessons from liberalised electricity markets. IEA 2005 – Arvutivõrgus: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/lessonsnet.pdf> (03.05.2015).
15. Eleringi toimetised nr 2/2012(4) Elektrituru käsiraamat: Tallinn 2012.
16. M. Kukke. Energiaturu korraldus. Kirjastus Äripäev: Tallinn 2011.
17. Euroopa Liidu poliitika lahtiseletatuna – Konkurents. Euroopa Liidu Väljaannete Talitus 2014 – Arvutivõrgus :http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/et/competition_et.pdf (03.05.2015).
18. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, Võlaõigusseadus II, Kommenteeritud väljaanne, Kirjastus Juura: Tallinn 2007.
19. C. Jones. C. Schoser. O. Silla. E. Cabau. A. Doherty. F. Ermacora. F. Gräper. W. Webster. The Internal Energy market: The Third Liberalisation Package. Claeys&Casteels: 2011.
20. B. Delvaux, M. Hunt, K. Talus, EU Energy Law and Policy Issues. Euroconfidentiel S.A, 2013.

Normatiivaktid

21. Elektriturseadus – RT I, 12.07.2014, 21.
22. Võrgueeskiri – RT I, 19.11.2014, 3.
23. Võlaõigusseadus – RT I, 11.04, 13.
24. Konkurentsiseadus – RT I, 30, 12.2014, 15.
25. Elektrituru seaduse muutmise seadus – RT I 2010, 8, 40.
26. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009.a direktiiv 2009/72/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/54/EÜ – ELT L211/55, 14.08.2009.
27. Euroopa Liidu toimise lepingu konsolideeritud versioon.

28. Swedish electricity act (1997; 857) – Arvutivõrgus: http://ei.se/Documents/Publikationer/lagar_pa_engelska/Electricity_Act_.pdf (03.05.2015).

Kasutatud kohtupraktika

29. Riigikohtu halduskolleegiumi otsus 18.12.2002. otsus AS Eesti Telefon kaebus Konkurentsiametile 24. aprill 2001. a otsuse 20- L tühistamiseks.
Kohtuotsuse nr: 3-3-1-66-02.

Veebilehed

30. Süsteemihaldur Elering AS veebileht –Arvutivõrgus: www.elering.ee (03.05.2015).
31. Majandus- ja Kommunikatsiooni Ministeeriumi veebileht – Arvutivõrgus: <https://www.mkm.ee/et/tegevused-eesmargid/energeetika/elektriturg> (03.05.2015).
32. Põhjamaade Energiaregulaatorite Ühenduse veebileht – Arvutivõrgus: www.nordreg.com (03.05.2015).
33. Euroopa Energiaregulaatorite nõukogu veebileht – Arvutivõrgus: http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_ABOUT (03.05.2015).

Muud materjalid

34. M. Kukke. Elektriturukoraldus ja elektri müüja vahetamise probleemide uurimine Eestis. Magistritöö, Tallinn 2009.
35. A-G. Tsahkna. Euroopa Liidu Liberaliseerimispoliitika mõju Eesti elektriturule. Magistritöö, Tartu 2010.
36. J.T. Sturluson, Consumer Search and Switching Cost in Electricity Retailing. Ph.D Thesis, Stockholm School of Economics, Stockholm Sweden. 2003 – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.academia.edu/1200958/Consumer_search_and_switching_costs_in_electricity_retailing (03.05.2015).
37. P. Lewis. Market Entrant Processes, Hurdles and Suggestions in the Nordic Energy Market- the view of the market, Draft for Public Consultation. 10 October 2014 – Arvutivõrgus: http://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2014/10/NordREG_Market_Entry_Barriers_PublicDraft.pdf (03.05.2015).
38. M. Bröckl, L. Hakala, E. Ryyänen, L. Vehviläinen, Payments and requirements with combined billing, Final report, 30.04.2013, Gaia Consulting Oy – Arvutivõrgus:

- http://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2013/05/Gaia_Payment_Requirements_with_Combined_Billing1.pdf (03.05.2015).
39. Customer –Centric Retail Market: A Future – Proof Market Design – Arvutivõrgus: http://www.eurelectric.org/media/26650/customer-centric_retail_markets-web-2011-321-0002-01-e.pdf (03.05.2015).
40. S. Annala, S. Honkapuro, S. Viljainen. Customer in Electricity Market – Arvutivõrgus: http://energia.fi/sites/default/files/customer_in_electricity_market_loppuraportti_lut_2009.pdf (03.05.2015).
41. Eesti Energia kontserni 2014. Aasta auditeeritud tulemused – Arvutivõrgus: https://www.energia.ee/et/uudised/-/news/2015/02/27/eesti-energia-kontserni-2014-aasta-auditeeritud-tulemused#2015/2?controlPanelCategory=portlet_news_WAR_platformportlets (03.05.2015).
42. P. E. Lewis, Consideration of Alternative billing regimes for the Common Nordic End -User Market, A research conducted for and in co-operation with the NordREG Market Rules task Forece. – Arvutivõrgus: <http://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2013/02/Consultancy-report-on-billing.pdf> (03.05.2015).
43. D. Linden. M. Törnqvist. Tommy Änst. Billing Suggestion for Supplier Centric Model. Input from Tieto – Arvutivõrgus: http://www.tieto.fi/sites/default/files/files/tieto_nordreg_billing_report_1.1.pdf (03.05.2015).
44. Implementation of EC Good Practice Guidance for Billing. ERGEG Status Review, Ref: E10-CEM-36-03, 08.09.2010 – Arvutivõrgus: http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/CEER_PAPERS/Customers/Tab1/E10-CEM-36-03_EC%20billing%20guidance_8-Sept-2010.pdf (03.05.2015).
45. Implementation of EC Good Practice Guidance for Billing. ERGEG Status Review, Ref: E10-CEM-36-03, 08.09.2010 – Arvutivõrgus: http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/CEER_PAPERS/Customers/Tab1/E10-CEM-36-03_EC%20billing%20guidance_8-Sept-2010.pdf (03.05.2015).

46. P. E. Lewis. A Universal Indicator of Customer Switching Activity. – Arvutivõrgus: <http://www.vaasaett.com/wp-content/uploads/2009/07/Supplier-Switching-Activity-IndicatorV31.pdf> (03.05.2015).
47. Komisjoni Teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele. Kliima ja Energiapoliitika Raamistik ajavahemikus 2020 – 2030. Brüssel 22.01.2014. COM (2014)15 – Arvutivõrgus: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0015&from=EN> (03.05.2015).
48. Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ja regioonide komiteele. Energia 2020. Säästva Konkurentsivõimelise ja kindla energia strateegia. COM (2010) 639, Brüssel 10.11.2010 – Arvutivõrgus: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0639:FIN:ET:PDF> (03.05.2015).
49. Green Paper. A European Strategy for sustainable, Competitive and Secure Energy. COM (2006) 105, Brussels, 08.03.2006, – Arvutivõrgus: http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf (03.05.2015).
50. Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus ja Sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele. Toimiv Energiaturg. Brüssel 15.11.2012. COM (2012)663 – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0663&from=EN> (03.05.2015).
51. P. Tamm. Elektriturg pole aastaga lõplikult avanenud. 19. november 2013 – Arvutivõrgus: <http://energiaturg.ee/2013/11/tamm-elektriturg-pole-aastaga-loplikult-avanenud/> (03.05.2015).
52. R. Videvik. Kuhu jäid lubatud võrdsed tingimused elektriturul? Ärileht, 3. november 2013 – Arvutivõrgus: <http://eesti.info/uudised/uudis.php?uid=1711852> (03.05.2015)
53. Electricity Retail Markets: easy switching, customer trust and active participation to key success. 9. mai 2008 – Arvutivõrgus: <http://www.eurelectric.org/news/2008/electricity-retail-markets-easy-switching,-customer-trust-and-active-participation-the-keys-to-success/> (03.05.2015).
54. The Pros and Cons of Antitrust in Deregulated Markets. Swedish Competition Authority. 2004 – Arvutivõrgus: <http://www.konkurrensverket.se/globalassets/english/research/the-pros-and-cons-of-antitrust-in-deregulated-markets-3503kb.pdf> (03.05.2015).

55. The Swedish Energy Market Inspectorate, The swedish electricity and natural gas market 2012 – Arvutivõrgus:
http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/NATIONAL_REPORTS/National%20Reporting%202013/NR_En/C13_NR_Sweden-EN.pdf
(03.05.2015)
56. The Swedish Energy Market Inspectorate, The swedish electricity and natural gas market 2013 – Arvutivõrgus:
http://www.energimarknadsinspektionen.se/Documents/Publikationer/rapporter_och_p m/Rapporter%202014/Ei_R201418.pdf (03.05.2015).
57. Norwegian Water Resources and Energy Directorate. National report 2014. – Arvutivõrgus:
http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/NATIONAL_REPORTS/National%20Reporting%202014/NR_En/C14_NR_Norway-EN.pdf
(03.05.2015).
58. Energy Authority, National Report 2014 to the Agency for the Cooperation of Energy Regulators and to the European Commission. Finland - Arvutivõrgus:
<https://www.energiavirasto.fi/documents/10179/0/National+Report+2014+Finland+1602-601-2014+-+20140710.pdf/61dd1249-c1d7-4b15-8af6-e2ce41f8dcd9>
(03.05.2015).
59. E- Control, Executive Summary - National report Austria 2014 - Arvutivõrgus:
http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/NATIONAL_REPORTS/National%20Reporting%202014/NR_En/C14_NR_Austria-EN_Summary.pdf (03.05.2015).
60. Status review. Supplier switching process Electricity and Gas Markets. Five case studies - Arvutivõrgus:
http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/CEER_P APERS/Customers/2008/E08-RMF-10-04_Supplier%20Switching%20case%20studies_19%20Sept%202008.pdf
(03.05.2015).
61. Nord Pool Spot Annual Report 2009 - Arvutivõrgus:
http://www.nordpoolspot.com/globalassets/download-center/annual-report/annual-report-nord-pool--spot_2010.pdf (03.05.2015).
62. Komisjoni teatis Nõukogule ja Euroopa Parlamendile. KOM (2006) 841, Gaasi ja elektri siseturu väljavaated – Arvutivõrgus:

- [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2006\)0841_/com_com\(2006\)0841_et.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2006)0841_/com_com(2006)0841_et.pdf) (03.05.2015).
63. Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ja regioonide komiteele. Energia 2020. Säästva Konkurentsivõimelise ja kindla energia strateegia. COM (2010) 639, Brüssel 10.11.2010 – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0639:FIN:ET:PDF> (03.05.2015).
64. Council of European Energy Regulators. Electricity and Gas Retail Market design, with a focus on Supplier switching and billing. Guidelines of Good Practice. 24 January 2012 –Arvutivõrgus: http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/CEER_PAPERS/Customers/Tab3/C11-RMF-39-03_GGP-Retail-Market-Design_24-Jan-2012.pdf (03.05.2015).
65. Nordic Energy Regulators. Harmonised Model For Supplier switching. Report 2/2008 – Arvutivõrgus: <http://www.nordicenergyregulators.org/wp-content/uploads/2013/02/NordREG-Harmonized-Supplier-Switching-Model.pdf> (03.05.2015).
66. Euroopa Liidu Poliitika lahtiseletatuna – Energeetika. Euroopa Liidu väljaannete talitus 2015 – Arvutivõrgus: http://europa.eu/pol/ener/index_et.htm (03.05.2015).
67. Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööamet – Arvutivõrgus: http://www.acer.europa.eu/Media/Leaflets/ACER_A5_ET.pdf (03.05.2015).
68. Obstacles to supplier switching in the electricity retail market. Guideline of Good Practice and Status review, Ref: E08-RMF-06-03. 10 April 2008 – Arvutivõrgus: http://www.ceer.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/CEER_PAPERS/Customers/2008/E07-RMF-06-03_switching%20electricity%20GGP%20status%20review_10-Apr-2008.pdf (03.05.2015).
69. Euroopa Liidu teemalised teabelehed 2015. Energiatõhusus – Arvutivõrgus: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/et/FTU_5.7.3.pdf (03.05.2015).
70. Euroopa Liidu teabelehed 2015 – Energia siseturk – Arvutivõrgus: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/et/FTU_5.7.2.pdf (03.05.2015).
71. Energialiit teabeleht - Arvutivõrgus: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4485_et.htm (03.05.2015).
72. Euroopa Komisjoni Pressiteade – Arvutivõrgus:

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4497_et.htm (03.05.2015).

73. Elektrilevi OÜ võrgulepingu tüüptingimused madalpingel kuni 63A – Arvutivõrgus: https://www.elektrilevi.ee/-/doc/6305157/kliendile/el_tingimused_vorguleping_kuni63A_01102014.pdf (03.05.2015).
74. Sandor Liive: me võitleme iga kliendi eest – Postimees 12.12.2012 – Arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/1071730/sandor-liive-me-voitleme-iga-kliendi-eest> (03.05.2015).
75. Siim Loitme teabenõue Eesti elektrisüsteemihaldurile Elering AS-ile, 08.04.2015 (Kirja säilitatakse e-posti serveris).
76. Siim Loitme kiri Leedu Konkurentsiameti energeetikaosakonda 20.04.2015 (Kirja säilitatakse e-posti serveris).

Lisa 1

Intervjuu Eesti elektrimüüja vahetuse mudeli ühe looja, Majandus ja Kommunikatsiooniministeeriumi eksperdi Viive Šaveliga

1. Kes olid Eesti elektrimüüja vahetamise mudeli loojad/väljamõtledjad?

Eesti elektrimüüja vahetamise mudeli loojateks/väljamõtledjateks olid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Konkurentsiamet, turuosalised ning kaasati ka Tarbijakaitseamet. Lisaks oli süsteemihalduri juurde loodud elektrituru avamise nõukoda.

2. Millal hakati Eesti elektrimüüja vahetamise mudelit välja töötama ning kui kaua võttis aega selle mudeli väljatöötamine?

2009. aastal alustati Eesti elektrituru 35% avamisega, siis töötati välja ka müüja vahetamise põhimõtted. 2010. Aasta sügisel alustati direktiivi 2009/72/EÜ ülevõtmisega ning turu tõhusaks toimimiseks vajaliku andmevahetusplatvormi loomisega – sellega seoses täpsustus ka müüja vahetamise mudeli.

3. Kas elektrimüüja vahetamise mudeli loomisel võeti aluseks mõne teise riigi elektrimüüja vahetamise mudel? Kui jah, siis millise riigi oma?

Ei.

4. Kas elektrimüüja vahetamise mudeli loomisel võeti arvesse rahvusvaheliste organisatsioonide ja asutuste juhendeid ja soovitusi? (Nt: Nordreg, ERGEG, EURELECTRIC jne)

Euroopa Liidu elektri siseturu direktiivide väljatöötamisel kaastakse kõiki eelnimetatud organisatsioone, seega võib öelda, et iga riigi mudel töötatakse välja nende soovitusi ja kohalikke olusid arvestades.

5. Millest tuleneb võrgueeskirja § 62² lg-s 3 nimetatud 21 päevane etteteatamisetähtaeg kalendrikuu vahetusest. Miks just 21 päeva? Kas tehniliselt oleks olnud võimalik rakendada ka lühemat tähtaega?

21 päeva nõue tuleneb direktiivist 2009/72/EÜ. Tehniliselt on igasugused lahendused võimalikud ning ei ole välistatud, et tulevikus saab müüjat vahetada suvalisel kalendripäeval.

6. Miks otsustati võrgueeskirja kirjutada, et avatud tarnija vahetub ainult kalendrikuu vahetusel (kell 00.00). Kas ei oleks olnud võimalik rakendada sellist regulatsiooni, kus avatud tarnija vahetumine oleks olnud võimalik igal kuupäeval?

Võrgueeskirja kohaselt on arveldusperiood 1 kuu. Tehniliselt on igasugused lahendused võimalikud. Ei ole välistatud, et tulevikus saab müüjat vahetada suvalisel kalendripäeval.

7. Miks ei kohustatud võrgueeskirjaga uut tarnijat teavitama kliendi vana tarnija elektrimüüja vahetusest? Hetkel või klient uut tarnijat volitada eelmist tarnijat teavitama, kuid kui ta seda ei tee, peab ta müüja vahetuseks suhtlema nii uue kui ka vana tarnijaga.

Arutati ka seda variant, kuid otsustati et andmevahetusplatvormi sujuvaks käivitumiseks esialgu teise variandi kasuks.

Lisa 2

Intervjuud Eestis tegutsevate elektrimüüjate esindajatega.

Küsimused	Vastused		
	Vahur Kukk (220 Energia OÜ)	Priit Pruul (Elektrum Eesti OÜ)	Jaak Urm (Alexela Energia AS)
1. Kas Eesti elektriturg toimib Teie arvates efektiivselt ja edukalt?	-	Elektriturg toimib väga üldiselt vaadates võrdlemisi efektiivselt, st. et ta ju ikkagi toimib. Elekter liigub tarbijateni, kes selle eest tasuvad.	Eesti elektriturg toimib täna nii, nagu see avatud majandusega riigis peakski olema. Elektri hind kujuneb nõudluse ja pakkumise tingimustes. Ehk elektri tootjad saavad oma toodangu eest turuhinda ja elektri ostjad maksavad elektri eest elektri müüjaga kokku lepitud elektripaketi põhiselt.
2. Millised on suurimad probleemid Eesti elektriturul?	<p>Eesti elektriturul on paar jäänukit, mis tarbijaile ebamugavad ja arusaamatud.</p> <p>Elektrimüüjat saab vahetada kalendrikuu algusest, kuid mitte vähem kui 21 päeva enne järgneva kalendrikuu algust. Seega saab täna (23.04) sõlmida 01.06 algava elektrilepingu.</p> <p>Eraldi elektri- ja võrguarve, mis kliendile ebamugav.</p>	<p>Elektriturul on probleemid Eesti vaates seisnevad selle kohatises jäikus. Suurimate probleemidena võib nimetada elektrimüüja vahetamise protsessi, mis ei ole jätkuvalt piisavalt kiire, lihtne ja arusaadav. Tarbija seisukohast on kindlasti arusaamatud ka meie võrgutasud, mis ületavad tuntavalt elektri enda hinda. Aga samuti on mõneti probleemiks ka tarbijate vähene liikuvus turul - see võiks olla märksa suurem.</p>	<p>Hetke suurim probleem on selles, et elektriturg pole eratarbija jaoks täielikult avanenud. Vt järgmist vastust;</p>
3. Millised on suurimad takistused, mille tõttu tarbijad hoiduvad elektrimüüja vahetamisest/mis		<p>Suurimaks takistuseks on kahtlemata ühtse arve (elekter+võrgutasud) puudumine või siis ebatarve</p>	<p>Eratarbijal puudub võimalus maksta erinevate elektrimüüjate juures ka võrguteenuse eest (sh võrguteenusel</p>

<p>takistavad tarbijate liikumist ühe müüja juurest teise juurde?</p>		<p>konkurentsiolukord, kus see on võimalikuks tehtud vaid võrguettevõttega samasse kontserni kuuluvale elektrimüüjale. Mitme riigi kogemus on näidanud, et ühtse arve rakendamisega suureneb ka elektritarbijate liikuvus elektrimüüjate vahel.</p> <p>Aga takistuseks on ka see, et vahetamine võtab aega - reaalne müüja vahetuse toimumine st.</p> <p>Aegajalt on esinenud ka juhtumeid, kus elektritarbijale lihtsalt sulaselgelt valetatakse konkurentide poolt või esitatakse pooltõdesid selleks, et teda kinni hoida.</p>	<p>olevaid riiklike makse). Antud võimalust pakuvad täna elektrimüüjad kellel on ka omad võrguettevõtted. Näiteks Eestis suurimat turuosa omav Eesti Energia koos oma tütarettevõttega Elektrilevi. Eratarbija hindab oma isiklikku aega (kahe arve maksmine) ja raha (kahele eraldi arvele kuluv maksetasu pangas).</p>
<p>Kas Eesti elektrimüüja vahetuse mudelis tuleks midagi muuta? Kui tuleks, siis mida?</p>	<p>Eestis on kodutarbija seisukohalt hea erisus – tähtajalise lepingu võib ennetähtaegselt lõpetada sanktsioonivabalt. Ühest küljest on see hea, teisest küljest ei saa müüjad pakkuda soodsaid fikseeritud hindasid, kuna puudub kindlus, et tarbija jaoks ette ostetud elekter ka ära tarbitakse.</p>	<p>See protsess tuleks muuta oluliselt kiiremaks, sarnaselt mobiilioperaatorite numbriliikuvusega. Samuti tuleks lõpule viia ühtse arve juurutamine-rakendamine.</p>	<p>Elektri müüja vahetusprotsessi oleks võimalik muuta kiiremaks. Tänane regulatsioon võimaldab vahetada elektri müüjat 21 päevase etteteatamisega ning müüja vahetus peab toimuma kuu vahetusega.</p>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Siim Loitme (isikukood: 38910310249)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Elektrimüüja vahetuse mudeli puudused õiguslikus regulatsioonis”,

mille juhendaja on MBA Moonika Kukke ja PhD Mari Ann Simovart

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas 04.05.2015